

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra evropských studií

Diplomová práce

2023

Mgr. Bc. Michaela Kurková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra evropských studií

Analýza mechanismu řešení sporů v Dohodě o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím

Diplomová práce

Autor práce: Mgr. Bc. Michaela Kurková

Studijní program: Teritoriální studia – Evropská studia

Vedoucí práce: prof. JUDr. PhDr. Ivo Šlosarčík, Ph.D., LL.M.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 23. července 2023

Mgr. Bc. Michaela Kurková

Bibliografický záznam

KURKOVÁ, Michaela. *Analýza mechanismu řešení sporů v Dohodě o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím*. Praha, 2023. 89 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra evropských studií. Vedoucí diplomové práce prof. JUDr. PhDr. Ivo Šlosarčík, Ph.D., LL.M.

Rozsah práce: 189 015 znaků včetně mezer

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce se zabývá Analýzou mechanismu řešení sporů v Dohodě o obchodu a spolupráci mezi Evropskou unií a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska. Současná právní úprava vztahů mezi Spojeným královstvím jako prvním bývalým členským státem a Evropskou unií s sebou přináší do politologického i právního diskurzu řadu nejasností. Cílem této práce je za pomoci metody jednopřípadové studie a komparativní analýzy zhodnotit povahu nynějšího statusu Spojeného království vůči EU. Pro získání uceleného obrazu a dosažení výzkumného cíle, práce činí součástí své analýzy také Dohodu o vystoupení a vybranou obchodní dohodu nové generace, kterou je Dohoda EU-Korea. K dosažení tohoto záměru si práce bere za úkol zodpovězení dvou výzkumných otázek, a sice (1) jak se odlišuje ustanovení dohod o institucích zapojených do systému řešení sporů mezi sebou a případně od ustanovení standardních obchodních dohod uzavíraných EU a (2) jak se odlišuje mechanismus řešení sporů předvídaný jednotlivými dohodami mezi sebou a případně od jiného mechanismu řešení sporů v obchodních dohodách EU. Pomocí odpovědí na zvolené otázky autorka ověřuje hypotézu o přetrvávající přítomnosti unijních vlivů na systém řešení sporů v Dohodě o obchodu a spolupráci a podobnosti tohoto systému se standardními dohodami o volném obchodu, které Evropská unie uzavírá s třetími zeměmi.

Abstract

The thesis deals with the analysis of the dispute settlement mechanism in the Trade and Cooperation Agreement between the European Union and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. The present legal arrangements governing the relationship between the United Kingdom, as the first former member state, and the European Union entail a number of ambiguities in political and legal discourse. In order to obtain a comprehensive picture and achieve the research objective, the thesis also includes the Withdrawal Agreement and a selected new generation trade agreement, the EU-Korea Agreement, as part of its analysis. To achieve this objective, the thesis sets out to answer two research questions, that is (1) how the institutional provisions of the agreements involved in the system of dispute settlement differ from each other and, where applicable, from the provisions of standard trade agreements concluded by the EU, and (2) how the dispute settlement mechanism foreseen by the individual agreements differ from each other and, where applicable, from other dispute settlement mechanisms in EU trade agreements. By answering the research questions, the author tests the hypothesis of the persistence of EU influences on the dispute settlement system in the Trade and Cooperation Agreement and the similarity of this system to standard free trade agreements that the European Union concludes with third countries.

Klíčová slova

Dohoda o obchodu a spolupráci, Dohoda o vystoupení, mechanismus řešení sporů, řešení sporů, obchodní dohoda, Brexit, Evropská unie

Keywords

Trade and Cooperation Agreement, TCA, Withdrawal Agreement, dispute settlement mechanism, dispute resolution, trade agreement, Brexit, European Union

Název práce

Analýza mechanismu řešení sporů v Dohodě o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím

Title

Analysis of the dispute settlement mechanism of the EU-UK Trade and Cooperation Agreement

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. JUDr. PhDr. Ivu Šlosarčíkovi, Ph.D., LL.M. za odborné vedení a cenné rady, kterými přispěl k vypracování této diplomové práce. Poděkování patří také mým nejbližším, kteří mě dokázali povzbudit a být mi oporou nejen při psaní této práce, nýbrž i po celou dobu mého studia.

Obsah

<u>ÚVOD</u>	11
<u>1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA</u>	13
<u>1.1 NOVÝ INSTITUCIONALISMUS</u>	13
<u>1.1.1 Institucionalismus racionální volby</u>	16
<u>1.2 SHRNU TÍ</u>	20
<u>2 METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA</u>	22
<u>2.1 PŘÍPADOVÁ STUDIE</u>	23
<u>2.1.1 Jednopřípadová studie</u>	25
<u>2.2 SHRNU TÍ</u>	26
<u>3 PROCES BREXITU</u>	29
<u>3.1 ÚMYSL VYSTOUPIT A VYJEDNÁVÁNÍ DOHODY O VYSTOUPENÍ</u>	29
<u>3.2 VYJEDNÁVÁNÍ DOHODY O OBCHODU A SPOLUPRÁCI</u>	32
<u>3.3 SHRNU TÍ</u>	35
<u>4 SYSTÉM ŘEŠENÍ SPORŮ V MEZINÁRODNÍM PRÁVU</u>	36
<u>4.1 DIPLOMATICKÉ PROSTŘEDKY ŘEŠENÍ SPORŮ</u>	38
<u>4.1.1 Vyjednávání (negociace)</u>	38
<u>4.1.2 Zprostředkování (mediace)</u>	40
<u>4.1.3 Šetření (inquiry)</u>	40
<u>4.1.4 Smírčí řízení (konciliace)</u>	41
<u>4.2 JUDICIÁLNÍ PROSTŘEDKY ŘEŠENÍ SPORŮ</u>	42
<u>4.2.1 Rozhodčí řízení</u>	43
<u>4.2.2 Soudní řízení</u>	44
<u>4.1.3 Kvazijudiciální orgány</u>	46
<u>4.3 SHRNU TÍ</u>	47
<u>5 SYSTÉM ŘEŠENÍ SPORŮ V MEZINÁRODNÍM OBCHODĚ</u>	49
<u>5.1 MECHANISMUS ŘEŠENÍ SPORŮ PŘI WTO</u>	49
<u>5.2 MECHANISMUS ŘEŠENÍ SPORŮ V OBCHODNÍCH DOHODÁCH EU</u>	53
<u>5.2.1 Obchodní dohody nové generace</u>	54
<u>5.2.2 Dohoda o volném obchodu mezi EU a Jižní Koreou</u>	56
<u>5.3 SHRNU TÍ</u>	60
<u>6 DOHODA O VYSTOUPENÍ</u>	61
<u>6.1 POVAHA DOHODY O VYSTOUPENÍ</u>	61
<u>6.2 STRUKTURA DOHODY O VYSTOUPENÍ</u>	62
<u>6.3 INSTITUCIONÁLNÍ RÁMEC DOHODY O VYSTOUPENÍ</u>	63
<u>6.4 MECHANISMUS ŘEŠENÍ SPORŮ PODLE DOHODY O VYSTOUPENÍ</u>	65
<u>6.4.1 Fáze konzultací</u>	65
<u>6.4.2 Fáze rozhodčího řízení</u>	66
<u>6.4.3 Role SDEU</u>	69
<u>6.5 SHRNU TÍ</u>	71
<u>7 DOHODA O OBCHODU A SPOLUPRÁCI</u>	72
<u>7.1 STRUKTURA DOHODY O OBCHODU A SPOLUPRÁCI</u>	72
<u>7.2 INSTITUCIONÁLNÍ RÁMEC DOHODY O OBCHODU A SPOLUPRÁCI</u>	76
<u>7.3 MECHANISMUS ŘEŠENÍ SPORŮ PODLE TCA</u>	78
<u>7.3.1 Generální pravidla pro řešení sporů podle TCA</u>	80
<u>7.3.2 Role SDEU</u>	84
<u>7.4 SHRNU TÍ</u>	84

<u>8 KOMPARACE ZÍSKANÝCH DAT</u>	86
<u>8.1 POVAHA ANGAŽOVANÝCH POLITICKÝCH INSTITUCÍ</u>	86
<u>8.2 ROLE SDEU A WTO</u>	88
<u>8.3 ZAPOJENÍ DIPLOMATICKO-POLITICKÝCH A JUDICIÁLNÍCH POSTUPŮ</u>	91
<u>8.4 ZPŮSOB USTAVENÍ ROZHODČÍHO TRIBUNÁLU</u>	92
<u>8.5 TYPY SANKCÍ APLIKOVANÉ V DŮSLEDKU NEÚSPĚŠNÉHO ŘEŠENÍ SPORŮ</u>	94
<u>8.6 SHRnutí</u>	95
<u>ZÁVĚR</u>	98
<u>SUMMARY</u>	100
<u>POUŽITÁ LITERATURA</u>	101
<u>SEZNAM ZKRATEK</u>	109

Úvod

Teorie o vystoupení členského státu z unijních struktur se dlouhá léta promítaly do politického i právního diskurzu o budoucím směřování evropské integrace. Rozpravy na toto téma však obzvlášť nabyly na intenzitě až v důsledku zakotvení tohoto práva do systému smluv EU. V okamžiku jeho aktivace neznala politická realita skutečný případ vystoupení členského státu z evropské integrace, byť jistá vodítka bylo možné historicky vysledovat na příkladech oddělení několika málo územních celků. To, co si tvůrci Evropských společenství nedokázali představit, však započalo nový milník evropských dějin už v roce 2016. Evropská unie se tehdy ocitla v situaci, kdy nebyla schopna čerpat z předchozí zkušenosti, a většinu aspektů transformace někdejšího členského státu ve třetí zemi stojící vně Unie, tak bylo nutné řešit postupně až v průběhu samotného procesu brexitu.

Proces brexitu tak měl vyústit v uspořádání poměrů mezi aktéry na obou březích kanálu La Manche po vzoru standardů mezinárodních úmluv uzavíraných unijními orgány s třetími zeměmi. Tedy vypořádáním unijního *acquis*, jakož i odstoupením od souvisejících mezinárodních závazků. Výsledek odluky vzájemných vztahů a nastavení nových poměrů měla za úkol zformulovat komplexní obchodní dohoda. Tu představuje právě Dohody o obchodu a spolupráci mezi Evropskou Unií a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska („**Dohoda o obchodu a spolupráci**“ či „**TCA**“).¹

Dohoda o obchodu a spolupráci se stále více stává předmětem akademických studií, které ji podrobují hlubší analýze. Předpokládá se, že vzhledem k charakteru přípravných jednání a procesu jejího vzniku, bude samotný text postupně projevovat mnoho mezer při interpretaci jednotlivých dílčích institutů. Drastickou proměnou v porovnání s předchozími poměry prošel i systém institucí. Předmětná dohoda zavádí novou systematiku institucí, kterým je svěřena správa dohody a implementace jejich ustanovení. Řada otázek se však otevírá také pokud jde o nastavení mechanismu řešení sporů v jednotlivých kapitolách, u nichž je zpozorována tendence odklonu od norem mezinárodního obchodního práva. Aktuálnost tématu je dána nadto tím, že právní normy týkající se urovnání sporů budou působit zejména do budoucna.

Na základě těchto důvodů volí předkládaná diplomová práce téma analýzy mechanismu řešení sporů v Dohodě o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným

¹ Oficiální název dohody zní *Dohoda o obchodu a spolupráci mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii na jedné straně a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska na straně druhé*.

královstvím. Cílem diplomové práce je metodou jednopřípadové studie a prostřednictvím zvolených výzkumných otázek potvrdit či vyvrátit hypotézu, která předpokládá, že institucionální rámec Dohody o vystoupení je oproštěn od tehdejších unijních vlivů vyplývajících z bývalého členství a systém řešení sporů odpovídá standardním dohodám o volném obchodu. S ohledem na zvolené téma práce se následující text zaměřuje na klíčové otázky, které mají značný právní, ale i politický význam a jimiž jsou řízení dohody, včetně jejího výkladu, řešení sporů a celkových právních účinků.

Vzhledem k časovým aspektům zvoleného tématu však diplomová práce není schopna opírat svůj obsah o předchozí hluboké poznatky týkající se zkoumané problematiky. Základními prameny této stati tak tvoří především oficiální znění samotných mezinárodních dohod, které jsou dále v textu blíže analyzovány. V důsledku výše popsané volby zkoumaného problému pojednání přesahuje politologický rozměr do oblasti právních věd.

Samotná diplomová práce se člení na osm kapitol. Tyto kapitoly jsou dále strukturovány do podkapitol a oddílů dle tematických celků. Po představení teoretických a metodologických východisek následuje seznámení s chronologickým vývojem poskytující letný vhled do okolností vzniků rozebírané smlouvy. Pro dotvoření teoretického rámce stať dále vymezuje základní instituty řešení sporů definované právní naukou. Následující kapitoly postupně představují mechanismy řešení sporů z obchodních dohod a obchodních dohod uzavíraných EU. Samostatné kapitoly jsou přitom věnovány dohodě aktivující brexit a Dohodě o obchodu a spolupráci. Poslední kapitola provede komparativní analýzu získaných dat, jejíž zjištění bude předmětem závěru této diplomové práce.

1 Teoretická východiska

Žádná empirická analýza se neobejde bez určitých teoretických předpokladů a modelů, jimiž je na zkoumanou realitu nahlíženo, a které za tímto účelem poskytují pro výzkum daného jevu specifickou perspektivu. Teoretická východiska mají z hlediska formování výzkumného rámce a vyvozování celkových závěrů nezastupitelný význam. Jejich cíl spočívá v systematickém vysvětlení určitého jevu a odhalení jeho příčin, důsledků anebo jeho vnitřního uspořádání. Pomáhají zobecnit sledovaný jev a aplikovat získané závěry na jevy podobné.² Smyslem deskriptivního výzkumného projektu (systematického popisu), jehož zástupce je prezentovaná diplomová práce, je v prozkoumání dosud nezmapovaných aspektů empirické reality a shromáždění nových empirických dat, která mohou být později využita k formulaci teorií (hypotéz) nebo k jejich ověřování. Ateoretická studie³ má tedy explorační charakter a jejím záměrem je hledání příčinných souvislostí mezi jevy ústící v teoretické poznání.⁴ Z nastíněných důvodů je již v úvodní kapitole práce nezbytné podrobně popsat a vysvětlit teoretická východiska, ze kterých předkládaná diplomová práce vychází. V následujících odstavcích bude pojednáno o teorii nového institucionalismu jako jedné z teorií evropské integrace a vhodnosti její aplikace na analyzovaný případ. Pro zasazení této teoretické perspektivy práce do uceleného obrazu stať nejprve připomene etablování nového institucionalismu mezi ostatními přístupy ke zkoumání evropské integrace, posléze se text zaměří na naukou odvozené teorie a konečně vysvětlí význam zvolené teorie pro předloženou diplomovou práci.

1.1 Nový institucionalismus

Teoretické bádání o evropské integraci se formalizovalo zejména v druhé polovině dvacátého století a od konce šedesátých let můžeme v této souvislosti hovořit o relativně ucelené akademické disciplíně. V centru prvotních debat o teoriích evropské integrace, které se odehrávaly ve čtyřicátých letech 20. století, byly plány na mírové uspořádání v Evropě. Po zrodu a etablování evropských integračních projektů se diskurz na konci šedesátých let přesunul k otázce aktérství, tedy k tomu, co vede klíčové aktéry k vytváření integračních uskupení. Až do osmdesátých let tak byl pro vývoj teorií evropské integrace zcela zásadní spor nadnárodního a mezivládního pojetí, v rámci něhož začal být evropský projekt chápán

² KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*, s. 17–21.

³ Dle klasifikace výzkumných rámců George a Bennetta.

⁴ BENEŠ, Vít a DRULÁK, Petr ed. *Metodologie výzkumu politiky*, s. 50–51.

jako relativně ucelený politický systém a klíčové otázky se přesunuly ke způsobu vládnutí.⁵ Instituce byly tehdy významnými teoretickými přístupy vnímány jako prostředí, ve kterém se sice utvářejí politická rozhodnutí, ale ta jsou výsledkem jednání aktérů, kteří jsou součástí propojeného společenského chování a sledují své individuální zájmy.⁶ Zájem o instituce se však v oblasti studia evropské integrace navrácí do popředí v devadesátých letech spolu s institucionální reformou EU.⁷ Právě v období, kdy vliv získává mimo jiné teorie mezinárodních vztahů a rodí se liberální mezivládní přístup.⁸ Soudobí teoretici postupně doznali proměny tradičního významu politických institucí a jejich nepřehlédnutelnou roli pro přítomnou politickou realitu.⁹ Instituce začaly být napříště vnímány jako prostředí, jež je nejen zdrojem důležitých informací, důvěryhodnosti a transparentnosti, ale především platformou, kde aktéři mohou efektivněji hledat kompromisy a dosáhnout lepší vyjednávací pozice.¹⁰ Současný stav teorie evropské integrace v 21. století se vyznačuje dominantním postavením různých typů institucionalismu, teorie víceúrovňového vládnutí nebo sociálního konstruktivismu a liberální mezivládní přístup ustupuje do pozadí.¹¹

Je předmětné dodat, že odhlédneme-li od tradiční dichotomie mezivládního a nadnárodního přístupů, jakožto teoretických východisek pro zkoumání evropské integrace hojně zastoupených v české literatuře,¹² lze teorie ekonomické integrace klasifikovat dle vícero alternativních dělení uvedenými různými autory. Jednou z možných perspektiv je třídění na základě toho, zda se teorie evropské integrace snaží postihnout celek integračního procesu a vysvětlit všechny relevantní problémy s ním spojené, anebo zda se zaměřuje pouze na dílčí aspekty či určitou fázi. Ty, které se úmyslně vzdávají ambice pokrýt celou problematiku integrace a zaměřují se spíše na určitý dílčí problém, označuje věda jako tzv. teorie středního rozsahu (*middle range theories*). Teorie středního rozsahu mohou být též skutečně konkrétní a v praxi není výjimkou, že se zaměřují i na nejkonkrétnější otázku. Do této skupiny teorií řadíme mimo jiné i nový institucionalismus.¹³

Zamýšlená analýza diplomové práce tedy vychází z teorie nového institucionalismu (označovaný také jako *neoinstitucionalismus*). Tento termín se objevuje již v první polovině

⁵ KRATOCHVÍL, opt. cit., s. 26-32.

⁶ FIALA, Vlastimil. *Teoretické a metodologické problémy evropské integrace*, s. 130.

⁷ Zejm. jde o podpis Maastrichtské smlouvy 7. února 1992 a založení EU s účinností od 1.1.1993. ⁸ KRATOCHVÍL, opt. cit., s. 132.

⁹ MARCH, James G.; OLSEN, Johan P. *The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life*, s. 734.

¹⁰ FIALA, opt. cit., s. 130.

¹¹ KRATOCHVÍL, opt. cit., s. 26-32.

¹² Tamtéž, s. 39.

¹³ KRATOCHVÍL, opt. cit., s. 26-32.

osmdesátých let v politologii a postupně se v posledních dekádách 20. století projevuje v celé řadě společenskovědních disciplín. Vůbec první, kdo přivedl koncept teorie neoinstitucionalismu do odborného diskurzu, byli roku 1984 J. G. March a J. P. Olsen ve své publikaci *The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life*.¹⁴ V pojetí jmenovaných autorů je institucionalismus „soubor teoretických myšlenek a hypotéz týkajících se vztahů mezi charakterem institucí a politickými aktivitami, činnostmi a změnami“.¹⁵ Autoři nabízejí nový pohled na soudobou politickou realitu, která byla do té doby chápána jen jako souhrn chování racionálních aktérů bez působení institucí. Poukazují na relativní autonomní roli institucí a jejich vliv na proměňování politiky jako takové, čímž dochází též k jejich vymanění ze sepijetí dřívějších politických teorií.¹⁶

Koncepce nového institucionalismu klade zásadní důraz na důležitost institucí, a to především pokud jde o pochopení projektu evropské integrace. Přístup navazuje na teorii institucionalismu typickou pro studium institucí v padesátých letech, přináší však řadu prvků, které dřívější teorie neobsahovala. Většina paralel mezi starým a novým institucionalismem však končí konstatováním, že pro pochopení evropské integrace je třeba zkoumání zaangażovaných institucí.¹⁷

Jedním ze zásadních rozdílů institucionalismu ve starém a novém pojetí je vůbec vymezení pojmu instituce. Nový institucionalismus pracuje s širším a zároveň sofistikovanějším pojetím svého předmětu zkoumání a přináší explicitní a různorodé teoretické rámce. Politické instituce již nejsou ztotožňovány pouze s politickými organizacemi (jako Komise nebo SDEU), termín *instituce* je nyní pojat širěji jako „stabilní a opakující se vzorec chování“ – formální i neformální soubory pravidel.¹⁸ Institucí tak mohou být na příklad i pravidla pro ustavení jednotlivých orgánů ve smlouvách uzavíraných EU. Toto pojetí je předmětné zejména pro analýzu této diplomové práce, která se bude takto vytvořenými institucemi dále zabývat. Oproti tradiční teorii, která zkoumala zejména vládní struktury a jejich formální pravidla, se noví institucionalisté zabývají neformálními dohodami politického života. Pozornost je nyní upřena rovněž na způsob, jakým instituce ztělesňují hodnoty a mocenské vztahy, a překážkám i příležitostem, s nimiž se institucionální

¹⁴ MARCH, OLSEN, opt. cit., s. 734., a dále FIALA, Vlastimil a kol. *Teoretické a metodologické problémy evropské integrace*, s. 135.

¹⁵ V originále „set of theoretical ideas and hypotheses concerning the relations between institutional characteristics and political agency, performance, and change“. MARSH, David a Gerry STOKER. *Theory and methods in political science*, s. 61.

¹⁶ Zejm. behavioralismus a realismus. Srov. MARCH, OLSEN, opt. cit., s. 738.

¹⁷ KRATOCHVÍL, opt. cit., s. 26-32.

¹⁸ GOODIN, Robert E. a KLINGEMANN, Hans-Dieter, ed. *A new handbook of political science*, s.22.

design potýká.¹⁹

Oba teoretické přístupy dále vykazují rozdílnosti, pokud jde o postavení států vůči institucím, tedy zda je na místě ve světle mezinárodního práva přistupovat ke státům jako k primárním aktérům, z jejichž vůle se následně instituce konstituují, anebo zda optikou extenzivního výkladu pojmu instituce lze vůbec hovořit o primátu státního zřízení.²⁰ Podobně se teorie potýkají s dilematem, zda instituce ovlivňují státy nebo státy instituce a potažmo do jaké míry. V prvním případě mohou instituce působit jako vnější omezení chování státu, nebo dokonce až jako proměnná, která působí na jeho vystupování v mezinárodních vztazích s nadáním měnit jeho preference či dokonce i identitu. Ve druhém případě je sporná otázka, zda státy drží konečné panství nad institucí a dokáží neomezeně rozhodovat o jejím příštím osudu, anebo je postavení instituce autonomní, tzn. je způsobilá hájit samostatně své zájmy, nalézat spojence a usilovat o posílení své pozice. Také podle S. Bulmera však instituce nepředstavují jen neutrální arény v nichž probíhá interakce, ale tyto mají schopnost měnit podmínky přístupu politických aktérů k politickému procesu.²¹

V neposlední řadě, ve světle shora uvedeného je problematické vymezit, zda jsou některé instituce spíše strukturami anebo vstupují do interakce se státy z pozice aktéra. Nový institucionalismus se pak nezabývá pouze vlivem institucí na jednotlivce, ale i vzájemným působením mezi institucemi a jednotlivci.²²

1.1.1 Institucionalismus racionální volby

V rámci nového institucionalismu lze vymezit na základě různých klasifikací několik dalších vnitřních proudů.²³ Nejvíce rozšířené dělení neoinstitucionální teorie, které hojně přejímá odborná literatura, pochází od autorů P. Halla a R. C. Taylor z roku 1996.²⁴ Hovoříme o institucionalismu *racionalistickém*, *historickém* a *sociologickém*.

Historický institucionalismus je charakteristický tím, že se zaměřuje na historický vývoj institucí a usiluje o vysvětlení jejich vlivu na politický proces zahrnující politickou

¹⁹ LOWNDES, Vivien. Institutionalism, In: MARSH, David; STOKER, Gerry (eds). *Theory and Methods in Political Science*, s. 97-98.

²⁰ POLLACK, Mark A. *The engines of European integration: delegation, agency, and agenda setting in the EU*, s. 20-25.

²¹ BULMER, Simon. New Institutionalism and the Governance of the Single European Market, s. 368.

²² KRATOCHVÍL, opt. cit., s. 133-134.

²³ Např. Simon Bulmer a Kenneth Armstrong dělí neoinstitucionalismus pouze na historický a racionalistický. Naproti tomu Guy Peters identifikuje až sedm větví institucionalismu – normativní, racionální, historický, empirický, mezinárodní, síťový a sociologický. Srov. PETERS, B. Guy. *Institutional theory in political science: the new institutionalism*, s. 1–28.

²⁴ HALL, Peter A.; TAYLOR, Rosemary C. R. *Political Science and the Three New Institutionalisms*, s. 937-938.

realitu včetně rozhodování aktérů v ní. Instituce jsou touto perspektivou vnímány nejen jako na struktury, nýbrž též jako na „*soubor formálních a ne-formálních norem, pravidel a konvencí, které se ve společnosti objevují...*“.²⁵ Přídomek *historický* je tak odvozen od předmětu zkoumání, kterým je dynamický vývoj institucí v čase. Historický institucionalismus totiž vychází z předpokladu, že současná podoba, fungování a role institucí je výslednicí předchozího vývoje, včetně klíčových historických událostí, které nastaly v průběhu dějin (*path-dependency*).²⁶ Stejně jako institucionalismus racionální volby, jak bude ukázáno dále, i historický institucionalismus staví své domněnky na racionalitě aktérů, kteří vytvářejí instituce pro své vlastní potřeby. Nicméně se liší v tom, že místo pouhé strategické kalkulace se rozhodnutí odvíjejí od minulých rozhodnutí a historických zvyklostí.²⁷ Ve stejném smyslu tak tento směr podle Piersona pohlíží také evropskou integraci, a sice jako na proces který je pevně spojen s předchozím vývojem a který bude dále pokračovat za předpokladu výhodných podmínek. Třebaže výchozí pravomoc ustavit instituce a politiky je svěřena členských států a slouží jejím potřebám a zájmům, je z jejich strany nemožné udržet si v průběhu prohlubování integrace svou původní nadřazenost.²⁸ Historický institucionalismus bývá kritizován pro interpretaci v souladu s předem stanovenými předpoklady. To má za následek, že konečná rozhodnutí aktérů jsou automaticky považována za logická a racionální, aniž by byl důkladně reflektován proces jejich přijetí. Teorie má tendenci přílišně ulpívat na identifikaci klíčových momentů a opomíjí méně závažné kontinuální události, které však mohou mít stejně významný dopad.²⁹

Všechny dílčí teorie institucionalismu společně pojí extenzivní pojetí institucí, *sociologická větev institucionalismu* jde však v tomto směru absolutně nejdál. Instituce už nejsou jen orgány EU, ale též formální i neformální pravidla, normy, procedury, symboly, kognitivní scénáře či morální pravidla, které ovlivňují lidské chování.³⁰ Do definice se tak bude spadat v podstatě jakýkoli symbolický systém včetně jazyka. Z toho vyplývá, že instituce tvoří předpoklad pro existenci státu. Pokud však jde o volbu institucí, nevznikají na základě racionální úvahy aktérů s cílem o maximalizaci užitku, nýbrž po zohlednění souladu s danou povahou toho kterého institucionálního uspořádání z pohledu širšího kulturního

²⁵ HALL, TAYLOR, opt. cit., s. 944.

²⁶ PIERSON, Paul. *The Path to European Integration: A Historical-Institutionalist Analysis*, s. 126.

²⁷ STEINMO, Sven, Kathleen Ann THELEN a Frank LONGSTRETH, ed. *Structuring politics: historical institutionalism in comparative analysis*, s. 127–128.

²⁸ PIERSON, opt. cit., s. 127.

²⁹ PETERS, opt. cit., s. 19.

³⁰ HALL, TAYLOR, opt. cit., s. 948.

rámce, tak aby odrážely kulturní zvyklosti konkrétního společenství.³¹ Sociologičtí institucionalisté se liší od institucionalistů historických a racionálních v nahlížení na působení státu na instituce a naopak. Zatímco druzí uvedení předpokládají, že aktéři vstupují do institucí (nebo je zakládají) s již přesně stanoveným cílem, kterého se snaží dosáhnout prostřednictvím těchto institucí, sociologičtí institucionalisté tvrdí, že zájmy aktérů se formují až skrze interakce s institucemi, přičemž dochází ke společenské socializaci těchto aktérů.³² Kritika, které daná teorie čelí, spočívá v přehlížení potencionálního střetu zájmu jednotlivých aktérů.³³

Institucionalismus racionální volby vychází z premisy, že aktéři jednájí na základě pevně stanovených preferencí s cílem maximalizovat svůj zisk. Předem promyšlené počínání aktérů je tedy řízeno logikou získání výhody a aktéři racionálně uvažující o svých cílech volí ten z možných postupů, který je pro jejich záměr nejvíce vhodný. Chování aktérů je na institucionálním uspořádání nezávislé, avšak instituce mohou pomocí uplatňování formálních norem a pravidel vytvořit jisté bariéry.³⁴ Teorie vychází z pojetí politiky jako série kolektivních akcí – dilemat, která je třeba společně vyřešit (např. odstranit překážky obchodu).³⁵ Instituce pak chápe jako čistě formální struktury, jejichž posláním je minimalizovat nejistoty vyplývající z kolektivního vyjednávání a umožňovat aktérům lépe prosazovat své zájmy.³⁶ Podle racionalistických institucionalistů vznikly instituce jako reakce na výzvy kolektivního vyjednávání. Kratochvíl v této souvislosti identifikuje dva hlavní problémy. Jedním z nich je, že v případě existence několika různých variant spolupráce, aktéři nedokáží dosáhnout shody na jedné z nich. Druhý problém pak spočívá v tom, že ačkoli aktéři spolupráci přislíbí, později mohou svůj slib porušit a stát se tzv. černými pasažéry. Instituce tedy mají sloužit k odstranění obou ze jmenovaných problémů.³⁷

Předmětná dílčí teorie institucionalismu rozšířila studium evropské integrace o koncept tzv. „pán – správce“ (*principal-agent*). V rámci této perspektivy členské státy působí v roli pánů, zatímco instituce jsou vnímány jako správci. Model konkrétně zkoumá podmínky, za kterých skupina principálů (členských států) přenáší pravomoc na nadnárodní agenty (evropské instituce), pokud jim to přinese nižší transakční náklady. Aby mohly

³¹ KRATOCHVÍL, opt. cit., s. 138–139.

³² FIALA, opt. cit., s. 150.

³³ HALL, TAYLOR, opt. cit., s. 954.

³⁴ Tamtéž, s. 393.

³⁵ HALL, TAYLOR, opt. cit., s. 945.

³⁶ KRATOCHVÍL, opt. cit., s. 138–139.

³⁷ KRATOCHVÍL, opt. cit., s. 138–139.

instituce efektivně vykonávat své funkce, musí pro tyto účely být nadány potřebnými pravomocemi. Institucionalismus racionální volby se v tomto kontextu zabývá otázkou, co se stane, pokud se agenti (např. SDEU, Komise aj.) začnou chovat způsobem, který výrazně odlišuje od původních záměrů svých zakladatelů – členských států.³⁸ Pán totiž není schopen za všech okolností s naprostou jistotou určit, zda správce provádí požadované úkoly dle zadání. Je-li pán nespokojen, má možnost upravit delegované pravomoci, tedy změnit institucionální nastavení pro správce, tak aby dosáhl svých cílů. O. Císař v tomto smyslu komentuje evropské institucionální uspořádání jako nepřehlédnutelný systém, kde je nutné se při tvoření politických rozhodnutí spoléhat na expertní znalosti, které „*jsou pod kontrolou agenty ovládaných sítí odborníků*“. Vytváří tak obecný závěr o velkém manévrovacím prostoru agentů v evropských strukturách, byť se daná aréna může lišit s odkazem na konkrétní politiku.³⁹

Nový institucionalismus je kritizován pro svou širokost až vágnost, v jejímž důsledku lze pod toto pojetí podřadit prakticky jakoukoli další teorii evropské integrace. Právě význam institucí je dnes již nesporný napříč jinými teoriemi (např. teorie realismu), a tyto teorie jim přiznávají podstatnou míru důležitosti. Kritice podléhají i jednotlivé vnitřní podtypy nového institucionalismu, které se v mnoha ohledech od sebe zcela zásadně neliší. Žádný ze tří nastíněných typů institucionalismu není totiž schopen formulovat ucelenou teorii evropské integrace. V neposlední řadě je zpochybňován také způsob, jakým nový institucionalismus přistupuje k definici instituce, tedy jeho široký rozsah, pod něj lze v určitých subtypech zařadit prakticky cokoli, dokonce i stát, který však naopak bývá v mnoha teoriích evropské integrace chápán jako přímý protipól institucí.⁴⁰

1.2 Shrnutí

Tato kapitola představuje teoretický rámec diplomové práce, který zastupuje nový institucionalismus. Základní myšlenkou této teorie je, že „*instituce jsou důležité*“.⁴¹ Oproti dřívějšímu pojetí v sociálních vědách, politické instituce již nejsou ztotožňovány s politickými organizacemi, nýbrž jsou spíše chápány jako soubory *pravidel*, která řídí a omezují chování jednotlivých aktérů. Nová forma institucionalismu chápe státy jsou racionálními aktéry, kteří si utvářejí instituce jako vhodné nástroje pro řešení některých

³⁸ CÍSAŘ, Ondřej. Teorie mezinárodních vztahů a evropská studia, s. 55.

³⁹ CÍSAŘ, opt. cit., s. 57.

⁴⁰ KRATOCHVÍL, opt. cit., s. 131-140.

⁴¹ PUCHALA, Donald P. *Institutionalism, Intergovernmentalism and European Integration*, s. 317.

problémů při spolupráci v mezinárodních vztazích. Instituce v tomto pojetí mají určitou autonomii, hájí své institucionální zájmy, hledají spojence a usilují o udržení, nebo dokonce o posílení své pozice.

Předkládaná diplomová práce studuje dosud bezprecedentní fenomén opuštění struktur evropské integrace někdejšími členskými státy z pohledu následně vytvořeného smluvního rámce, který konstituuje vlastní systém institucí, jehož úkolem se spravovat nově projektované vztahy mezi aktéry, a neopomíjí ani pravidla pro řešení případných apriorně nepředvídaných kolizí vznikajících při faktickém výkonu stanovených práv a povinností. Předmětem zájmu jsou primárně instituce zakotvené v Dohodě o vystoupení a Dohodě o obchodu a spolupráci, naopak stranou zůstávají ponechány tehdejší institucionální vazby účinné během trvání členství Spojeného království v EU. S ohledem na takto vymezený objekt zájmu není cílem práce porozumět současnému stavu a předpovědět budoucí vývoj v kontextu pozorování minulých poměrů. Z nastíněného důvodu proto předkládaná práce nevolí teorii historického institucionalismu. K institucím bude přistupováno pohledem nového institucionalismu, tedy z mnohem širší perspektivy pojetí institucí, než jak je chápaly předchozí teorie. I přesto však tento text nesměruje k jejich abstrakci, jako k tomu inklinuje model sociologického institucionalismu, v jehož případě se instituce rozpadají na jednotlivé normy, morální pravidla, symboly či jazyk. Z hlediska různých směrů nového institucionalismu byla proto pro záměr práce vybrána teorie institucionalismu racionální volby. Pojem instituce podle tohoto pojetí může definičně obsáhnout nejen klasické výkonné a zákonodárné orgány, včetně SDEU, ale také další instituce, které jsou buďto přímo dohodami ustavovány nebo využívány pro ryze specifický (ziskem motivovaný) účel obchodních dohod. Politické dilema, které mají instituce vyřešit, je udržení stavu obchodní výměny bez přítomnosti překážek volného obchodu a řešení případných nedostatků, které se mohou projevit v důsledku praktikování přednastavených právních norem. V závislosti na rozsahu svěřených pravomocí či nedostatečně propracovaným mechanismům vzhledem k časovým okolnostem vstupuje do hry též problematika konceptu pán – správce.

2 Metodologická východiska

Předkládaná diplomová práce se zabývá problematikou mechanismu řešení sporů v Dohodě o obchodu a spolupráci uzavřené mezi EU a Spojeným královstvím. Předmětem bližšího zkoumání této stati je způsob nastavení mechanismu řešení sporů v nadepsaném dokumentu a jeho porovnání oproti běžným postupům pro řešení konfliktů mezi smluvními stranami aplikovanými v obecném mezinárodním právu. Vzhledem ke skutečnosti, že prvotním úmyslem stran při dojednávání nových právních poměrů, které měly nastat po uplynutí přechodného období, bylo vytvořit dohodu řešící primárně obchodní záležitosti a spadající do režimu dohod o volném obchodu, práce bere v úvahu také mechanismy pro řešení sporů využívaných v mezinárodních vztazích a dohodách o volném obchodu, které jsou uzavírané mezi EU a třetími zeměmi. Pro získání uceleného obrazu a dosažení výzkumného cíle, práce činí součástí své analýzy také Dohodu o vystoupení.

Obchodní partnerství uzavíraná EU se zeměmi stojícími vně integrace jsou z praktických důvodů utvářena po důkladném zohlednění specifických podmínek konkrétního regionu nebo druhého smluvního partnera, se kterým je dohoda uzavírána. Z tohoto důvodu není možné s jistotou jednoznačně vybrat ze seznamu uzavřených obchodních dohod pouze jednu z nich jakožto „typického zástupce“. Historicky je tak podoba konkrétních obchodních dohod předmětem vývoje. V poslední dvou dekadách však lze uzavíraná obchodní partnerství typizovat jako tzv. *obchodní dohody nové generace*. S ohledem na skutečnost, že mezníkem tohoto stádia vývoje obchodních vztahů představuje obchodní dohoda uzavřená mezi EU a Jižní Koreou, od níž je pojmenování celé skupiny odvozeno, lze tvrdit, že tato mezinárodní obchodní smlouva je výchozí podobou dalších obchodních dohod nové generace, a tedy jde i o jejich typizovaného zástupce. Vztyčný pilíř pro tuto práci zaujímá právě Dohoda EU-Korea, na které bude demonstrován institucionální rámec obchodních dohod EU, jakož i průběh řešení sporů. Tento výběr je proveden navzdory toliko limitované analogii mezi dokumenty upevňující obchodní partnerství EU s třetími zeměmi, avšak po důkladném zvážení dalších nepříliš uspokojivých alternativ.⁴²

Prováděná analýza si klade za cíl zjistit, zda a jakým způsobem došlo v průběhu procesu vystoupení Spojeného království z evropské integrace k proměnám mechanismů řešení sporů a zda současný stav lze připodobnit k standardnímu obchodnímu režimu se třetí

⁴² Nutno podotknout, že do kategorie obchodních dohod nové generace spadá také CETA, ta však pro svou smíšenou povahu a recentní fungování není vhodným kandidátem pro srovnání.

zemí. Autorka přitom předpokládá, že institucionální rámec Dohody o vystoupení je oproštěn od tehdejších unijních vlivů vyplývajících z členství a systém řešení sporů odpovídá standardním dohodám o volném obchodu. K dosažení tohoto zjištění bude třeba nejprve odpovědět na dvě níže rozvedené výzkumné otázky zkoumající, jak se odlišuje ustanovení výše uvedených dohod o institucích zapojených do systému řešení sporů mezi sebou a jak se odlišuje mechanismus řešení sporů předvídaný v rámci jednotlivých dohod.

Postup této práce spočívá nejprve v nashromáždění dat z primárních a sekundárních zdrojů a jejich zpracování za použití metody jednopřípadové studie (*single case study*). Předními prameny předkládaného textu jsou samotná znění zkoumaných pramenů mezinárodního potažmo evropského práva a dále odborné publikace a pojednání českých i zahraničních autorů zainteresovaných ve studiu souvisejících témat. Časový rámec stavu bádání je definován vznikem analyzovaných textů a datem vyhotovení této práce. Následně bude přistoupeno ke komparativní analýze nastavení institucionálních pravidel pro procesní postupy při řešení sporů a role angažovaných institucí v rámci Dohody o obchodu a spolupráci. Soubor uvedených dat bude dán do kontrastu s Dohodou o vystoupení jakož i standardům vyplývajícím z obchodních dohod, které reprezentuje především Dohoda EU-Korea. Poté bude následovat vyhodnocení a interpretace získaných poznatků o předmětu zkoumání, zodpovězení výzkumných otázek a vyvození závěrů pro výzkumný cíl práce. S ohledem na zvolené téma lze předpokládat, že budoucí pojednání bude přesahovat rámec politologického textu a nutně obsáhne též právní analýzu sledovaných mechanismů.

Tato diplomová práce se tedy pokusí zvoleným metodologickým přístupem zodpovědět následující otázky:

- *Jak se odlišuje ustanovení dohod o institucích zapojených do systému řešení sporů mezi sebou a případně od ustanovení standardních obchodních dohod uzavíraných EU?*
- *Jak se odlišuje mechanismus řešení sporů předvídaný jednotlivými dohodami mezi sebou a případně od jiného mechanismu řešení sporů v obchodních dohodách EU?*

Vzhledem k položené otázce se v následujících kapitolách práce jeví jako praktické nejprve čtenáře seznámit s postavením institucí v systémech řešení sporů a samotnými sporovými mechanismy, které jsou považovány za etablované v mezinárodním právu. Smyslem zahrnutí těchto zaměřených závěrů právní nauky je poskytnout úvod do zkoumané problematiky a představit přehled dosud nashromážděných poznatků odborné literatury

relevantní pro zvolené téma. Hlavní pozornost však bude upíraná k následujícím zvoleným metrikám, které mají přispět ke zodpovězení formulovaných výzkumných otázek. Jsou jimi (i) povaha politických institucí angažovaných systémem dohody s dopadem na rovinu řešení sporů, (ii) role SDEU a WTO v rámci systému řešení sporů, (iii) zapojení diplomaticko-politických či judičiálních postupů, (iv) způsoby ustavení rozhodčího tribunálu a (v) typy sankcí aplikované v důsledku neúspěšného řešení sporů.

První kritérium zejména zkoumá, která instituce má vedoucí úlohu nad správou dohody a jak se tato účastní systému řešení sporů včetně zohlednění rozsahu jejich pravomocí. Z tohoto srovnání bude možné dále dovozovat, jak zásadní postavení mají orgány vůči subjektům těchto dohod. Druhé kritérium se soustředí na zahrnutí SDEU a WTO do systému řešení sporů z dohod. Jak SDEU, tak WTO lze vnímat jako důležité představitele konkrétního typu rozhodovacího systému. Na pozadí této komparace bude možné dojít k úsudku o závěru, zda dohoda naplňuje spíše charakteristiku unijní nebo naopak mezinárodní smlouvy. Dále zapojení diplomaticko-politických a judičiálních postupů analyzuje povahu mechanismu řešení sporů na škále vytvořené mezinárodním právem. Obchodní závazky si v praxi osvojily konkrétní postup řízení. Přítomnost těchto prvků nebo případných odchylek je účelné nalézt pro možné vyvození závěrů o charakteru smlouvy. Čtvrtou sledovanou metrikou je ustavení rozhodčího tribunálu pro řešení konkrétního sporu vyplývajících z dohod. Pravomoc ovlivnit obsazení tribunálu se řadí mezi klíčové předpoklady pro získání kontroly nad výsledkem sporu. Z tohoto pohledu je zajímavé, zda jsou to státy nebo naopak instituce, které přebírají rozhodující vliv na složení tribunálu. Posledním zvoleným kritériem jsou aplikované sankce, které nastupují v případě neplnění povinnosti ve vztahu k rozhodčím soudem přiznanému právu. Cílem mechaniky sankčního systému je zajistit vynutitelnost ukládaných sankcí. Rozhodující je však rovněž aktér, který tyto sankce ukládá, a tedy zda o míře a závažnosti postihu rozhoduje stát nebo instituce.

2.1 Případová studie

Tato diplomová práce je založena na empiricko-analytickém přístupu a, jak již bylo uvozeno, k zodpovězení výzkumných otázek využívá metody případové studie (*case study*) zaměřené na jeden konkrétně zkoumaný případ, tedy jednopřípadové či individuální případové studie.

Pojem *případová studie* je však definičně nejasný. J. Gerring v této souvislosti uvádí, že výzkumníci mají na mysli mnohé, když hovoří o výzkumu případových studií. Označení práce jako případové studie může totiž znamenat, že (i) její metoda je kvalitativní („*small-*

N“), (ii) že výzkum je etnografický, klinický, nebo jiný terénní výzkum (*field research*), (iii) že výzkum je charakterizován sledováním procesu (*process-tracing*), (iv) že výzkum zkoumá vlastnosti jednoho případu, (v) že výzkum zkoumá jeden fenomén, případ nebo příklad (nejčastější použití). Autor uzavírá, že nejbližší se dané metodě blíží poslední z uvedených definic a všechny ostatní z nich je nutné, ať už z logiky věci nebo vlivem souvisejících faktorů, odmítnout.⁴³ I přesto však studii jednoho fenoménu, příkladu nebo případu nelze považovat za precizní vystihnutí podstaty definovaného termínu, jelikož předmětem zkoumání je relativně ohraničený jev, což zahrnuje implikaci, kterou žádný z těchto popisů zcela nevystihuje.⁴⁴ Pokud už v odborných kruzích docházelo k pokusu vyjádřit podstatu případové studie, R. K. Yin pozoruje, že nejčastěji se objevující definice pouze zopakovaly typy témat, na které byly případové studie aplikovány.⁴⁵

Podle G. Hitchcoka a D. Hughese lze případovou studii vymežit jako „*hloubkovou studii jedné nebo několika instancí jevu v jeho reálném kontextu, která reflektuje perspektivy participantů. Případová studie se dle jejich pojetí vyznačuje zaměřením na určité subjekty/objekty*“.⁴⁶ Její použití pak J. Sagadin vztahuje na případy, kdy „*analyzujeme a popisujeme např. jednotlivce, skupinu lidí, jednotlivé instituce nebo problémy, procesy, jevy nebo události v konkrétní instituci atd., avšak velmi podrobně*“.⁴⁷

Podstatnými prvky případové studie jsou její subjekt (případ jako takový) a objekt (obecnější element v podobě analytického či konceptuálního rámce studie).⁴⁸ Předmět zkoumání případové studie znamená obecný fenomén, který chceme zkoumat a porozumět jeho podstatě. Zkoumaný případ je pak konkrétní událost či jev, který použijeme pro detailní zkoumání obecnějšího fenoménu, jehož je součástí.⁴⁹ Cíl této metody přirovnává J. Blatter a T. Blume k otevření černé skříňky příčinných procesů. Autoři kladou důraz na dostatečné obeznámení s konkrétně analyzovaným případem, včetně jeho kontextu, a dispozici s daty či přístupem k aktérům sledovaného případu.⁵⁰ Výstupem případové studie může být zpřesnění existujících hypotéz či konceptů, vytvoření nové pracovní hypotézy nebo

⁴³ Například zkoumání vlastnosti jednoho případu jako definice nemůže obstát, jelikož case study vždy využívá více než jeden konkrétní případ.

⁴⁴ GERRING, John. What Is a Case Study and What Is It Good for?, s. 342.

⁴⁵ YIN, Robert K. *Case study research: design and methods*, s. 12.

⁴⁶ HENDL, Jan a Jiří REMR. *Metody výzkumu a evaluace*, s. 201.

⁴⁷ CHRASTINA, Jan. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu: Case study – a method of qualitative research strategy and research design*, s. 53.

⁴⁸ THOMAS, Gary. *How to do your case study: a guide for students and researchers*, s. 14.

⁴⁹ BENEŠ, DRULÁK, opt. cit., s. 40.

⁵⁰ BLATTER, Joachim and BLUME. *Till, In Search of Co-Variance, Causal Mechanisms or Congruence? Towards a Plural Understanding of Case Studies*, s. 118.

potvrzení či nové vysvětlení existujících principů.⁵¹ V souladu s přesvědčením R. K. Yina je záměrem uskutečnit studii rigorózně, což zahrnuje podrobné plánování celého průběhu výzkumu včetně sběru dat, analýzy, interpretace a vytvoření zprávy, která bude schopná odpovědět na danou výzkumnou otázku.⁵²

K osamostatnění případové studie jako zvláštního a významného typu výzkumu došlo během šedesátých a sedmdesátých let minulého století. Předními teoretiky, kteří propracovali metodologii tohoto teoretického směru, jsou R. Stake, R. K. Yin a S. Merriam.⁵³ Stake a Merriam se soustředují na principy a aplikaci metod kvalitativní výzkumné strategie, zatímco Yin obhájí využití jak kvantitativních, tak kvalitativních zdrojů dat. Každý z těchto autorů pojmenoval svůj výzkumný objekt jako případ a soustředil se na sběr a analýzu dat s ním spojených.⁵⁴ Vzhledem ke svému předmětu ponechává diplomová práce předost Yinovu pojetí případové studie a jím vymezených typů případové studie.

Yin prezentuje metodu případové studie jako klíčový nástroj v sociálních vědách a obhájí její použití. Případ studie je v jeho pojetí definován jako „*současný jev v kontextu jeho skutečného života*“, zvláště tehdy, pokud jsou hranice mezi zkoumaným fenoménem a jeho kontextem jen mlhavé a výzkumník má nad těmito dvěma prvky minimální kontrolu. Podle autora je případová studie jakožto metoda svou podstatou komprehenzivní, tedy celistvá nebo též komplexní. Jedná se o empirické šetření, které zkoumá aktuální jevy pomocí otázek typu „Jak?“ anebo „Proč?“. Pro dosažení svého cíle shromažďuje data z mnoha zdrojů.⁵⁵

Poslední uvedený metodolog pracuje se čtyřmi typy případové studie, které označuje za *designy*. Jedná se o jednopřípadovou holistickou studii (*single holistic design*), jednopřípadovou jednotkami stavěnou studii⁵⁶ (*single embedded design*), vícepřípadovou holistickou studii (*multiple holistic design*), vícepřípadové jednotkami stavěné studie⁵⁷ (*multiple embedded design*).⁵⁸ Pro splnění svého účelu si však předkládaná diplomová práce vystačí se základní typologií podle počtu ve studii zúčastněných případů, a sice jednopřípadovou studii (*single-case study*) a vícepřípadovou/mnohopřípadovou studii

⁵¹ YIN, opt. cit. s. 40-41.

⁵² HENDL, REMR, opt. cit., s. 201.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ CHRASTINA, opt. cit., s. 82.

⁵⁵ CHRASTINA, opt. cit., s. 77-79.

⁵⁶ V českém překladu též tzv. případ s vloženými jednotkami analýzy.

⁵⁷ V českém překladu též tzv. vícepřípadových studií s vloženými jednotkami analýzy.

⁵⁸ YIN, opt. cit. s. 62-63.

(*multiple-case studies*). Jak už název napovídá, jednopřípadová (neboli též individuální) případová studie zaměřuje svou pozornost na jeden případ, kdežto vícepřípadová studie zachycuje závěry a interpretace skupiny případů.⁵⁹

2.1.1 Jednopřípadová studie

Předmětem zájmu je na tomto místě **jednopřípadová studie**, jejíž ústřední jednotka je případ, který může být definován jako typický, extrémní, krizový, jedinečný nebo dosud neznámý. Jednopřípadová studie je odborníky označována za jednu z nejvíce pragmatických a prakticky koncipovaných forem případových studií, neboť umožňuje podrobné studium průběhu událostí v čase, a to v kontextu jedinečného celku daného případu.⁶⁰ Případ je zkoumán jen pro jeho vnitřní povahu a pro jeho jedinečnost. Metoda neusiluje o poznání obecnějšího fenoménu ani nepřispívá k vývoji abstraktních teoretických konstrukcí. Zásadní charakteristikou tohoto typu případových studií je jejich úsilí o celostní a hluboké porozumění komplexním fenoménům bez ambice přispět k prohloubení poznání o fenoménech jiných. Nelze však vyloučit, že v budoucnu mohou sloužit jako základ pro obecnější způsob uvažování. Ke srovnávání většího počtu pozorování může docházet i v jednopřípadové studii. Stále častěji je možné se setkat s využitím přístupu *single-case study* při studiu institucí a organizací. Studie lze dále rozlišovat podle časového vývoje na *synchronní* (souběžné případové studie) a *diachronní* (změny sledující případové studie). První z nich se zaměřují na současný stav sledovaného fenoménu, aktuálnost děje a jsou časově ohraničené (nezkoumají tedy vývoj, změny nebo rozdílnosti). V druhém případě zájem spočívá na změnách a vývoji konkrétního sledovaného fenoménu kupříkladu v čase.⁶¹

Metodologové se shodují na skutečnosti, že případová studie nachází uplatnění v mnoha oblastech a nabývá různorodých forem při zkoumání jednotlivce nebo jevu v konkrétním kontextu. Právě z tohoto důvodu se však mohou studie v závislosti na prováděném výzkumu v daném oboru lišit.⁶² Specifikem právních věd je například tradiční doktrinální přístup k provádění výzkumu a přítomnost sociálně-vědních přístupů případových studií je spíše raritní. Děje se tak i navzdory tomu, že existuje jistá akademická snaha tuto metodu do studia právních fenoménů inkorporovat. Nízkého využití případových studií v uvedeném oboru lze vysvětlit tím, že metodu případové studie není vhodné použít

⁵⁹ CHRASTINA, opt. cit., s. 103–104.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ CHRASTINA, opt. cit., s. 104.

⁶² HENDL, REMR, opt. cit., s. 202.

pro všechny typy právních prací ani zkoumání všech právních jevů.⁶³

Limity případové studie spočívají zejména v neexistenci obecně uznávané formalizace metodologie a definice sdílených standardů tohoto typu výzkumu. Předmětná studie také čelí problému vnější platnosti čili otázky, do jaké míry je možné závěry případových studií použít jako základ pro tvorbu teorií se širší platností, která by přesáhla kontext, v němž se sledovaný případ odehrál.⁶⁴ Jednopřípadové studie jsou terčem kritiky pro svůj velmi nízký zobecňující potenciál, analýzy totiž velmi často neaspírají na zobecnování. Je tomu tak především v případě ateoretických studií, které jsou vysoce deskriptivní. Na druhou stranu i tyto studie mohou být přínosné pro jako výchozí bod při výzkumu dalších autorů, jelikož přinášejí velké množství historických informací.⁶⁵

2.2 Shrnutí

V druhé kapitole práce představila metodologická východiska, ze kterých bude v rámci dalšího postupu vycházet. Předkládané pojednání pracuje s hypotézou proměny statusu Spojeného království z členské země na třetí zemi stojící vně integračního uskupení. Uvedené pozoruje na příkladu Dohody o obchodu a spolupráci při zaměření se na její mechanismu řešení sporů a institucionálního nastavení. Vybraný případ je zkoumán pomocí metody přednopřípadové studie, která se zaměřuje na současný stav daného fenoménu. Za účelem zodpovězení dvou výzkumných otázek, které sledují podobnost institucí zapojených do systému řešení sporů a také tyto mechanismy jako takové, je vytvořen systém pěti sledovaných kritérií. Tato budou v závěru práce postupně komparována oproti ustanovení Dohody o vystoupení a dále typickým podmínkám obchodních dohod s třetími zeměmi, které jsou demonstrovány zejména na případu Jižní Koreji. Limit práce představuje nejen samotná zvolená metodologie, která kvůli své povahy nemůže poskytnout více než pouhý vhled do předmětu poznání, nýbrž i analyzovaný vzorek obchodních dohod. Autorka si je vědoma, že každá dohoda o volném obchodu vyjednána EU je ve své podstatě jedinečná a konkrétní ustanovení o řešení sporů se proto mohou v jednotlivých dohodách mírně lišit. Základní zásady spravedlnosti, transparentnosti a účinnosti při řešení sporů však zůstávají ve všech dohodách o volném obchodu EU konzistentní.

⁶³ KOSAŘ, David a PETROV, Jan. Jak vybrat „případy“ do případové studie a pracovat s nimi v právu: poznatky z výzkumu na pomezí práva a politologie, s. 23.

⁶⁴ HENDL, REMR, opt. cit., s. 202.

⁶⁵ KOSAŘ, PETROV, opt. cit., s. 24.

3 Proces brexitu

Primární právo EU je základním kamenem celého společenství a jako takové stanoví nejenom obecné zásady pro fungování organizace a řízení jejich orgánů, pravidla pro vedení jednotlivých politik, ale taky podmínky přistoupení do EU, jakož i možnost z ní vystoupit. Ačkoli odborná veřejnost právo dobrovolného vystoupení z Evropských společenství předpokládala již dříve,⁶⁶ právní základ pro jeho postup položila až Lisabonská smlouva. Dle čl. 50 SEU se může jakýkoli členský stát rozhodnout z EU dobrovolně vystoupit a tento svůj úmysl oznámit Evropské radě. Dohodu o vystoupení dojednává Komise, která je instruována pokyny Evropské rady, a po dojednání podmínek ji uzavře Rada na podkladě svého rozhodnutí přijatého kvalifikovanou většinou a předchozího souhlasu Evropského parlamentu. Primární právo Unie pak přestává být pro stát aplikovatelné dnem vstupu dohody o vystoupení v platnost, nebo uplynutím dvou let ode dne oznámení úmyslu vystoupit, ledaže je ujednáno jinak.⁶⁷

3.1 Úmysl vystoupit a vyjednávání Dohody o vystoupení

Ačkoli Spojené království není první území, které opustilo struktury evropské integrace,⁶⁸ jedná se ve své podstatě o první členský stát, jenž po roce 2009 aktivoval čl. 50 SEU, a tak uvedl v praxi do té doby pouze teoretické úvahy o jeho použití. Samotné cestě směřující v konečném důsledku k nabytí statusu třetí země předcházela proces jednání o přenastavení vztahů mezi Spojeným královstvím a EU⁶⁹ vedených v období od června 2015 do června 2016.⁷⁰ Navzdory rozsáhlým negociačním uskutečněným na půdě evropských

⁶⁶ DOUGAN, Michael. So long, farewell, auf wiedersehen, goodbye: the UK's withdrawal package. s. 632.

⁶⁷ Čl. 50 SEU.

⁶⁸ PATEL, Kiran Klaus. Something new under the sun? The lessons of Algeria and Greenland. In: *Brexit and Beyond*. Benjamin Martill and Uta Staiger. ULC Press. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/pdf/j.ctt20krxf8.18.pdf> (cit. 5.5.2023). Historicky se od Evropských společenství oddělilo například Alžírsko v roce 1962 z důvodu nezávislosti na Francii anebo Grónsko v roce 1985 v důsledku získání samosprávy. Při detailním výčtu můžeme vzít v úvahu také některá francouzská zámořská území. Srov. „Z EU odešlo jen Alžírsko, Grónsko a dvě zámořská území“. *Echo24.cz* <https://echo24.cz/a/wZLtJ/z-eu-odeslo-jen-alzirsko-gronsko-a-dve-zamorska-uzemi-francie> (navštíveno 6.5.2023).

⁶⁹ Jako klíčové oblasti zájmu byly vymezeny oblasti správy ekonomických záležitostí, konkurenceschopnost, svrchovanost, sociální přínosy a volný pohyb osob. Tyto požadavky přednesl ministerský předseda Spojeného království David Cameron v dopise ze dne 10. listopadu 2015 adresovanému předsedovi Evropské rady Donaldu Tuskovi. Srov. Dopis Davida Camerona ze dne 10. listopadu 2015. *Government UK*. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/475679/Donald_Tusk_letter.pdf (navštíveno 6.5.2023).

⁷⁰ „Časová osa – dohoda o vystoupení mezi EU a Spojeným královstvím“. *Evropská rada*. <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-relations-with-the-united-kingdom/the-eu-uk->

institucí o posílení postavení Spojeného království jako členského státu, a nakonec i dosažení dohody ohledně společných podmínek blíže formulovaných v dokumentu „*Nové řešení pro Spojené království v rámci EU*“,⁷¹ vyzvalo Spojené království své občany, aby rozhodli o svém členství v Unii prostřednictvím referenda. V centru všelidového hlasování, které se uskutečnilo 23. června 2016, stala otázka: „*Má Spojené království zůstat členem EU, nebo z ní má vystoupit?*“. Referenda se zúčastnilo celkem 72.2 % občanů Spojeného království, přičemž vystoupení z evropské integrace podpořilo 51,89 % z nich.⁷² Těsný výsledek vyvolal politické zemětřesení v celé Evropě a nastartoval další procesy na obou březích lamanšského kanálu. Na britské straně to bylo především soudní řízení v kauze *Miller I*,⁷³ v rámci něhož se Nejvyšší soud Spojeného království zabýval otázkou parlamentní suverenity. Konečný verdikt potvrdil, že přítomnost práva EU v národním právním řádu podléhá vůli parlamentu coby přímému zástupci svého lidu, který jediný může omezit nebo posílit svou suverenitu. Dle jeho výkladu tak k rozhodnutí o vystoupení z EU došlo ve Spojeném království nikoli výsledkem referenda z června 2016, ale až po potvrzení jeho výsledku westminsterským parlamentem a vládou. Oznámení o úmyslu vystoupit a aktivaci čl. 50 SEU oficiálně předložila předsedkyně britské exekutivy Theresa May Evropské radě dne 29. března 2017.⁷⁴

Následovalo zahájení procesu vyjednávání, pro které bylo třeba připravit organizační struktury a jmenovat hlavní vyjednavče.⁷⁵ Evropská rada pro tyto účely přijala směrnici pro jednání a pověřila Komisi k vedení rozhovorů o brexitu.⁷⁶ Oficiální rozhovory začaly 19. června 2017 a vedly se dlouhých 28 měsíců až do 17. října 2019, kdy bylo dosaženo brexitové dohody na úrovni vyjednavců. Na to britská vláda kvůli komplikující se

⁷¹ [withdrawal-agreement/timeline-eu-uk-withdrawal-agreement/](https://www.consilium.europa.eu/media/21768/st00001cs16.pdf) (navštíveno 24.4.2023).

Zasedání Evropské rady (18. a 19. února 2016) – závěry. *Evropská rada*.

<https://www.consilium.europa.eu/media/21768/st00001cs16.pdf> (navštíveno 24.4.2023).

⁷² „European Union Referendum 2016“. *House of Commons Library*.

<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7639/CBP-7639.pdf> (navštíveno 24.4.2023).

⁷³ R (Miller) proti státnímu tajemníkovi pro vystoupení z EU, [2017] UKSC 5. *The Supreme Court*. <https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2016-0196.html> (navštíveno 10.7.2021).

⁷⁴ „Časová osa – dohoda o vystoupení mezi EU a Spojeným královstvím“. Evropská rada.

<https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-relations-with-the-united-kingdom/the-eu-uk-withdrawal-agreement/timeline-eu-uk-withdrawal-agreement/> (navštíveno 24.4.2023).

⁷⁵ „Doporučení pro Rozhodnutí Rady, kterým se Komise zmocňuje k zahájení jednání o dohodě se Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska o podmínkách jeho vystoupení z Evropské unie“. EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017PC0218> (navštíveno 10.7.2021).

⁷⁶ „Rada (článek 50) dala souhlas k zahájení rozhovorů o brexitu a přijala směrnice pro jednání“. *Rada EU*. <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2017/05/22/brexit-negotiating-directives/> (navštíveno 10.7.2021).

vnitropolitické situaci požádala o prodloužení lhůty pro brexit do konce ledna následujícího roku. Dohoda o vystoupení Spojeného království z Evropské unie Dohoda o vystoupení Spojeného království z Evropské unie⁷⁷ („**Dohoda o vystoupení**“ nebo v textu také jako „**brexitová dohoda**“) byla uzavřena koncem ledna 2020. Nejprve ji 24. ledna podepsali zástupci EU v Bruselu, jakož i britský předseda vlády Boris Johnson, a posléze ji dne 29. ledna odsouhlasil Evropský parlament. Rada EU ratifikovala brexitovou dohodu 30. ledna. Ta jako taková vstoupila v platnost dne 31. ledna 2020 o půlnoci bruselského času.⁷⁸

Důvody překročení smlouvou předpokládaného rámce dvou let spočívaly především v nevyjasněných otázkách týkajících se rozložení pravomocí mezi britskými institucemi nebo konkrétní podmínky pro řízení brexitového vyjednávání. Kromě již zmíněné kauzy *Miller I*, která posílila parlamentní kontrolu nad procesem vystoupení země z evropských struktur, rozdal nové karty i SDEU v rámci své odpovědi na předběžnou otázku Vrchního soudu pro Skotsko v kauze *Wightman*⁷⁹ když přiznal britské vládě právo jednostranným rozhodnutím brexitový proces kdykoli ukončit.⁸⁰

Na vině jsou však i obstrukce Dolní sněmovny, která opakovaně odmítala dát britské exekutivě souhlas s tehdejší zněním Dohody o vystoupení a vyzývala ke znovuotevření jednání na unijní úrovni. Poté, co vláda v britském parlamentu neprosadila dohodu ani na potřetí, oznámila tehdejší premiérka Theresa May své rozhodnutí složit mandát. Ve funkci ji nahradil nový vůdce konzervativní strany, zastánce tvrdého brexitu, Boris Johnson. Negociace za jeho působení vyprodukovaly v říjnu roku 2019 revidovanou Dohodu o vystoupení⁸¹, opozice ve sněmovně ho však přiměla požádat o prodloužení lhůty britského výstupu z unijních struktur. Skutečné ukončení patové situace mezi poslanci a vládou tak zajistily až předčasné volby v prosinci 2019, v nichž konzervativní strana ovládla většinu dolní sněmovny.⁸²

Vyjednávání komplikovaly především materiální otázky týkající se podoby

⁷⁷ Oficiální název zní *The Agreement on the Withdrawal of the United Kingdom from the European Union*.

⁷⁸ „Časová osa – dohoda o vystoupení mezi EU a Spojeným královstvím“. *Evropská rada*. <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-relations-with-the-united-kingdom/the-eu-uk-withdrawal-agreement/timeline-eu-uk-withdrawal-agreement/> (navštíveno 24.4.2023).

⁷⁹ Rozsudek Soudního dvora EU ve věci C-621/18. *InfoCuria*. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-621/18> (navštíveno 2.6.2023).

⁸⁰ ŠLOSARČÍK, Ivo. Soudní moc a brexit: Právní a politické důsledky kauz Miller a Wightman.

⁸¹ Srov. OJ. 2019, C 384 I. Dostupná zde: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2019:384I:FULL>.

⁸² DOUGAN, Michael. So long, farewell, auf wiedersehen, goodbye: the UK's withdrawal package. s. 642.

budoucího partnerství. Mezi prioritní oblasti patřily zejména ochrana práv občanů Spojeného království a EU, uspořádání vztahů mezi Severním Irskem a Irskou republikou a ujednání o finanční částce, již Spojené království po vystoupení zaplatí.⁸³ Pokud jde o práva občanů, bylo zapotřebí zajistit kontinuitu již nabytých práv na (trvalý) pobyt, rovné zacházení, na zaměstnání a právo sociálního zabezpečení.⁸⁴ Ve vztahu k finančnímu vyrovnání, EU požadovala, aby Spojené království dostalo všem svým závazkům, ke kterým se historicky zavázala v rámci svého členství v Unii, a dále uhradila i další náklady související s vystoupením.⁸⁵ Zdaleka nejpálčivější otázkou však bylo vyjednání tzv. *irské pojistky*, tedy dodržení opatření zavedených Velkopáteční (Belfastskou) dohodou z roku 1998 a zabránění vzniku tvrdé hranice na Smaragdovém ostrově.⁸⁶ Je vhodné poznamenat, že seznam témat vázající se k rozluce, která si jedna nebo druhá strana přála zahrnout do podrobnějších diskuzí a obsáhnout jejich řešení v rámci právního rámce, není tímto výčtem vyčerpán.⁸⁷ Výše nastíněné oblasti jsou však oblastmi prioritními, které se hodí aspoň okrajově zmínit.

3.2 Vyjednávání Dohody o obchodu a spolupráci

Dohoda o vystoupení otevřela prostor pro další fázi brexitového procesu, v němž bylo přistoupeno k vyjednávání rámce budoucích vztahů mezi EU a Spojeným královstvím. Možné rysy kooperace již byly obecně vymezeny v nezávazné Politické deklaraci, která byla připojena k brexitové dohodě. Nicméně, jakmile se Spojené království stalo formálně třetí zemí, ačkoli se speciálním statusem vyplývajícím z 11měsíčního přechodného období stanoveného Dohodou o vystoupení, strany se zapojily do jednání, jejichž cílem bylo vyjasnit podrobnosti budoucích vztahů mezi mezinárodními aktéry.

Již zanedlouho, v polovině března 2020, předložila Komise kompletní text Smlouvy o novém partnerství mezi EU a Spojeným královstvím.⁸⁸ Návrh navazoval na předchozí dohody o volném obchodu (FTAs), které EU v minulosti vyjednala s třetími zeměmi,

⁸³ Tamtéž, s. 646.

⁸⁴ MORRIS, Marley; KIBASI, Tom. *The Brexit withdrawal agreement: A first analysis*.

⁸⁵ „Rada (článek 50) dala souhlas k zahájení rozhovorů o brexitu a přijala směrnice pro jednání“. *Rada EU*. <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2017/05/22/brexit-negotiating-directives/> (navštíveno 10.7.2021).

⁸⁶ MORRIS, Marley; KIBASI, Tom. *The Brexit withdrawal agreement: A first analysis*.

⁸⁷ Např. poskytování přeshraničních služeb mezi EU a Spojeným královstvím podle čl. 56 SFEU. Viz např. DOUGAN, Michael. *So long, farewell, auf wiedersehen, goodbye: the UK's withdrawal package*. s. 650.

⁸⁸ Draft text of the Agreement on the New Partnership with the United Kingdom. *Evropská komise*. https://commission.europa.eu/publications/draft-text-agreement-new-partnership-united-kingdom_en (navštíveno 10.7.2021).

reflektoval však také zvláštní situaci Spojeného království jako bývalého členského státu a v tomto smyslu zahrnoval specifické úpravy. Návrh mimo jiné obsahoval komplexní institucionální rámec pro správu a řešení sporů zachovávající roli SDEU při výkladu práva EU. Komise předložením uvedeného smluvního návrhu usilovala o plné uplatnění obsahu Politické deklarace, kterou EU a Spojené království společně přijaly jako součást brexitové dohody.⁸⁹

Britská strana však s tímto tempem přípravy smluvní dokumentace nedokázala držet krok. Mohly za to nejen organizační změny ve strukturách pověřených vyjednáváním brexitu zahrnující také personální změny, ale i vyjednávání dalších obchodních dohod v důsledku opuštění unijního rámce či jiné představy o podobě budoucích závazků. Nová jednání o brexitu navíc na jaře 2020 ovlivnila i pandemie Covidu-19. Ta narušila předem dohodnutý harmonogram setkání mezi zástupci smluvních stran a v důsledku svých ničivých socioekonomických dopadů přispěla i k přehodnocení politických priorit obou aktérů. Když se v květnu 2020 rozhovory opět obnovily, strany se ocitly v rozporu na více frontách. Zcela zásadní však byla neshoda týkající se formy navrhované úpravy. Britští vyjednavací měli představu o souboru samostatných a vzájemně propojených mezinárodních dohodách,⁹⁰ jejichž součástí by byla standardní obchodní dohoda o volném obchodu,⁹¹ tento návrh však byl zcela protichůdný vůči představě komplexní dohody, o jakou usilovala EU.⁹²

Mezi březnem a říjnem 2020 nakonec proběhlo celkem devět kol jednání, během kterých mezi nejpálčivější témata spadal zejména rybolov, nastavení vzájemných rovných podmínek a správní nastavení TCA. Situace se pak zvláště zkomplikovala na podzim 2020. Tehdy předseda britské exekutivy premiér Boris Johnson nejprve oznámil, že dohoda budoucí podobě obchodních vztahů musí být uzavřena do 15. října, aby došlo k dodržení časového plánu jejího vstupu v platnost do konce roku, jinak nemá smysl na uzavření takové

⁸⁹ FABBRINI, Federico. From the Withdrawal Agreement to the Trade & Cooperation Agreement: Reshaping EU-UK Relations, s. 1-15.

⁹⁰ Dopis Davida Frosta ze dne 19. května 2020. *Government UK*. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/886168/Letter_to_Michel_Barnier_19.05.20.pdf (navštíveno 12.7.2021).

⁹¹ Draft working text for a comprehensive free trade agreement between the United Kingdom and the European Union. *Government UK*. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/886010/DRAFT_UK-EU_Comprehensive_Free_Trade_Agreement.pdf (navštíveno 12.7.2021).

⁹² Dopis Michela Barniera v odpovědi na dopis Davida Frosta ze dne 19. května 2020. Evropská komise. <https://brexit.hypotheses.org/files/2020/05/uktf-20203060790-mb-reply-to-df-wd.pdf> (navštíveno 12.7.2021).

dohody trvat.⁹³ A záhy na to se v září 2020 objevil návrh zákona o vnitřním trhu Spojeného království (*Internal Market bill*), který byl představen v parlamentu 9. září 2020, jehož obsah tvořila ustanovení v přímém rozporu se závazky přijatými Spojeným královstvím v Dohodě o vystoupení.⁹⁴ Neochota vlády Spojeného království ustoupit od svých plánů na přijetí zákona o vnitřním trhu tak výrazně zvýšila hrozbu, že na konci přechodného období nebude možné dosáhnout dohody a jako posilovala pravděpodobnost scénáře o tzv. tvrdém brexitu za současného nastolení režimu obchodování podle pravidel WTO ke dni 1. ledna 2021. Vzhledem ke skutečnosti, že se během přechodného období na britské ostrovy stále dopadal právní rámec EU, zahájila Komise řízení pro porušení unijního práva⁹⁵ podle čl. 258 SFEU,⁹⁶ tedy konkrétně nesplnění povinnosti vyplývající z Dohody o vystoupení, který měl potenciál vyústit až v předložení žaloby k SDEU.⁹⁷

Navzdory těmto všem obstrukcím strany neustály v jednání a snaze uzavřít dohodu k určenému datu, ačkoli původní technický termín indikovaný pro zajištění ratifikace možné budoucí dohody o spolupráci byl již dávno překročen. Počátkem prosince se britská vláda rozhodla stáhnout kontroverzní ustanovení návrhu zákona o vnitřním trhu.⁹⁸ Načež se vedoucí představitelé EU a Spojeného království shodně zavázali k pokračování negociací tak, aby se zabránilo brexitu bez dohody.⁹⁹ Tento složitý proces nakonec zdárně vyústil na Štědrý den 2020 ke společnému oznámení Komise a britské vlády o tom, že v zásadě dospěly ke shodě ohledně budoucí dohody o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím

⁹³ „Prime Minister’s words on EU negotiations: 7 September 2020“. Government UK. <https://www.gov.uk/government/speeches/prime-ministers-words-on-eu-negotiations-7-september-2020> (navštíveno 12.7.2021).

⁹⁴ FABBRINI, Federico. From the Withdrawal Agreement to the Trade & Cooperation Agreement: Reshaping EU-UK Relations.

⁹⁵ „Withdrawal Agreement: European Commission sends letter of formal notice to the United Kingdom for breach of its obligations“. *Evropská komise*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1798 (navštíveno 13.7.2021).

⁹⁶ Tzv. *infringement process*, v českém překladu řízení o nesplnění povinnosti.

⁹⁷ Čl. 258 SFEU.

⁹⁸ „UK Government statement on the UK-EU Joint Committee and the Implementation of the Northern Ireland Protocol“. *Government UK*. <https://www.gov.uk/government/publications/uk-government-statement-on-the-uk-eu-joint-committee-and-the-implementation-of-the-northern-ireland-protocol/uk-government-statement-on-the-uk-eu-joint-committee-and-the-implementation-of-the-northern-ireland-protocol> (navštíveno 13.7.2021).

⁹⁹ „Joint Statement from European Commission President Ursula von der Leyen and UK Prime Minister Boris Johnson“. *Evropská komise*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_2337 (navštíveno 13.7.2021).

upravující rámec jejich budoucích vztahů po skončení přechodného období.¹⁰⁰

Dohoda o obchodu a spolupráci je komplexní dohoda o volném obchodu, kterou 30. prosince 2020 podepsali představitelé EU, Euratomu a Spojeného království.¹⁰¹ Následně byla dohoda na návrh Komise čtyři měsíce¹⁰² uplatňována pouze provizorně,¹⁰³ aby tak EP získal potřebný čas na přezkoumání dohody a její schválení.¹⁰⁴ V mezidobí podléhala TCA přezkumu její slučitelnosti s primárním právem ze strany SDEU na základě čl. 218 odst. 11 SFEU. Formálně vstoupila v platnost 1. května 2021, tedy poté co byly ukončeny ratifikační procesy na obou stranách – parlament Spojeného království dohodu ratifikoval 30. prosince 2020, Evropský parlament a Rada ratifikovaly TCA s odstupem několika měsíců až dne 27. dubna 2021.¹⁰⁵

3.3 Shrnutí

V souladu s pravidly primárního práva tvoří jeden z předpokladů vystoupení členského státu EU z těchto struktur uzavření tzv. Dohody o vystoupení. Tato typová smlouva je v procesu brexitu stala sama o sobě pojmem. Proces jejího přijímání byl formálně odstartován v roce 2017, kdy Spojené království oznámilo svůj záměr opustit Unii, a k jeho završení došlo počátkem roku 2020. Vzhledem k doposud unikátní povaze tohoto dění nebylo možné se obejít bez nutnosti vyjasnit jednotlivé postupy a rovněž pravomoci některých institucí jakož i jejich role, kterou jim v souladu s právními pravidly připadala v samotném procesu. Období vystoupení tak nahradilo neméně složité období tranzice, které započalo s účinností

¹⁰⁰ „EU-UK Trade and Cooperation Agreement: protecting European interests, ensuring fair competition, and continued cooperation in areas of mutual interest“. *Evropská komise*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2531 (navštíveno 14.7.2021).

¹⁰¹ „EU-UK negotiations on the future relationship.“ *European Council, Council of the European Union*. <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-uk-negotiations-on-the-future-relationship/> (navštíveno 14.7.2021).

¹⁰² „EU-UK Trade and Cooperation Agreement“. *Legislative Train Schedule*. <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-stronger-europe-in-the-world/file-eu-uk-trade-and-cooperation-agreement> (navštíveno 14.7.2021).

¹⁰³ Čl. 218 odst. 5 SFEU umožňuje prozatímní provádění dohody před jejím vstupem v platnost ještě před udělením souhlasu EP. Podle čl. 218 odst. 6 SFEU však může Rada přijmout rozhodnutí o uzavření dohody až po získání souhlasu parlamentu. EP z důvodu časového rozvržení souhlasil s prozatímním prováděním dohody ještě před oficiální hlasováním o souhlasu, avšak bylo jasné dáno najevo, že se jedná o zcela výjimečnou situaci, která nebude zakládat precedent do budoucna.

¹⁰⁴ „Europoslanci posvětili obchodní dohodu s Velkou Británií. Co obsahuje a jak funguje?“ *Euractiv*. <https://euractiv.cz/section/brexit/news/europoslanci-posvetili-obchodni-dohodu-s-velkou-britanii-co-obsahuje-a-jak-funguje> (navštíveno 15.7. 2021).

¹⁰⁵ „EU-UK trade and cooperation agreement: Council adopts decision on conclusion“. *European Council, Council of the European Union*. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/04/29/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement-council-adopts-decision-on-conclusion/> (navštíveno 15.7. 2021).

brexitové dohody. Doba vyjednávání o rámci budoucích vztahů mezi Spojeným královstvem a EU vytvořila právně náročné vakuum, ve kterém Spojené království již nedisponovalo členskými právy, nicméně na určitých úkonem participovalo se zvláštním statutem. Vývoj vyjednávání ohrozila jak vnitropolitická situace na ostrovech, tak do té doby téměř bezprecedentní pandemická situace ve světě. Hrozba tvrdého brexitu však byla definitivně odvrácena 30. prosince 2020, kdy došlo k podpisu Dohody o obchodu a spolupráci.

4 Systém řešení sporů v mezinárodním právu

Za účelem zkoumání systému řešení sporů v dohodách uzavíranými EU bude nejprve nutné přistoupit k vysvětlení postupů, které se za tímto účelem etablovaly v mezinárodněprávním prostředí. Smyslem této kapitoly je nejprve představit koncept sporu v mezinárodním právu a poté stručně vystihnout důležité dějinné mezníky vedoucí ke vzniku nástrojů k jeho řešení. Následně budou popsány prostředky, které nauka mezinárodního práva nabízí k řešení neshod mezi aktéry, jakož i ustavení potřebných institucí a jejich role v usmiřovacím procesu.

Stejně jako spory mezi jednotlivci představují neodmyslitelnou součást každodenních vztahů na úrovni národního státu, tvoří tento fenomén také nevyhnutelnou realitu v mezinárodních vztazích. Sporem můžeme rozumět konkrétní neshodu týkající se skutkové, právní nebo politické záležitosti, kdy jednou stranou vznesené tvrzení nebo požadavek naráží na odmítnutí, protinávrh nebo popření na straně druhé.¹⁰⁶ O mezinárodním sporu poté hovoříme tehdy, jsou-li jeho stranami dva nebo více subjektů mezinárodního práva. Takový spor se tedy týká států jako prvotních (původních) subjektů mezinárodního práva, jejichž subjektivita pramení bezprostředně z jeho fyzické existence, a druhotných (odvozených) subjektů mezinárodního práva, tedy jednotek, které vznikly z vůle států, kterými jsou typicky mezinárodní mezivládní organizace.¹⁰⁷

Systém mezinárodního práva se pozvolna formoval skrze interakce mezi politickými celky už od starověku a v průběhu celého středověku. V tomto období však nikdy nevykazoval prvky ucelenosti a univerzálnosti. Vznik moderního mezinárodního práva odborníci spojují až s uzavřením vestfálských mírových dohod v polovině 17. století. Právní akty ukončující třicetiletou válku v Evropě položily základy nastavení vztahů mezi suverénními evropskými státy a daly vzniknout formalizovaným pravidlům jejich koexistence.¹⁰⁸ Důležitými událostmi pro vymezení současných mechanismů urovnání mezinárodních sporů, jejichž cílem bylo zabránit použití síly v mezinárodních vztazích, byly zejména Haagské mírové konference v letech 1899 a 1907. Povinnost předložit mezinárodní spor mezinárodnímu rozhodčímu či soudnímu orgánu nebo Radě společnosti národů byla zakotvena v zakládající listině této organizace z roku 1919.¹⁰⁹ Zákaz války jako prostředku

¹⁰⁶ MERRILLS, J. G. *International dispute settlement*, s. 1.

¹⁰⁷ MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*, s. 106.

¹⁰⁸ SCHEU, Harald Christian. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*, s. 14.

¹⁰⁹ SCHEU, opt. cit., s. 15.

řešení mezinárodních sporů, který představuje jeden z hlavních znaků soudobého mezinárodního práva byl poprvé písemně zakotven v roce 1928 prostřednictvím Briand-Kellogova paktu¹¹⁰, ke kterému se do roku 1932 připojilo 62 států.¹¹¹

Události první poloviny dvacátého století vedly k výraznému zlomu ve vývoji současného mezinárodního práva a k ukotvení jeho univerzálních hodnot a principů na mezinárodní úrovni prostřednictvím Charty Organizace spojených národů (“OSN”), která vešla v platnost 24. října 1945.¹¹² Charta zdůrazňuje základní funkci mezinárodního práva jakožto prostředku k udržování mezinárodního míru a bezpečnosti.¹¹³ V souladu s čl. 2 odst. 3 Charty OSN se všichni členové OSN zavazují dodržovat přední zásadu mezinárodního práva, která ukládá řešit mezinárodní spory pokojnými prostředky tak, aby ani mezinárodní mír a bezpečnost, ani spravedlnost nebyly ohrožovány.¹¹⁴ Výčet příslušných nástrojů, které konkretizují pojem „pokojné prostředky“ (*peaceful means*) je obsažen v kapitole VI Charty OSN. Podle čl. 33 odst. 1 Charty OSN budou strany v každém sporu, jehož trvání by mohlo ohrozit udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, nejprve usilovat o jeho řešení vyjednáváním (*negociace*), šetřením (*inquiry*), zprostředkováním (*mediace*), řízením smírčím (*conciliace*), rozhodčím nebo soudním, použitím oblastních orgánů nebo ujednání nebo jinými pokojnými prostředky podle vlastní volby.

Uvedený výčet nevytváří mezi druhy pokojných prostředků žádnou hierarchii, ani je nikterak mezi sebou neprioritizuje. Podstatné však je, že mezinárodněprávní prostředí je dotčeno problémy různé povahy. Právní nauka klasifikuje mezinárodní spory z mnoha různých hledisek dle jejich charakteru. Dominantní rozlišením je přitom rozdělení na spory právní a politické (neprávní), byť není výjimkou, že daný spor v sobě obsahuje oba z uvedených aspektů.¹¹⁵ Metodami mírového urovnání sporů lze řešit jak politické a diplomatické spory, tak spory právní. K soudnímu projednání jsou však způsobilé toliko spory právní, tedy ty týkající se neshody ohledně určité právní nebo skutkové otázky mezinárodního práva nesoucí v sobě právní nárok jedné ze stran.¹¹⁶

Dle povahy sporu a způsobů jejich možného řešení lze proto klasifikovat pokojné prostředky řešení sporů do dvou skupin. První z nich představují diplomatické a politické

¹¹⁰ „Kellogg-Briand Pact 1928“. *Yale Law School*. https://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp (navštíveno 19. 3. 2023).

¹¹¹ MOLLER, Axel. The Briand-Kellogg Pact, p. 97.

¹¹² Charta OSN.

¹¹³ SCHEU, opt. cit., s. 179.

¹¹⁴ Čl. 2 Odst. 3 Charty OSN.

¹¹⁵ ONDŘEJ, Jan, Josef MRÁZEK a Oto KUNZ. *Základy mezinárodního práva veřejného*, s. 198–199.

¹¹⁶ MALENOVSKÝ, opt. cit., s. 265–267.

mechanismy a řadíme zde vyjednávání, šetření, zprostředkování a smírčí řízení. Druhou skupinu tvoří prostředky právní (tzv. judiciální prostředky), tedy rozhodčí a soudní řízení.¹¹⁷ Hlavní rozdíl mezi těmito dvěma kategoriemi tvoří povaha konečného rozhodnutí. Zatímco politické a diplomatické nástroje anticipují dohodu stran či nezávazné rozřešení sporu, v případech otázek právní povahy dochází k vynesení závazného rozhodnutí rozhodčím či soudním orgánem. Diplomatické prostředky jsou v praxi nejčastěji používanou metodou řešení sporů. Hovoří pro ně zejména skutečnost, že takto vedené řízení se nachází výlučně v rukách dotčených stran, jsou méně finančně náročné a dokáží promítnout i mimoprávní aspekty řešené rozepře. Naopak, charakteristickým rysem judiciálních prostředků je do určité míry pevná institucionalizace. Řízení sleduje předem stanovená pravidla řízení a procesní principy, je založeno na normách a argumentech mezinárodního práva a vedení řízení, jakož i konečné rozhodnutí je v rukách nezávislého orgánu. Nerespektování a neplnění takto vynesného rozhodnutí navíc znamená protiprávní jednání a možnost vyvození odpovědnosti za porušení mezinárodního práva.¹¹⁸

4.1 Diplomatické prostředky řešení sporů

Diplomatická a politické mechanismy jsou mezinárodním právem aprobované postupy pro řešení sporů mezi státy závislé pouze na dohodě dotčených stran. Pokud jsou třetí strany do jednotlivých postupů zapojeny, figurují v nich zásadně jako prostředníci (zprostředkování), vyšetřovatelé skutečností souvisejících se sporem (šetření) či jako smírčí orgány (smírčí řízení). Jejich názory ani doporučení nejsou právně závazné a konečná dohoda mezi stranami sporu, která je výslednicí diplomatických prostředků, nemá soudně vynutitelnou povahu. Každý stát si má možnost zvolit své vlastní postupy a přístupy k řešení diplomatických sporů. Doktrína rozeznává tyto následující typy diplomatických prostředků – vyjednávání neboli negociace, zprostředkování neboli mediace, šetření a smírčí řízení neboli konciliace.

4.1.1 Vyjednávání (negociace)

Vyjednávání je hlavním využívaným prostředkem řešení všech mezinárodních sporů, a to jak těch již existujících, tak těch potencionálních, které mohou vzniknout teprve v budoucnu.¹¹⁹ Strany sporu přistupují k vyjednávání častěji než k jiným metodám řešení

¹¹⁷ SCHEU, opt. cit., s. 180.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 179–185.

¹¹⁹ SCHEU, opt. cit., s. 180.

sporů dohromady a je aplikováno i tam, kde je šance na urovnání sporů pouhou negociací malá. Předmětem vyjednávání je určit, v čem panují rozdílné názory stran ve sporu a jakých právních nároků se týkají. Strany se vzájemně seznamují se svými požadavky a usilují o nalezení vzájemně přijatelného řešení. Vedená jednání zásadně nemají formalizovaná pravidla a jejich průběh je zcela v rukou dotčených stran bez ingerence třetího subjektu.¹²⁰

Jednání mohou být vedena ve formě diplomatických styků prostřednictvím zahraničních úřadů, konkrétních diplomatických zástupců nebo celou delegací. Alternativně mohou být svěřena příslušným orgánům každé ze stran (*competent authorities*), tedy zástupcům konkrétního ministerstva nebo resortu odpovědného za danou záležitost, přičemž o jejich průběhu zpravují vyšší vládní úroveň. Pokud situace, která je předmětem sporu, vyžaduje trvalý dohled, mohou státy institucionalizovat své negociace skrze vytvoření tzv. smíšené nebo společné komise (*mixed or joint commission*).¹²¹ Tyto komise se obvykle skládají ze stejného počtu zástupců obou stran a mohou být pověřeny buď širokou nebo časově neomezenou působností, jejich úkolem může být také řešení konkrétního problému. Vyjednávání lze vést též na bázi summitů na nejvyšší úrovni mezi hlavami států a ministry zahraničních věcí, zejména pokud má být překonána jistá patová situace. Není dále výjimkou, že tyto diplomatické výměny probíhají i na půdě mezinárodních organizací.¹²²

Je vhodné upozornit, že neexistuje žádná obecná povinnost pokusit se nejprve urovnat spory prostřednictvím vyjednávání a stát je tudíž oprávněn využít jakýkoliv jiný dříve uvedený postup. I přes to, metoda negociací často poskytne nejlepší předpoklady pro vyřešení sporů. Nicméně v praxi se také mohou objevit situace, kdy bude vyjednávání nemožným, neúčinným nebo pro řešenou věc nevhodným postupem.¹²³

Ocitne-li se jednání v patové situaci, je nasnadě využít možnosti překonat vzniklá úskalí pomocí aktivního zapojení třetí strany, která dopomůže k nalezení oboustranně přijatelného řešení. Takový zásah může nést vícero forem. Třetí strana může poskytnout účastníkům řízení přídatný komunikační kanál a vést je k obnovení vyjednávání (zprostředkování) nebo naopak prošetřit spor (šetření) a předložit stranám návrhy k jeho vyřešení (smírčí řízení).

¹²⁰ ONDŘEJ, Jan, Josef MRÁZEK a Oto KUNZ, opt. cit., s. 197–208.

¹²¹ *Canada-US International Joint Commission (IJC)*, v českém překladu Mezinárodní smíšená komise Kanady a USA.

¹²² MERRILLS, opt. cit., s. 12.

¹²³ Tamtéž, s. 25.

4.1.2 Zprostředkování (mediace)

Dalším typem pokojných prostředků je **zprostředkování** neboli mediace. O mediaci mohou požádat přímo strany sporu nebo ji nabídnout spontánně nezúčastněné osoby. Řešení sporu tímto způsobem však probíhá pouze tehdy, pokud s ním strany souhlasí. Přijetím mediace dochází k uznání výkonných orgánů státu, že spor je legitimní záležitostí mezinárodního významu.¹²⁴ Tato forma zapojení třetí strany bývá v mezinárodní praxi označována rovněž jako poskytování tzv. *dobrych služeb* a může dosahovat různých intenzit (od poskytnutí neutrálního místa a nutné infrastruktury, přes aktivní participaci na politických jednáních až po předkládání návrhů na řešení konfliktu).¹²⁵ Řízení je striktně v rukách zúčastněných stran, které mohou rozhodnout o jeho důvěrnosti a na nichž záleží, zda přijmou jeho řešení nebo zprostředkování povede pouze k nezávaznému doporučení.

V pozici zprostředkovatele (mediátora), který je přímo účasten meritorního jednání, může vystupovat zástupce státu, mezinárodní organizace nebo nezávislá soukromá osoba (jednotlivec).¹²⁶ Jeho posláním je zejména na základě nezávislého šetření vedeného informacemi poskytnutými samotnými stranami nalézt uspokojivý kompromis. Osoba mediátora je proto klíčová a je třeba, aby tomu odpovídaly i její vlastnosti a neutrální pověst či schopnost jednat s oběma stranami.¹²⁷

Nelze však opomínat limity, na které mediace naráží, a sice případy, kdy jakékoli řešení bude vyžadovat, aby se jedna ze stran vzdala svého cíle výměnou za nereciprocní plnění, nebo pokud se spor stane předmětem domácí politiky. Mediace nebude vhodným prostředkem ani tehdy, půjde-li o spor mezi velmocemi, které nebudou ochotné přijmout zásah do svých záležitostí od vnějšího aktéra. Je vhodné též zohlednit, že i mediátoři nejsou neomylní a sledují své vlastní zájmy, které mohou ovlivnit jejich vystupování ve sporu.¹²⁸

4.1.3 Šetření (inquiry)

Mezi tradiční prostředky řešení sporů patří dále šetření. **Šetřením** v širším slova smyslu rozumíme proces, kterým pověřený orgán (obvykle soud) jako součást své činnosti usiluje o vyřešení určité otázky. V užším pojetí je šetření specifické institucionální uspořádání, které si státy jako strany sporu mohou vybrat přednostně před jinými prostředky pokojného řešení

¹²⁴ MERRILLS, opt. cit., s. 27–33.

¹²⁵ SCHEU, opt. cit., s. 183.

¹²⁶ Např. Generální tajemník OSN nebo nevládní organizace jako Mezinárodní výbor Červeného kříže.

¹²⁷ MERRILLS, opt. cit., s. 32–33.

¹²⁸ Tamtéž, s. 39–42.

sporů. V tomto případě jde o tzv. *vyšetřovací komisi*, která byla představena Haagskou úmluvou v roce 1899.^{129, 130} Účelem vyšetřování je provést objektivní zjištění skutečností – zjistit okolnosti a samotný průběh událostí, které předešly vzniku právního sporu. Ačkoli výsledky zjištění vyšetřovací komise nejsou právně závazné pro strany ve sporu, je nicméně obtížné je zcela opomenout při utváření návrhů pro meritorního řešení. Samotné meritorní řešení sporu nadto může z vyšetřovací činnosti komise také samo vyplynout.¹³¹ V průběhu uplynulého století bylo šetření zahrnuto do mnoha mezinárodních smluv,¹³² které také formovaly jeho charakter a přizpůsobovaly techniky šetření konkrétním případům.¹³³

I přesto, že se v počátcích aplikace šetření jako jedné z variant pokojných prostředků řešení sporu počítalo s jejím velkým potenciálním využitím do budoucna, ukazuje se, že i tato metoda má své meze. Především se jedná o situace, kdy není pro vyřešení daného sporu šetření vůbec potřeba, jelikož jeho účastníci jsou ochotni přistoupit k aplikaci jednodušších forem, jako je například vyjednávání. V úvahu je třeba také vzít skutečnost, že dnes existuje mnoho alternativ tradičních vyšetřovacích komisí, které jsou zřizovány OSN nebo jejími agenturami.¹³⁴ V některých případech dokonce státy více než jenom na vyřešení sporu mají zájem také na uznání správnosti zastávaného názoru, a tak bývá šetření zastíněno prostředky judiciální povahy.¹³⁵

4.1.4 Smírčí řízení (konciliace)

Smírčí řízení představuje kombinaci prvků zprostředkování a šetření. Metoda konciliace slouží pro urovnání sporů jakékoliv povahy, při níž stranami zřízená komise nestranně posoudí vzniknuvší spor a pokusí se stanovit podmínky jeho urovnání, nebo alespoň poskytnout stranám za účelem urovnání sporu pomoc, o kterou samy požádají.¹³⁶ Shodně jako u vyšetřování a rozhodčího řízení je i v tomto případě intervence třetí strany institucionalizována. Na rozdíl od vyšetřování, ze kterého se metoda smírčího řízení vyvinula a kde je zjišťování skutečností neodmyslitelnou součástí procesního postupu, pro smírčí

¹²⁹ Podle úmluvy by se vyšetřovací komise měla zabývat pouze faktickými otázkami nedotýkajícími se cti ani podstatného zájmu subjektu. Z působnosti jsou tak zcela odejmuty otázky právní povahy. Vytvoření komise ani implementace jejich závěrů by nadto nemělo být považováno za obligatorní.

¹³⁰ MERRILLS, opt. cit., s. 43.

¹³¹ ONDŘEJ, Jan, Josef MRÁZEK a Oto KUNZ, opt. cit., s. 200–201.

¹³² Od čistého šetření faktů (případ *Tiger inquiry*) až po šetření svou povahou bližící se arbitráži (případ *Red Crusader*, nebo *Letelier and Moffitt*).

¹³³ MERRILLS, opt. cit., s. 56.

¹³⁴ Např. Rada pro lidská práva (UNHCR) nebo Mezinárodní organizace práce (ILO).

¹³⁵ MERRILLS, opt. cit., s. 56–61.

¹³⁶ Srov. čl. 1 článek 1 Předpisů mezinárodního rozhodčího řízení. Dostupných zde: https://www.idi-il.org/app/uploads/2017/06/1961_salz_02_en.pdf.

řízení představují vyšetřovací pravomoci pouze prostředek k dosažení cíle. Oproti rozhodčímu řízení conciliace spočívá ve zkoumání podmínek, které by strany mohly být ochotné přijmout, a tyto pro ně zůstávají nezávazné.¹³⁷

Primární funkcí smírčí komise je prošetřit spor a nabídnout podmínky možného urovnání. Komise během svého šetření podporuje a strukturuje dialog mezi stranami ve sporu a těmto poskytuje veškerou nezbytnou pomoc. Plná rozmanitost jejich úkolů se však odvíjí od nástroje, kterým je zřízena. Komisí navrhovaný výsledek řešení sporu nemusí být stranami přijat. Obvyklou praxí je, že komise poskytne stranám stanovenou lhůtu několika měsíců na vyjádření. Pokud jsou návrhy přijaty, komise vypracuje dohodu, v níž potvrdím smír a stanoví jeho podmínky. Je-li naopak předložený výsledek sporu odmítnut, byla conciliace neúspěšná a strany nemají žádné další povinnosti.¹³⁸

Smírčí řízení se jeví jako nejúčinnější pro otázky právní povahy. Velké oblibě se těšilo od 20. let minulého století až do konce druhé světové války, dnes však již jeho význam ustoupil do pozadí.¹³⁹ Děje se tak zejména v případě dvoustranných smluvních ujednání, ne však tolik u smluv mnohostranných, kde je stále conciliace preferovaným postupem v dohodách týkajících se zejména lidských práv a otázek mezinárodního obchodu.^{140, 141} Zájem o smírčí řízení jako možný způsob řešení sporu je však stále v mezinárodním prostředí patrný. Příkladem může být snaha OSN vypracovat modelová pravidla,¹⁴² iniciativy OBSE pro využití conciliace,¹⁴³ nebo zahrnutí smírčího řízení do enviromentálních úmluv.¹⁴⁴

4.2 Judiciální prostředky řešení sporů

Jak již bylo řečeno výše, spory mezi subjekty mezinárodního práva mohou být na základě jejich explicitně vyjádřené vůle řešeny také prostředky, které umožňují přijmout o posuzovaných skutečnostech právně závazné rozhodnutí pro účastníky daného řízení. K přijetí takového rozhodnutí dochází v rámci působení judiciálních orgánů a může mít formu rozhodčího nálezu nebo rozsudku mezinárodního soudu. Mezinárodní soudnictví v širším

¹³⁷ MERRILLS, opt. cit., s. 62.

¹³⁸ Tamtéž, s. 69–74.

¹³⁹ SCHEU, opt. cit., s. 184.

¹⁴⁰ Čl. 12 Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (1965), čl. 48 a 49 Americká úmluva o lidských právech (1969), čl. 52 Africké charta o lidských právech a právech národů (1981).

¹⁴¹ MERRILLS, opt. cit., s. 75.

¹⁴² Srov. Vzorová pravidla Organizace spojených národů pro smírčí řízení sporů mezi státy. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/203620?ln=en>.

¹⁴³ Úmluva o smírčím a rozhodčím řízení v rámci Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE).

¹⁴⁴ Montrealský protokol o látkách poškozujících ozonovou vrstvu (1987).

slova smyslu podle typu instituce rozlišuje mezi rozhodčími (arbitrážními) nebo soudními orgány. Do této ustálené dichotomie přistupuje ještě třetí typ orgánů, který pro možné zařazení do jedné či druhé popisované skupiny postrádá určitý prvek. Pro tyto tribunály se v nauce zaužívalo označení kvazijudiciální mezinárodní orgány.

4.2.1 Rozhodčí řízení

Rozhodčí řízení je mezi judiciálními prostředky nejmladším způsobem řešení sporu, které současně poskytlo inspiraci pro vznik stálé instituce. První smlouva, jejímž cílem bylo urovnání sporů mezi Spojeným královstvím a USA, byla slavná Jay Treaty z roku 1794.¹⁴⁵ V tomto období byly rozhodčí tribunály doménou angloamerického¹⁴⁶ partikulárního práva a po vzoru této smlouvy inkorporovaly v průběhu 19. století rozhodčí doložky do dvoustranných dohod s jihoamerickými státy.¹⁴⁷ Na konci tohoto století byla již arbitráž uznávaným judiciálním řízením poskytovaným právníky z oboru. V současné smluvní praxi dochází nejčastěji k volbě kolektivního arbitrážního tribunálu složeného z lichého počtu osob (tři až pět), kteří jsou oprávněni rozhodnout spor většinou svých hlasů.¹⁴⁸ Principy rozhodčího řízení byly kodifikovány v Haagských úmluvách z let 1899 a 1907.¹⁴⁹ Úmluvy stanovily procesní rámec pro mnoho pozdějších arbitráží, první z nich navíc dala vzniknout moderní mnohostranné rozhodčí instituci známé jako Stálý rozhodčí soud v Haagu (*Permanent Court of Arbitration*).

Dohoda o použití rozhodčího řízení může být zakotvena stranami již v samotné smlouvě pro případ sporu ohledně jejího výkladu nebo aplikace. Alternativním řešením je závazek stran přistoupit k rozhodčímu řízení a sjednat jeho podmínky až v okamžiku, kdy daný spor ze smlouvy vznikne (tzn. kompromis). Bez ohledu na zvolenou variantu musí smluvní strany rozhodnout o druhu rozhodčího soudu, u kterého se má řízení odehrávat a zvolit jeho rozhodce. Procesní ujednání určí pravidla vedení rozhodčího řízení, místo konání a způsob úhrady jeho nákladů. Ke stanovení konkrétních procesních podmínek mohou strany využít již institucionalizovaný řád Stálého rozhodčího soudu nebo Komise OSN pro mezinárodní obchodní právo (UNCITRAL). V opačném případě je obvyklé zahrnout

¹⁴⁵ Narozdíl od dnešní běžné praxe smlouva počítala pouze s jedním národním rozhodcem zvoleným stranami.

¹⁴⁶ Jako další příklad lze uvést např. Treaty of Ghent z roku 1814.

¹⁴⁷ SCHEU, opt. cit., s. 158–186.

¹⁴⁸ Tento model byl poprvé použit v Alabama Claims case (1871-2), který se týkal odpovědnosti UK jako neutrálního státu v období Americké občanské války. MOORE, J.B. *History and digest of the int. arbitrations to which the US has been a party*, s. 91.

¹⁴⁹ SCHEU, opt. cit., s. 158–186.

ustanovení týkající se počtu a pořadí písemných podání, ústní fáze řízení a související lhůty.¹⁵⁰

Řešení mezinárodních sporů cestou rozhodčího řízení je bezesporu důležitým prostředkem urovnání neshod mezi subjekty mezinárodního práva, tedy zejména států, ačkoli současná praxe aplikuje arbitráž na širší okruh aktérů.¹⁵¹ Na jednu stranu pozitivní skutečnost, že rozhodnutí vydané v arbitrážním řízení je pro strany závazné, může na druhou stranu vyvolat v těch, kteří mají být účastníky řízení, zábrany se k takovému postupu zavázat a raději upřednostní jiný z pokojných prostředků řešení sporů. Další omezení v této souvislosti představuje také fakt, že neexistuje žádná záruka vymožení rozhodnuté povinnosti u neúspěšné strany. Konečně rozhodčí řízení skrývá i řadu výhod zejména oproti předložení sporu soudnímu orgánu, jehož postup bude vysvětlen dále. Za největší z nich se dá považovat míra autonomie, kterou strany disponují, a na jejíž základě stanoví, jak má arbitráž probíhat a na jakých základech má tribunál rozhodnout. Strany totiž rovněž rozhodují o složení tribunálu, mohou ovlivnit počet jeho členů i jejich volbu.

4.2.2 Soudní řízení

Principy mezinárodního **soudního řízení** vycházejí z řízení rozhodčího, z něhož se počalo vymezovat bezprostředně po první světové válce a během následných mírových jednání. Spory projednáváné na této úrovni jsou právní povahy a rozhoduje o nich sbor stálých soudců z povolání na základě pravidel mezinárodního práva dle předem pevně stanovených procesních norem. Mezinárodní soudy jsou zřízeny mezinárodními smlouvami, které dopředu upravují podmínky jejich existence, či jinými akty, a rozumíme jimi zejména Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti (*Permanent Court of International Justice*) a Mezinárodní soudní dvůr (*International Court of Justice*).¹⁵²

První mezinárodní soud, Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti, byl zřízen v rámci mírových jednání v roce 1919 především jako garant nového uspořádání a instrument pro řešení sporů mezi státy, které by měly potenciál toto uspořádání ohrozit. I přes to, že se nakonec nestal soudem univerzálním, zasloužil se o vyjasnění obsahu mnohých pravidel

¹⁵⁰ MERRILLS, opt. cit., s. 95. Další otázky, které jsou obvykle zahrnuty v kompromisech, se týkají způsobu získávání důkazů soudem, zda může jmenovat znalce nebo provádět návštěvy, zda může nařídit předběžná opatření, jaké jazyky budou používány, jak bude rozhodnutí přijato, zda jsou povolena oddělená stanoviska (*dissenting opinions*), jakož i zda bude rozhodnutí trestáno.

¹⁵¹ Např. podle Úmluvy o urovnání investičních sporů mezi státy a státními příslušníky jiných států (ICSID arbitráž).

¹⁵² ONDŘEJ, Jan, Josef MRÁZEK a Oto KUNZ, opt. cit., s. 204.

mezinárodního práva. Oproti tomu jeho nástupce Mezinárodní soudní dvůr je již soudem s univerzálním charakterem a všeobecnou působností.¹⁵³ Soud tedy může rozhodnout o kterékoli otázce mezinárodního práva, výkladu mezinárodních smluv či o porušení mezinárodního závazku. Těmito rozsáhlými kompetencemi je nadán na základě svého zřizovacího aktu Charty OSN¹⁵⁴, a tedy i napojením na tuto univerzální politickou organizaci. Jelikož stranami jeho statutu jsou téměř všichni členové mezinárodního společenství, uplatní se jeho jurisdikce ke každému z nich.¹⁵⁵ Ačkoli mezi uvedenými soudy neexistuje právní kontinuita, z faktického hlediska je jich vazba velmi těsná, což se projevuje například podobou statutu nebo osvojením judikatury z nich později jmenovaným.¹⁵⁶

Z obavy o nedostatek specializace Mezinárodního soudního dvora v konkrétní otázkách začaly vedle něj působit další úžeji zaměřené soudy jako například Mezinárodní tribunál pro mořské právo¹⁵⁷ nebo regionální soudy převážně na evropském a americkém kontinentu.¹⁵⁸ Rozhodování specializovaných a regionálních soudů však nezřídka v rámci své specializované rozhodovací praxe se vyslovují k již řešeným mezinárodněprávním otázkám a připívají tak k tříštění jednotného výkladu morem mezinárodního práva.¹⁵⁹

Mezinárodní soudy jsou koncipovány jako stále soudní instituce příslušné pro neomezený počet případů a sehrávají v mezinárodních vztazích preventivní funkci vzniku mezinárodních sporů. Zatím co orgány politického typu jsou ovlivňovány časovou naléhavostí či aspekty politické průchodnosti nabízeného řešení sporu, mezinárodní soud by měl zcela odhlížet od politického kontextu případu. Fakticky však mají jimi řešené případy silný politický přesah a musí se tedy potýkat i s politickými souvislostmi. Jejich úkolem je přispívat k právní jistotě v právním prostředí, kde převážná část pramenů práva má pouze nepsanou obyčejovou povahu tím, že autoritativně stanoví, co lze považovat za právem aprobované chování a vyloží obsah právních norem.¹⁶⁰

Podmínky, kdy má Mezinárodní soudní dvůr pravomoc rozhodnout předmětný spor upravuje jeho statut.¹⁶¹ Základním principem pro založení jurisdikce je souhlas subjektů sporu, které jej mohou udělit několika různými způsoby. Rozlišujeme udělení souhlasu před

¹⁵³ MALENOVSKÝ, opt. cit., s. 270.

¹⁵⁴ Čl. 92 Charty OSN.

¹⁵⁵ MALENOVSKÝ, opt. cit., s. 273.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 270.

¹⁵⁷ Zřízení Úmluvou o mořském právu z Montego Bay z r. 1982.

¹⁵⁸ MALENOVSKÝ, opt. cit., s. 273–274.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 308–311.

¹⁶⁰ MALENOVSKÝ, opt. cit., s. 269.

¹⁶¹ Čl. 34 Statutu Mezinárodního soudního dvora.

vznikem sporu prostřednictvím tzv. kompromisní doložky (*compromissory clause*) nebo prohlášením podle čl. 36 odst. 2 Statutu MSD (*optional clause*) až po vzniku sporu na základě zvláštní dohody mezi stranami, nebo v reakci na jednostranné postoupení sporu MSD.¹⁶²

Rozhodnutí MSD zakládají překážku *res iudicatae* a jsou konečné.¹⁶³ Neúspěšná strana ve sporu může požádat o revizi rozhodnutí za podmínky, že byla objevena nějaká skutečnost rozhodujícího významu, která nebyla nikoli z nedbalosti dříve známa.¹⁶⁴ Na výkon rozsudku dohlížejí příslušné orgány mezinárodní organizace, které k tomuto účelu disponují relevantními sankčními mechanismy. Ty však nebývají v praxi obvykle používány z důvodu své nepřiměřenosti.¹⁶⁵

4.3.3 Kvazijudiciální orgány

Za předpokladu, že zde neexistuje dostatečná politická vůle podrobit spor institucionalizovaným pravidlům mezinárodního soudního řízení nebo předložit spor arbitrážnímu tribunálu, mohou strany svůj spor svěřit kvazijudiciálnímu mezinárodnímu orgánu oprávněnému danou věc rozhodnout. Jedná se o typ orgánů, které se v určitých aspektech podobají judiciálním orgánům (ať už rozhodčím orgánům nebo mezinárodním soudům), o nichž již bylo pojednáno výše, avšak jejich složení, řízení před ním či povaha konečného rozhodnutí, neodpovídá definici, jež na tyto tělesa obvykle přiléhá.

Podobně jako u judiciálních orgánů, také kvazijudiciální nástroje jsou nadány ke své činnosti mandátem subjektu mezinárodního práva a slouží zásadně k řešení individualizovaných mezinárodních sporů, které rozhodují osoby volené nebo jmenované *ad personam* na základě norem mezinárodního práva. Není neobvyklé, že mezi členy jsou nejmenováni také zástupci bez právnického vzdělání, avšak mající profesně blízko k podstatě meritorního problému sporu, který mají řešit.¹⁶⁶ Hlavní rozdílnost však spočívá v povaze vydávaného rozhodnutí, jež buďto není závazné, nebo pro urovnání sporu končené. Během formálního řízení před kvazijudiciálním orgánem dochází ke zkoumání formálních podmínek přijatelnosti návrhu, jakož i toho, zda je meritorně odůvodnitelné. Pokud orgánem vnesené rozhodnutí nemá právně závazné účinky a představuje toliko právně odůvodněné doporučení mající morální a politickou autoritu, naplňuje řízení spíše smířčí funkci.

¹⁶² MERRILLS, opt. cit., s. 124–125.

¹⁶³ Čl. 60 Statutu Mezinárodního soudního dvora.

¹⁶⁴ Tamtéž, čl. 61.

¹⁶⁵ MALENOVSKÝ, opt. cit., s. 298–302.

¹⁶⁶ MALENOVSKÝ, opt. cit., s. 282–283.

Nezávaznost konečného stanoviska se nástroj nejenže nejvíce vymyká charakteristice judičiálních orgánů, navíc tato skutečnost ovlivňuje také složení tribunálu a pravidla řízení.¹⁶⁷ Další možností je, že kvazijudiciální orgán sice rozhodne závazně, ale po zveřejnění svého stanoviska ještě dává stranám sporu prostor k dalšímu jednání. Nadto, kvazijudiciální orgány nemusí poskytovat stranám v řízení všechny garance standardě v řízení soudní povahy uplatňované jako například přístup veřejnosti, možnost vyjádřit se ke všem tvrzením protistrany a podobně.¹⁶⁸

Typickým příkladem kvazijudiciálního orgánu jsou mezinárodní fóra jako Výbor pro lidská práva, Výbor pro odstranění rasové diskriminace či výbor proti mučení.¹⁶⁹ Dále lze uvést rovněž orgány pro řešení sporů v rámci Světové obchodní organizace (WTO), především její odvolací orgán, který závazným způsobem rozhoduje o sporech mezi těmito členskými státy na základě norem mezinárodního práva veřejného. V rámci řešení sporů před WTO hraje důležitou roli zapojení smířčích mechanismů. Tyto nastupují v momentě vydání kvazijudiciálního rozhodnutí konstatujícího porušení pravidel. Namísto okamžitého výkonu povinností z rozhodnutí, tak mohou strany ještě po určitou dobu hledat vzájemné řešení.¹⁷⁰ V menší míře jsou kvazijudiciální orgány zastoupeny na regionální a subregionální úrovni, jelikož zde z důvodu kulturní blízkosti nepůsobí tak hmatatelná potřeba utvářet soudní a kontrolní mechanismy. Na evropském kontinentě takto působila například Evropská komise pro lidská práva, jejíž pravomoci převzal v roce 1998 Evropský soud pro lidská práva.¹⁷¹

4.3 Shrnutí

Základní rámec pro řešení sporů v mezinárodním právu mezi jeho subjekty představuje Charta OSN. Dokument vyjmenovává způsoby, jakými je možné řešit případné neshody mezi jeho signatáři. Na základě uvedeného výčtu lze všechny uvedené pokojné prostředky pro řešení sporů rozdělit do dvou kategorií. Těmi jsou diplomatické a politické mechanismy na jedné straně a právní prostředky jako rozhodčí a soudní řízení na straně druhé. Právní nauka dále vymezuje kvazijudiciální prostředky, a to na základě jejich charakteristických aspektů pro které nelze uvedená řízení zařadit ani do jedné ze dříve uvedených skupin.

Mezi jednotlivými způsoby řešení sporů panuje rozdílnost v rozdělení rolí mezi

¹⁶⁷ SCHEU, opt. cit., s. 192–194.

¹⁶⁸ MALENOVSKÝ, opt. cit., s. 282–283.

¹⁶⁹ SCHEU, opt. cit., s. 192.

¹⁷⁰ MALENOVSKÝ, opt. cit., s. 283–284.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 284.

subjekty sporu a institucemi, které mají za úkol dopomoci urovnání potenciálních neshod. Instituce mají nejslabší postavení v případě vedení pouhých vyjednávání, kdy vykonávají zpravidla pasivní roli, nebo na negociacích vůbec neparticipují. Jejich význam roste v případě mediace, během níž se třetí strana přímo účastní meritorního jednání. V případě šetření spočívá úloha instituce v provádění objektivních zjištění, která budou posléze vyhodnocena. Lze konstatovat, že pozice institucí je v rámci diplomatických prostředků řešení sporů nejsilnější v případě smírčího řízení, které se svou povahou přibližuje judiciálním prostředkům. V rozhodčím a soudním řízení je působení vnějšího institucionalizovaného prostředí velmi význačné. Na základě předchozí svěřené pravomoci instituce rozhodují o výsledku sporu dle vlastní nezávislé úvahy a vynucují si od státu poslušnost při plnění uložených povinností.

5 Systém řešení sporů v mezinárodním obchodě

Po seznámením se základními mechanismy pro řešení sporů vymezených obecnou teorií mezinárodního práva je nutné se s ohledem na předmět zkoumání této práce zabývat specifickými pravidly, která se vyvinula v rámci mezinárodní obchodní výměny. Zvláštní systém řešení kontradikcí pro otázky mezinárodního obchodu se začal utvářet v polovině minulého století a současně představuje jeden z nejdůležitějších a také nejúčinnějších systémů řešení mezinárodních sporů.¹⁷² Tyto spory jsou primárně řešeny na půdě WTO.

5.1 Mechanismus řešení sporů při WTO

Základní kámen integrovaného právního systému světového obchodu byl položen v lednu 1995 podpisem Marrákešské dohody,¹⁷³ jinak též známé jako dohoda zřizující Světovou obchodní organizaci, která vytvořila jednotný právní rámec pro všechny předchozí dohody GATT, jakož i dohody pocházející z uruguayského kola jednání pokrývající do té doby blíže neupravené otázky obchodu.¹⁷⁴ Neoddělitelnou součástí dohody tvoří také její přílohy mezi něž patří i *Ujednání o pravidlech a postupech pro řešení sporů (Understanding on rules and procedures governing the settlement of disputes, „DSU“)*.¹⁷⁵

Zřízení orgánu pravomocného k rozhodování obchodních sporů a vymáhání svých rozhodnutí je považováno za jeden z nejdůležitějších úspěchů WTO.¹⁷⁶ Původní Dohoda GATT z roku 1947 se věnovala systému řešení sporů pouze okrajově. Ve svých člancích 22 a 23 upravovala proceduru konzultace, po které následovalo předložení problému smluvním stranám GATT. Nejprve se spory zabývaly pracovní skupiny složené ze zástupců států, které analyzovaly přeložený spor a poskytovaly služby na principu mediace. Později se praxe proměnila způsobem, že se věci v prvním stádiu zabývaly panely nesoucí některé prvky arbitráže, v nichž zasedaly osoby bez vazby na daný stát a takto posouzená věc byla posléze postoupena Radě GATT. Slabinou tohoto nastavení bylo, že jak sestavení panelu, tak přijetí jeho závěru vyžadovalo konsenzus v Radě GATT, a tím docházelo k blokaci rozhodnutí ze strany odsouzeného státu. Samotný výkon rozhodnutí byl však také nejistý a kvůli různosti

¹⁷² MERRILLS, opt. cit., s. 205.

¹⁷³ „Dohoda o založení WTO“. *WTO*. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/agrmtseries1_wto_e.pdf (navštíveno 3.3.2023).

¹⁷⁴ MERRILLS, opt. cit., s. 206.

¹⁷⁵ „Revised Agreement on Government Procurement“. *WTO*. <https://www.trade.gov/wto-agreements> (navštíveno 4.3.2023).

¹⁷⁶ „The European Union and the World Trade Organization.“ *European Parliament*. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/161/evropska-unie-a-svetova-obchodni-organizace> (navštíveno 26.7.2021).

hmotněprávních norem procedury neumožňoval systém řešení sporu svým účastníkům předcházet využití nejvýhodnější normy (*norm shopping*) nebo nejvýhodnější procedury (*forum shopping*), což pravidla pro světový obchod dále oslabovala a činila systém WTO méně účinným či zcela neúčinným. Ve snaze tyto nedostatky narovnat etabluje DSU jednotnou proceduru řešení sporů včetně jasnějších procesních ustanovení pro celý systém WTO.¹⁷⁷ Tehdejší pravomoc Rady GATT řešit spory je nadále svěřena nově vzniknuvšímu Orgánu pro řešení sporů (*Dispute Settlement Body*, „**DSB**“).¹⁷⁸ Jako nástroj pro kontrolu vydaného rozhodnutí bylo zároveň představeno dosud neobsažené odvolací řízení.¹⁷⁹

Předním způsobem řešení sporů v rámci WTO byly vždy dvoustranné konzultace a toto postavení si udržují dodnes.¹⁸⁰ Systém urovnání sporů před WTO se skládá ze dvou instancí, které sestávají z panelové fáze a fáze před odvolacím orgánem.¹⁸¹ Postup řešení sporů v rámci WTO lze podrobněji rozdělit do čtyř hlavních fází: (1) konzultace, (2) řízení před panelem, (3) řízení před odvolacím orgánem, (4) provádění a protiopatření.

Formálně je spor zahájen žádostí jednoho členského státu o konzultaci s druhým členským státem ohledně údajného porušení povinností vyplývajících z úmluv systému WTO. Aby se zabránilo zneužití povinnosti spor stranami vyjednat v rozumně daném čase, obsahují pravidla striktní lhůty. Protistrana je povinována na výzvu ke konzultaci odpovědět do deseti dní a jednání do třiceti dní zahájit.¹⁸² Pro celé projednání je stanovena pevná lhůta 60 dnů.¹⁸³ Pokud se do této doby nedosáhne řešení ve fázi konzultací, může žalující strana požádat o ustavení skupiny odborníků, tj. o předložení sporu panelu.¹⁸⁴ Předtím, než k tomu však dojde, může stát v souladu s pravidly a se souhlasem protistrany využít dobrých služeb Generálního ředitelství WTO, smířčího řízení nebo mediace. Nic z toho však není narozdíl od negociací povinnou náležitostí řešení předmětného sporu.¹⁸⁵ O předložení sporu panelu rozhoduje DSB, to se však v praxi stalo téměř automatickým. Úkolem tříčlenné (popřípadě pětičlenné)¹⁸⁶ skupiny odborníků na zkoumanou oblast je objektivně a nestranně posoudit

¹⁷⁷ MERRILLS, opt. cit., s. 207–208.

¹⁷⁸ „Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes“. *WTO*. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/28-dsu.pdf (navštíveno 5.3.2023).

¹⁷⁹ Čl. 17 DSU.

¹⁸⁰ Čl. 22 odst. 1 a čl. 23 odst. 1 Tehdejších pravidel GATT a čl. 4 odst. 3 a 5 DSU.

¹⁸¹ „Dispute settlement“. *European Commission*. <https://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/dispute-settlement/> (navštíveno 26.7.2021)

¹⁸² Čl. 4 odst. 3 DSU.

¹⁸³ Čl. 4 odst. 7 DSU.

¹⁸⁴ Čl. 4 DSU.

¹⁸⁵ Čl. 5 odst. 1 DSU, avšak odchylná úprava platí pro spory zahrnující nejméně rozvinuté země srov. čl. 24 odst. 2 DSU.

¹⁸⁶ Čl. 8 odst. 5 DSU.

sporné otázky, skutkové okolnosti případu, použitelnost příslušných ustanovení dohod a na základě citovaných dohod formulovat zjištění, která pomohou DSB při přijímání doporučení nebo rozhodnutí v souladu s těmito dohodami.¹⁸⁷ Zástupce panelu jmenuje sekretariát s cílem zajistit nezávislost členů, dostatečně různorodé zázemí a široké spektrum zkušeností. Případné námitky proti sestavení panelu lze vznést pouze ze závažných důvodů.¹⁸⁸ Doba od ustavení panelu do přezkoumání zprávy panelem v rámci DSB by neměla přesáhnout 45 dnů.¹⁸⁹ Za běžných okolností panel předloží závěrečnou zprávu do 6 měsíců.¹⁹⁰ Zpráva se vypracovává ve třech etapách. Nejprve jsou po předložení písemných podání a ústních slyšení vypracovány popisné části návrhu zprávy (tj. fakta případu a argumenty stran), která se dále předkládá stranám. Průběžná zpráva dále obsahuje zjištění panelu a jeho závěry. Po vypořádání případných komentářů stran k těmto závěrům předloží panel svou závěrečnou zprávu včetně jejího odůvodnění, ledaže došlo k smírnému urovnání sporu, všem členům WTO k námitkám a dále DSB k posouzení.¹⁹¹ Pokud strana sporu neoznámí svůj úmysl se odvolat, DSB ve lhůtě 60 dní tuto zprávu přijme.¹⁹²

Závěrečné zprávy panelu jsou však často předmětem odvolání. Odvolací orgán tak může následně potvrdit, změnit nebo zamítnout závěrečnou zprávu panelu a závěry v ní obsažené, avšak pouze v rozsahu přezkumu právních otázek.¹⁹³ Pokud panel nebo odvolací orgán dospěje k závěru, že opatření není v souladu s dohodou, doporučí dotyčnému členu, aby provedl konkrétní opatření. Kromě toho může panel nebo odvolací orgán navrhnout také způsoby, jak by člen mohl doporučení provést.¹⁹⁴

Čtvrtá fáze zahrnuje provádění opatření ve formě rozhodnutí nebo doporučení. Jedná se o citlivou otázku, neboť zasahuje do státní suverenity. Spočívá v dohledu ze strany DSB¹⁹⁵ anebo kompenzaci, v krajním případě i pozastavení povolení.¹⁹⁶ První z opatření si bere za cíl uvést závadný stav co nejrychleji do souladu s doporučeními a rozhodnutími DSB, a na tomto základě je vyžadováno celou problematiku implementace sledovat a kontrolovat.

¹⁸⁷ Čl. 8 odst. 5 DSU.

¹⁸⁸ Čl. 8 odst. 2 a čl. 8 odst. 6 DSU.

¹⁸⁹ „A unique contribution“. *WTO*. https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/displ_e.htm (navštíveno 26.7.2021).

¹⁹⁰ Čl. 12 odst. 8 DSU.

¹⁹¹ Čl. 15 odst. 2 DSU.

¹⁹² Čl. 16 odst. 4 DSU.

¹⁹³ Čl. 17 odst. 13 DSU.

¹⁹⁴ Čl. 19 odst. 1 DSU.

¹⁹⁵ Čl. 21 DSU.

¹⁹⁶ Čl. 21 DSU: Dohled nad prováděním doporučení a rozhodnutí a čl. 22 DSU: Odškodnění a pozastavení koncesí ujednání o pravidlech a postupech upravujících řešení sporů.

Pokud nejsou potřebná opatření provedena v přiměřené době, uplatní se příslušná nápravná opatření ve formě kompenzace nebo pozastavení povolení. Kompenzace je náhradou za předchozí neobchodní jednání, zatímco pozastavení koncesí je v podstatě sankcí, kterou má k dispozici stát na straně stěžovatele, pokud se nelze dohodnout na uspokojivé kompenzaci v přiměřené lhůtě. Pozastavení koncesí nebo jiné povinnosti ukládá na žádost stěžovatele DSB. Ačkoli protiopatření mohou být účinným nástrojem pro nastolení souladu s rozhodnutím a doporučeními DSB, mají naproti tomu potenciál velmi vážně narušit mezinárodní obchod, což je v přímém rozporu s jejich původním významem a cíli DSU. Z tohoto důvodu je povaha možných protiopatření a principy jejich použití blíže ukotvena v pravidlech o postupu při řešení sporů při WTO.¹⁹⁷

Zvláštní článek pravidel upravuje použití rozhodčího řízení jako alternativního způsobu řešení sporů v situacích, kdy se spor týká otázek, které jsou oběma stranami jasně definovány.¹⁹⁸ Arbitráž je dále povinná, pokud spor vznikne ve fázi provádění opatření podle článků 21 a 22. Kromě posledních uvedených výjimek je k započetí arbitráže třeba souhlasu obou stran, jakož i jejich vzájemné dohody o průběhu tohoto řízení před WTO (jmenování arbitrů, rozhodné právo, procesní postupy). Výsledek rozhodčího řízení je okamžitě závazný pro obě sporné strany a další konfirmace ze strany DSB není potřeba. Třetí strany mohou konsenzuálně přistoupit ke sporu jen za předpokladu, že jsou v sázce její zájmy, kterým je třeba zajistit ochranu prostřednictvím řízení. Ačkoli obchodní arbitráž ctí obecné charakteristiky tohoto prostředku řešení sporu tak, jak byla popsány výše, tedy především, že se jedná o řešení sporu týkající se pouze dočtených stran, v případě WTO vstupují do systému určitá specifika, a to z důvodu integrity celého obchodního systému. Jedná se předně o notifikování ostatních členů WTO s poskytnutím možnosti stát se členy budoucího sporu¹⁹⁹ a posléze možnosti vznést výhrady k oznámenému rozhodčímu nálezu. Vznesení připomínky nebo výhrady však nezabavuje hlavní strany sporu povinnosti být rozhodčím nálezem vázány.²⁰⁰

Vymahatelnost závazků vůči státům je poměrně problematická vzhledem k principu rovnosti a suverenity států. Připojením k WTO se však státy nejen vzdávají práva jednostranně ukládat sankce, ale také se zavazují řešit příslušné spory výhradně prostřednictvím pravidel této organizace. WTO nevytváří žádné nadnárodní orgány, které

¹⁹⁷ Čl. 22 odst. 3 DSU.

¹⁹⁸ Čl. 25 odst. 1 DSU.

¹⁹⁹ Čl. 25 odst. 2 DSU.

²⁰⁰ MERRILLS, opt. cit., s. 225–227.

by mohly svévolně ukládat a vymáhat sankce. Pravidla, která aplikují orgány WTO byla vytvořena jejími členy, kteří jsou hlavními legislativními i výkonnými orgány a určují tak i příští vývoj pravidel mezinárodního obchodu.

5.2 Mechanismus řešení sporů v obchodních dohodách EU

EU používá k prosazení závazků, které vyjednává ve prospěch svých jedinců jakož i ekonomických subjektů v rámci mezinárodních obchodních dohod, různé nástroje. Pro řešení vzájemných sporů týkajících se provádění obchodních dohod WTO jsou smluvním stranám poskytnuty mechanismy přímo konstruované pro účely této organizace. V obecné praxi se mezinárodní subjekty raději uchylují k postupům prostřednictvím WTO, i přesto že jejich dohody o volném obchodu obnáší postupy pro mezistátní řešení sporů.²⁰¹ Většina obchodních a investičních dohod uzavřených EU obsahuje pravidla pro urovnání sporů mezi státy tak, aby bylo zaručeno dodržování práv a povinností ujednaných v těchto obchodních dohodách.²⁰²

Charakter společné obchodní politiky EU, a s ním i podoba dohod o volném obchodu, prošel v počátcích nového tisíciletí proměnou v důsledku rekonstrukce primárního práva Lisabonskou smlouvou. Věcné vymezení předmětné politiky se stalo více rozsáhlé a je patrné, že se dále do budoucna otevírá dalšímu rozšiřování v souvislosti se zahraničním obchodem.²⁰³ Existuje proto rozdíl mezi dvoustrannými obchodními dohodami uzavřenými před tímto okamžikem a těmi po něm. V minulosti sloužily ekonomickým zájmům EU především mnohostranné dohody, zatímco bilaterální partnerství pokrývala zájmy spíše v oblasti rozvoje a politiky sousedství.²⁰⁴ Změna strategie dvoustranných obchodu po roce 2006 a uzavírání ambiciózních smluv s vyspělými neevropskými zeměmi usilující ustavit zóny volného obchodu nové generace, vyústilo v tvorbu komplexních obchodních dohod s vlastními mechanismy řešení sporů šitým jim na míru.²⁰⁵

²⁰¹ Srov. např. Dohoda CETA, EUSFTA, Dohoda EU-Korea.

²⁰² „Dispute settlement“. European Commission. <https://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/dispute-settlement/> (navštíveno 26.7.2021)

²⁰³ KADDOUS, Christine. The Transformation of the EU Common Commercial Policy. In: Piet Eeckhout, Manuel Lopez-Escudero. *The European Union's External Action in Times of Crisis*, s. 434.

²⁰⁴ PERSAUD, Wilberne. *Bad Samaritans: The Myth of Free Trade and the Secret History of Capitalism*.

²⁰⁵ Dohoda o volném obchodu mezi EU a Korejskou republikou je první z nové generace dohod o volném obchodu, která byla uzavřena v roce 2007. Srov. „European FTAs“. *International Labour Organization*. https://www.ilo.org/global/standards/information-resources-and-publications/free-trade-agreements-and-labour-rights/WCMS_115822/lang--en/index.htm (navštíveno 27.7.2023).

5.2.1 Obchodní dohody nové generace

Zaznamenaný posun od dlouhodobě převládajícího multilaterálního přístupu ke světovému obchodu k uzavírání regionálních a bilaterálních obchodních dohod v nedávných letech tedy představuje významný milník ve světových obchodních vztazích, za jehož impulz lze označit krach mnohostranných jednání na půdě WTO v rámci tzv. Katarského kole v roce 2008. Zklamání z neúspěchu dosáhnout kompromisu na globální úrovni vedlo k myšlence, že alternativa dvoustranným vyjednáváním může přinést větší efektivitu. EU tak postupně začala přistupovat k vyjednávání dohod přímo s konkrétními obchodními partnery. Důsledkem toho se v politickém diskurzu začal objevovat termín tzv. *obchodní dohody nové generace*. Pojmenování označuje bilaterální nebo regionální obchodní dohody, které se zakládají na pravidlech mezinárodního obchodního systému stanovených WTO, ale jejich rozsah významně přesahuje takto vytyčené rámce.²⁰⁶

Tato změna podpořená zněním primárního práva měla podklad rovněž ve dřívějších rozhodnutích SDEU. Soud ve své judikatuře konstantně potvrzoval výlučný charakter svěřené pravomoci.²⁰⁷ Jak již bylo nastíněno, obsah společné obchodní politiky byl rozšířen o oblast služeb, práv k duševnímu vlastnictví a přímých zahraničních investic, přičemž poslední jmenovaná sféra se stala postupem času nejvíce palčivou.²⁰⁸

V souvislosti s charakterem obchodních dohod nové generace zodpovídal SDEU skrze svou judikaturu činnost mnoho nejasností. Například v rozhodnutí ve věci *C-137/12* soud mimo jiné došel k závěru, že pokud je zkoumáno, zda unijní akt spadá pod společnou obchodní politiku podle čl. 207 SFEU, je nutné zodpovědět dvě otázky. A sice, zda se akt zvláště týká mezinárodního obchodu a zda má mezinárodní obchod přímé a bezprostřední účinky. Pokud je řešení v obou případech kladné, jedná se o oblast výlučné pravomoci EU.²⁰⁹

Nejistota o povaze pravomocí nad některými oblastmi zahrnutými v obsahu vyjednávaných FTAs nové generace vedla dokonce v roce 2015 Komisi k podání žádosti o posudek. Předložila otázky vztahující se k charakteru pravomocí tehdy vyjednávané dohody o volném obchodu se Singapurem (EUSFTA). Předmětem přezkumu bylo

²⁰⁶ BARTOŠKOVÁ, Lucie. *CETA jako model nové generace obchodních dohod mezi EU a vyspělými státy*, s. 16.

²⁰⁷ EECKHOUT, Piet. *EU External Relations Law*. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 18.

²⁰⁸ SVOBODA, Ondřej. Změny společné obchodní politiky po posudku Soudního dvora EU k Dohodě o volném obchodu EU–Singapur, s. 91–102.

²⁰⁹ Rozsudek Soudního dvora EU ve věci C-137/12, bod 65.
<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=143344&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=EN&cid=5604203> (navštíveno 19.7.2021).

posouzení, zda má Unie samostatně potřebnou pravomoc k uzavření a podpisu této dohody. Šlo tedy o určení, která ustanovení spadají do výlučné kompetence EU, která do sdílené pravomoci s členskými státy, či zda rozhodnutí o některých ustanovení náleží výhradně členským státům.²¹⁰ SDEU zavřel, že EUSFTA obsahuje jak části, které spadají do výlučné kompetence EU, tak i do pravomoci sdílené, a tedy je nutné předloženou dohodu schvalovat jako smíšenou jménem EU i jejich členských států. Jednotlivé části přitom SDEU zařadil následovně. Do sféry výlučných pravomocí zařadil ustanovení, která přímo vychází z primárního práva (čl. 3 odst. 1 SFEU), nebo ustanovení nutná k tomu, aby EU mohla vykonávat svou pravomoc, nebo jejich znění může v konkrétním případě ovlivnit nebo změnit společná pravidla pro danou oblast (čl. 3 odst. 2 SFEU).²¹¹ Za smíšené pravomoci pak byla označena oblast portfoliových investic, řešení sporů mezi investorem a státem a ustanovení pomocná k těmto částem.²¹²

Posudek 2/15 o rozdělení kompetencí mezi Unii a členské státy v případě dohody o volném obchodu EU-Singapur má významný precedenční charakter, který vedl unijní orgány ke změně obsahu iniciovaných FTAs.²¹³ Nový přístup pro vyjednávání a uzavírání obchodních dohod nastolený v návaznosti na průlomové stanovisko spočívá v oddělení části ochrany investic, která náleží do sdílené kompetence EU a členských států. Paralelně se pak vyjednávání vede o oblasti výlučné pravomoci, tedy o čistě obchodních dohodách a dohodách o ochraně investic. Tento přístup navržený Komisí byl oficiálně přijat Radou v květnu 2018.²¹⁴ Snahou je především usnadnit průběh při dojednávání budoucích obchodních dohod s třetími zeměmi, nadále však platí, že nejistá linie dělící kompetence v určitých oblastech přetrvává.

Obchodní dohody nové generace jsou tedy komplexní obchodní dohody, které byly uzavřeny s vybranými třetími zeměmi po roce 2006. Mezi dohody této kategorie patří ty

²¹⁰ Posudek A-2/15 ze 16. května 2017, ECLI:EU:C:2017:376, bod 1.

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=190727&doclang=CS> (navštíveno 19.7.2021).

²¹¹ Těmito jsou zejména kapitoly vztahující se k přístupu na trh; závazky týkající se obchodních aspektů ochrany duševního vlastnictví, hospodářské soutěže a udržitelného rozvoje v oblasti hospodářství, sociálních věcí a životního prostředí; oblast služeb, usazení a dočasné přítomnosti fyzických osob a také úprava zadávání veřejných zakázek s výjimkou vybraných služeb v oblasti dopravy; ustanovení ohledně přímých zahraničních investic.

²¹² Tamtéž, bod 309.

²¹³ „Draft Council conclusions on the negotiation and conclusion of EU trade Agreements – Adoption“. *Council of the European Union*. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8622-2018-INIT/en/pdf> (navštíveno 20.7.2021).

²¹⁴ „Outcome of the Council Meeting, 3618th Council Meeting, 9102/18,“ Council of the European Union. <https://www.consilium.europa.eu/media/34837/st09102-en18.pdf> (navštíveno 20. 7. 2021).

uzavřené s Jižní Koreou, Kolumbií, Peru, Ekvádorem, Střední Amerikou a Kanadou. Tyto dohody neomezují svůj obsah toliko na snižování celních sazeb a obchod se zbožím, nýbrž se věnují regulaci služeb a zadávání veřejných zakázek. Oproti předchozí tzv. *první generaci* dohod s Chile a Mexikem, které byly zaměřeny převážně na zboží, obsahují dohody nové generace ustanovení o investicích a službách. Dle zprávy Komise tak obchod se službami na základě dohod nové generace zaznamenává pozitivní vývoj. Širší rozpětí oproti pravidlům WTO spočívá také v podpoře liberalizace investic v širokém spektru hospodářských odvětví, včetně výroby a zemědělství. To vede k zjednodušení podnikání pro poskytovatele služeb a investory z EU, kteří tak získávají stabilnější prostředí a vyšší právní jistotu.²¹⁵

Všechny dohody o volném obchodu nové generace zahrnují ambiciózní ujednání týkající se služeb a investic. Nejnovější z těchto dohod, jako je například CETA a dohoda o hospodářském partnerství s Japonskem, slouží k zavedení a posílení regulačního rámce, který usnadňuje poskytování služeb a zároveň chrání spotřebitele. Dohody EU o volném obchodu se Singapurem a Vietnamem, stejně jako CETA, také neopomíjejí pravidla upravující ochranu investic.²¹⁶

Ustanovení o řešení sporů vyjednané v rámci dvoustranných dohod představuje pojistku pro dodržování práv a povinností stanovených v dohodách o volném obchodu EU. V případě jejich porušení může být bilaterální spor v zásadě řešen pouze skrze nástroje jemu vyhrazené v konkrétní dohodě.²¹⁷ Modelovou předlohou pro tyto dvoustranné dohody představují stále mnohostranná pravidla přijatá na půdě WTO. Avšak zatím co řízení o ujednání sporu na půdě WTO sestává ze dvou instancí, mechanismus řešení sporů vyjednávaný ve dvoustranných dohodách je navržen speciálně pro každou jednotlivou smlouvu tak, aby vyřešení sporu bylo co nejrychlejší.²¹⁸

5.2.2 Dohoda o volném obchodu mezi EU a Jižní Koreou

Vlajkovou lodí obchodních dohod první generace je bezesporu Dohoda o volném obchodu uzavřená mezi EU a Jižní Koreou („**Dohoda EU-Korea**“). V rozhodné době se

²¹⁵ „Zpráva Komise Evropskému Parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů o provádění dohod o volném obchodu“. *EUR-Lex*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52018DC0728> (navštíveno 26.7.2023).

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ „Dispute settlement“. *European Commission*. <https://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/dispute-settlement/> (navštíveno 26.7.2021).

²¹⁸ „Disputes under bilateral trade agreements“. *European Commission*. <https://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/dispute-settlement/bilateral-disputes/> (navštíveno 26.7.2021).

jednalo o nejrozsáhlejší dohodu o volném obchodu, jakou kdy EU uzavřela, a první dohodu s partnerským státem v Asii. V strategii obchodní politiky EU byla Korea vybrána jako klíčový partner pro dohodu o volném obchodu. Jednání s Koreou byla zahájena v Soulu v květnu 2007 a dohoda je prozatímně aplikována od 1. července 2011.²¹⁹ Pro tyto uvedené důvody je předmětná mezinárodní smlouva hodna bližší pozornosti. Jak již bylo nastíněno výše, obchodní dohody s třetími zeměmi a regiony jsou vytvářeny při zohlednění konkrétních tržních podmínek smluvních partnerů. Není tak lehkým úkolem určit typizovaného zástupce mezi těmito dohodami. Pokud však je nutné přiblížit konkrétní podobu sledovaných aspektů, jeví se Dohoda EU-Korea jako víc než vhodná. Touto dohodou navíc počíná celá nová éra v kategorizaci smluvních obchodních partnerství, a tedy důležitý mezník pro vývoj obchodní politiky EU v širším rámci. Následující podkapitola proto stručně popíše institucionální rámec předmětné dohody a její mechanismus pro řešení sporů.

5.2.2.a Institucionální rámec Dohody EU-Korea

Na zajišťování řádného fungování dohody, dohlížení na provádění a jejího použití dohlíží **Výbor pro obchod** (*Trade Committee*) složený ze zástupců EU a Jižní Koreje příslušných pro obchodní agendu. Výbor zasedá střídavě alespoň jednou ročně v Bruselu a Soulu. V jeho kompetenci je přijímat pro strany závazná rozhodnutí ve věcech souvisejících s předmětem obchodní dohody. Svá rozhodnutí i doporučení však schvaluje na základě konsenzu obou smluvních stran. Mezi jeho hlavní pravomoci patří dále posuzování obchodních vztahů, hledání vhodných způsobů a metod pro předcházení problémů či sporům, ke kterým může v souvislosti s dohodou dojít. Jsou mu podřízeny všechny **specializované výbory** (*specialised committees*), **pracovní skupiny** (*working groups*) nebo jiné orgány upravené obchodní dohodou, které je zároveň oprávněn vytvářet a přenášet na ně své kompetence. Pokud je tak výslovně uvedeno v konkrétních ustanoveních, lze aby Výbor pro obchod projednal změny dohody a tyto určená pravidla i změnil.²²⁰ Jakékoli úpravy mezinárodní smlouvy jsou primárně projednávány mezi jejími subjekty, tím však není dotčeno právo výboru rozhodnout o změnách příloh, dodatků, protokolů nebo vysvětlivek.²²¹

Při plnění svěřených úkolů asistuje Výboru pro obchod šest specializovaných

²¹⁹ „Dohoda o volném obchodu mezi EU a Koreou v praxi“. *Evropská komise*. <https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/45363/51106/585420/priloha001.pdf> (navštíveno 20.7.2023).

²²⁰ Čl. 15.1 ve spojení s čl. 15.4 Dohody EU – Korea.

²²¹ Čl. 15.5 Dohody EU – Korea.

výborů,²²² jejichž podrobné kompetence jsou specifikovány v relevantních kapitolách smlouvy. Opět jim společně předsedají zástupci obou stran na střídavých setkáních v již jmenovaných městech. Specializované výbory předkládají Výboru pro obchod zprávy o své činnosti. Dále je zřízeno sedm pracovních skupin, jejich počet však není limitován.²²³

5.2.2.b Mechanismus řešení sporů podle Dohody EU-Korea

Řešení sporů je předmětem kapitoly čtrnácté, která si bere za cíl předcházet sporům mezi stranami o použití předmětné dohody v dobré víře a optimálně je urovnávat způsobem, aby bylo dosaženo vzájemně souhlasného závěru.²²⁴ Řešení sporů na základě této kapitoly funguje na principu *opt-out*, jelikož ustanovení dohody mohou určit, že spory budou rozhodnuty jinak.²²⁵ Z procesního hlediska se spor zahajuje žádostí podané druhé smluvní straně s uvedením jeho předmětu. Tato písemnost se rovněž doručí Výboru pro obchod. Dohoda pak předvídá konání konzultace do 30 dní a pokud se účastníci sporu ve stejném čase nedohodnou na jeho řešení, je žalující strana oprávněna iniciovat rozhodčí řízení.²²⁶

Také žádost o rozhodčí řízení se rozesílá jak protistraně, tak Výboru pro obchod. Sestavení tříčlenného rozhodčího soudu je dohodnuto stranami. Pakliže však k výběru tribunálu nedojde, rozhodne o jeho plném obsazení Výbor pro obchod losem v souladu se specifikovanými podmínkami a seznamem předem nominovaných osob.²²⁷ Losem však lze vybrat i pouhá část rozhodců.²²⁸

Rozhodčí soud po svém ustavení a posouzení věci předloží stranám předběžnou zprávu obsahující doporučení v řešené otázce. Standardě takto učiní do 90, nejpozději však do 120 dní. Obchodní dohoda však upravuje také případy zrychlených řízení.²²⁹ Závazky stran jsou vykládány v souladu s mezinárodním právem veřejným, případně též s výkladem WTO.²³⁰ Strany mají povinnost se k předběžné zprávě vyjádřit, ledaže požádají tribunál o její přezkum. Následně tribunál argumenty stran vyhodnotí, eventuálně provede další

²²² Výbor pro obchod se zbožím, Výbor pro sanitární a fytosanitární opatření, Celní výbor, Výbor pro obchod službami, usazování a elektronický obchod, Výbor pro obchod a udržitelný rozvoj a Výbor pro zóny pasivního zušlechťovacího styku na Korejském poloostrově.

²²³ Čl. 15.2 ve spojení s čl. 15.3 Dohody EU – Korea.

²²⁴ Čl. 14.1 Dohody EU – Korea.

²²⁵ Čl. 14.2 Dohody EU – Korea.

²²⁶ Čl. 14.3 Dohody EU – Korea.

²²⁷ Výboru pro obchod je dána povinnost sestavit seznam patnácti jednotlivců kompetentních zastávat funkci rozhodce. Každá ze stran vybere pět osob pro funkci rozhodce a pět dalších jednotlivců, kteří nejsou jejími občany a kteří mohou zaujmout pozici předsedy rozhodčího soudu. Srov. čl. 14.18 Dohody EU – Korea.

²²⁸ Čl. 14.5 ve spojení s čl. 14.18 Dohody EU – Korea.

²²⁹ Čl. 14.6 Dohody EU – Korea.

²³⁰ Čl. 14.16 Dohody EU – Korea.

šetření a zprávu případně změni. Konečné rozhodnutí, přijaté na základě konsenzu (alternativně dle názoru většiny), vydá do 120 dní ode dne svého ustavení (nejdéle však do 150 dní), adresuje ho stranám a Výboru pro obchod.²³¹ Poté, co je účastníkům sporu uloženo přijmout nezbytná opatření ke splnění požadavků nálezu, usilují strany o dohodu o lhůtě k jejich splnění. Ta se posléze oznámí Výboru pro obchod. Pakliže se strany do 30 dní na lhůtě nedohodou, může ji samostatně určit opět rozhodčí tribunál. Povinná strana nato informuje o provádění požadavků, k němuž ji lze případně lhůtu prodloužit.²³² Informuje rovněž o provádění opatření, a to jak protistranu, tak Výbor pro obchod. Nastane-li situace, že se strany neshodnou na existenci opatření nebo jeho souladu s dohodou, může žalující strana požádat původní rozhodčí tribunál, aby o tomto rozhodl.²³³

Dočasná nápravná opatření nastupují podle smluvních podmínek v situaci, kdy povinná strana neoznámí opatření přijatá ke splnění požadavků včas nebo pokud rozhodčí soud rozhodne, že nebylo přijato žádné opatření ke splnění požadavků či přijaté opatření bylo v rozporu s uloženou povinností. Za těchto okolností nastupuje povinnost předložit oprávněné straně nabídku dočasného vyrovnání. Selžou-li jednání o dočasném vyrovnání, je žalující strana oprávněna po oznámení žalované straně a Výboru pro obchod pozastavit provádění závazků vyplývajících z obchodní dohody odpovídajícím porušení. Pokud dojde k pozastavení závazků, žalující strana může rozhodnout o zvýšení svých celních sazeb na úroveň, kterou aplikuje vůči ostatním členům WTO pro objem obchodu. Tento objem obchodu musí být stanoven tak, aby byl roven hodnotě ztráty nebo omezení, které vzniklo nesplněním požadavků.²³⁴

Cítí-li se povinná strana poškozena přijetím dočasných nápravných opatření, je možné žádat původní rozhodčí tribunál o rozsouzení této nesrovnalosti. Řádně podaná žádost má vůči pozastavení výkonu závazků z dohody suspenzivní účinky. Dočasné nápravné opatření ve formě pozastavení závazků z dohody je zamýšleno pouze jako dočasné.²³⁵ Smluvní strany však mohou kdykoli spor mezi sebou ukončit smírně a vzájemně dohodnuté řešení oznámit Výboru pro ochod.²³⁶

Stran aplikovatelnosti systému řešení sporů podle rozebírané obchodní dohody s pravidly WTO, je postaveno narovno, že ustanovení Dohody EU-Korea tato mnohostranná

²³¹ Čl. 14.7 ve spojení s čl. 14.17 Dohody EU – Korea.

²³² Čl. 14.9 Dohody EU – Korea.

²³³ Čl. 14.10 Dohody EU – Korea.

²³⁴ Čl. 14.11 Dohody EU – Korea.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Čl. 14.13 Dohody EU – Korea.

pravidla neovlivňuje. Jedinou výjimkou je překážka litispendence v případě zahájení sporu u některého z fór a zákaz dvojího nárokování téže kompenzace.²³⁷

5.3 Shrnutí

System řešení sporů při WTO se skládá ze čtyř základních stádií. Nejprve se strany pokouší o vyřešení neshody za pomoci metody konzultací. Nelze-li takto dojít k vyřešení případu, přechází spor do řízení před panelem. Rozhodnutí panelu může zvrátit odvolací orgán v odvolacím řízení. Pokud stát neuvede své opatření do souladu s právem WTO, přichází na řadu poslední fáze, a sice implementace a vynucení rozhodnutí. Prezence institucí přitom doprovází celý tento proces ve všech zmíněných fázích, přičemž s procesním postupem nabývá na významnosti. Orgány WTO mohou ukládat členským státům povinnosti, avšak nikoli svévolně, nýbrž v souladu s předem dohodnutými pravidly organizace.

Dohody o volném obchodu uzavírané EU se třetími zeměmi jsou svým nastavením inspirovány modelem WTO. Jejich povaha postupem času doznává řadu obměn. Ty z nich uzavřené po roce 2006 označujeme jako o obchodní dohody nové generace a jejich charakteristickým znakem je zejména jejich komplexní povaha. Jde nad rámec této práce detailně popisovat pravidla pro řešení sporů historicky u všech obchodních dohod, které EU po dobu své existence uzavřela. O to méně je to z pohledu hlavního cíle práce účelné. Z tohoto a dalších výše blíže popsanych důvodů si tato práce vybírá jako reprezentativního představitele obchodních dohod nové generace jejich pilotní projekt Dohodu EU-Korea. Tato dohoda bude dále, vedle dalších příkladů obchodních dohod, primárně využita pro komparativní analýzu v osmé kapitole.

6 Dohoda o vystoupení

Okamžikem vstupu Dohody o vystoupení v platnost přestalo být Spojené království členským státem EU a nabylo ve vztahu k Unii postavení třetí země. Účinností brexitové dohody skončila lhůta podle čl. 50 odst. 3 SEU a započalo tak přechodné období (neboli období provádění), jehož konec zafixoval samotný text dohody ke dni 31. prosince 2020.²³⁸

6.1 Povaha Dohody o vystoupení

Dohoda o vystoupení je právně závazný dokument upravující podmínky vystoupení Spojeného království z EU a Evropského společenství pro atomovou energii („**Euratom**“).²³⁹ Dohodu o vystoupení doprovází mnohem stručnější Politická deklarace stanovující rámec budoucích vztahů mezi EU a Spojeným královstvím²⁴⁰, která avizuje rámec budoucí úpravy vztahů mezi Spojeným královstvím v oblasti sdíleného zájmu, hospodářské oblasti a bezpečnosti.²⁴¹ Politické prohlášení je z povahy věci nezávazný dokument a po podpisu Dohody o vystoupení je nadále možné smluvními stranami měnit jeho obsah. I přesto je však s hlavním dokumentem formálně provázán článkem 184 Dohody o vystoupení, který má být zárukou, že EU a Spojené království vynaloží veškeré úsilí k urychlenému vyjednávání o dohodě upravující jejich budoucí vztah.²⁴²

Brexitová dohoda je velmi specifickou mezinárodní dohodou EU. Ostatním mezinárodním smlouvám stejné povahy se podobá v tom, že zajišťuje ochranu jak obchodních, tak i neobchodních zájmů, je sjednána podle čl. 218 SFEU a obsahuje obdobné postupy při řešení sporů. Naproti tomu se však jedná o jedinečný dokument v tom smyslu, že je první a jedinou dohodou přijatou podle čl. 50 odst. 2 SEU mezi EU a vystupujícím státem. Výjimečné okolnosti jejího vzniku spojují s dohodou významné politické, hospodářské, a dokonce i emocionální dopady.²⁴³ Konečně, Dohodu o vystoupení uzavírala přímo EU, nikoli její členské státy, a její vstup v platnost nebyl podmíněn ratifikací

²³⁸ Čl. 126 Dohody o vystoupení.

²³⁹ Čl. 1 Dohody o vystoupení.

²⁴⁰ Politické prohlášení, v němž se stanoví rámec budoucích vztahů mezi Evropskou unií a Spojeným královstvím (2019/C 384 I/02). *EUR-Lex*. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12019W/DCL\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12019W/DCL(01)) (navštíveno 29.4.2023).

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² Čl. 184 Dohody o vystoupení.

²⁴³ LONARDO, Luigi. The Withdrawal Agreement and the dispute settlement mechanism of the European Union, s. 1-22.

vnitrostátních parlamentů.²⁴⁴

Časová použitelnost Dohody o vystoupení je z podstaty věci presumována pouze na dobu trvání tzv. *přechodného období* (nebo-li období implementace), tj. období od data brexitu (31. ledna 2020) do 31. prosince 2020.²⁴⁵ Předpokládalo se, že na konci této jedenáctiměsíční etapy dojde k nahrazení brexitové dohody novou mezinárodní obchodní dohodou, která bude obsahovat vyřešení minulých poměrů a konečná pravidla společné obchodní spolupráce do budoucna. Bez ohledu na smluvně ukotvený předpoklad skončení přechodného období ke konci roku, však Dohoda o vystoupení předpokládá také možnost toto období prodloužit až o dva roky.²⁴⁶ Pro toto období je charakteristická použitelnost pravidel a předpisů EU na a ve Spojeném království, i když již nebylo jeho členským státem.²⁴⁷

Vybraná ustanovení Dohody o vystoupení však zůstávají potenciálně relevantní rovněž pro budoucnost. V této souvislosti se jedná například o systém řešení sporů, který je výslovně aplikovatelný ne dříve než po skončení přechodného období.²⁴⁸ Pokud došlo k porušení práva během přechodného období (případně též po jeho skončení), bude založena pravomoc Soudního dvora EU („SDEU“). Výkon jurisdikce unijního soudu bude v následujícím textu práce dále vysvětlen.

V rozebíraném dokumentu však existují i další ustanovení, jejichž účinnost přesahuje konec přechodného období, a také ta, jejichž použitelnost koncem přechodného období teprve vzniká.²⁴⁹ Jejich předmětem jsou neukončená řízení, finanční ustanovení, ujednání týkající se Severního Irska a práva občanů EU, kteří pobývali ve Spojeném království před koncem přechodného období, a občanů Spojeného království v jiných členských státech EU.²⁵⁰

6.2 Struktura Dohody o vystoupení

Dohoda o vystoupení se skládá z šesti hlavních částí zahrnující tyto tematické bloky: (i) společná ustanovení, (ii) občanská práva, (iii) ustanovení o rozluce, (iv) ustanovení o přechodném období, (v) finanční vypořádání a konečně (vi) institucionální a závěrečná

²⁴⁴ TRIDIMAS, Takis. Article 50: An Endgame without an End?, s. 310.

²⁴⁵ Čl. 126 Dohody o vystoupení.

²⁴⁶ Čl. 132 odst. 1 Dohody o vystoupení.

²⁴⁷ Čl. 127 odst. 1 Dohody o vystoupení.

²⁴⁸ Čl. 185 odst. 4 Dohody o vystoupení.

²⁴⁹ Srov. čl. 185 Dohody o vystoupení.

²⁵⁰ PEERS, Steve. Analysis 3 of the Revised Brexit Withdrawal Agreement: Dispute settlement.

ustanovení upravující strukturu správy a řízení smlouvy. Nedílnou součástí jsou rovněž tři protokoly – Protokol o Irsku/Severním Irsku, Protokol týkající se výsostných oblastí na Kypru, Protokol o Gibraltaru, jakož i devět příloh.²⁵¹

Převážná většina ustanovení Dohody o vystoupení se zaměřuje na otázky související přímo se samotnou rozlukou Spojeného království a EU, spíše než na podobu jejich budoucích vztahů. Nicméně, tato ustanovení v sobě zahrnují v řadě oblastí důležité důsledky pro způsob, jakým budou EU a Spojené království v budoucnu spolupracovat.²⁵² Ačkoli je tak velký prostor ponechán výše vzpomenutým třem prioritním oblastem, na jejichž úpravě měla EU velký zájem již od začátku vyjednání, předmětem následného textu budou diplomatické a politické orgány, kterým byla svěřena rozhodující pravomoc. Ustanovení týkající se dotčených orgánů jsou obsažena zejména v šesté části brexitové dohody, třebaže odkazy na ně jsou rozptýleny i ve zbytku dokumentu. Je nutné nicméně uvést, že některé protokoly Dohody o vystoupení zřizují své vlastní smíšené a specializované výbory a další orgány, ty však nebudou v práci podrobně rozebírány.

6.3 Institucionální rámec Dohody o vystoupení

Institucionální rámec je zakotven v šesté části hlavy druhé a popisuje jednak hlavní politický orgán, kterým je **Smíšený výbor** (*Joint Committee*), a jednak šest **specializovaných výborů** (*specialized committees*)²⁵³ mající na starost vypracování návrhu rozhodnutí a doporučení v oblasti své působnosti, které jsou dále postupovány Smíšenému výboru.²⁵⁴ Existence některého specializovaného výboru není překážkou pro přednesení jakékoli záležitosti přímo Smíšenému výboru.²⁵⁵ Smíšený výbor sestává stejně jako specializované výbory ze zástupců Unie i Spojeného království, kteří mu společně předsedají. Tento model je typicky přítomen v mezinárodních dohodách zakládající obchodní vztahy mezi EU a třetími zeměmi s cílem poskytnout fórum pro vedení toho

²⁵¹ Čl. 182 Dohody o vystoupení.

²⁵² MORRIS, Marley; KIBASI, Tom. *The Brexit withdrawal agreement: A first analysis*.

²⁵³ Jsou to výbor pro práva občanů, výbor pro ostatní ustanovení o rozluce, výbor pro otázky spojené s prováděním Protokolu o Irsku/Severním Irsku, výbor pro otázky spojené s prováděním Protokolu týkajícího se výsostných oblastí na Kypru, výbor pro otázky spojené s prováděním Protokolu o Gibraltaru a výbor pro finanční ustanovení. Smíšený výbor může zřídit další specializované výbory, které budou nápomocny při výkonu jeho úkolů srov. čl. 165 ve spojení s čl. 164 odst. 5 písm. b) Dohody o vystoupení.

²⁵⁴ Čl. 165 odst. 2 Dohody o vystoupení.

²⁵⁵ Čl. 165 odst. 4 Dohody o vystoupení.

kterého vztahu.²⁵⁶

Smíšený výbor je odpovědný za celkové provádění a uplatňování Dohody o vystoupení. Jeho klíčové kompetence jsou vypočteny v čl. 164 odst. 4, mezi nimiž je ve sledovaném kontextu vhodné zdůraznit primární odpovědnost Smíšeného výboru za dohled nad prováděním a uplatňováním brexitové dohody a úkol hledat odpovídající způsoby a metody pro prevenci souvisejících problémů a způsobu řešení sporů z Dohody o vystoupení, včetně jejího výkladu. Vedle obecného ustanovení, které zmocňuje Smíšený výbor k řešení jakýchkoli otázek, které mohou vzniknout v souvislosti s výkladem a uplatňováním brexitové dohody politickými a diplomatickými prostředky, má tento výbor také velmi specifickou úlohu, pokud jde o systém řešení sporů. Mezi svěřené pravomoci dále náleží oprávnění přijímat rozhodnutí ve všech záležitostech popsanych v brexitové dohodě a vydávat vhodná doporučení oběma smluvním stranám.²⁵⁷ Významným oprávněním je i možnost rozhodnout o změně jednotlivých ustanovení na místech, kde to znění dohody předpokládá.²⁵⁸ Tyto případy jsou dosti specifické a týkají se například možnosti změnit kodex chování pro členy arbitrážních tribunálů stanovený v části B přílohy IX.²⁵⁹ V určitých případech může dokonce v důsledku rozhodnutí Smíšeného výboru dojít ke generální změně²⁶⁰ Dohody o vystoupení. Přijetí těchto změn je však časově limitováno a musí být nezbytné k opravě chyb, nápravě opomenutí či jiných nedostatků nebo k vypořádání dříve nepředvídatelných situací.²⁶¹ Nad rámec všeho uvedeného svěřila dohoda Smíšenému výboru i pravomoc rozhodnout o prodloužení přechodného období o jeden až dva roky, pokud by tak učinil do 1. července 2020.²⁶²

Ve vztahu k ustanovení o řešení sporů z Dohody o vystoupení výbor sestavuje seznam 25 osob, které jsou *ochotny a schopny* zastávat funkci člena rozhodčího tribunálu.²⁶³ Každá ze smluvních stran vybere deset osob a dodatečných pět osob bude společně navrženo jako předsedové arbitrážních panelů. K dalším pravomocem Smíšeného výboru náleží též oprávnění v rámci své diskrece přenést své odpovědnosti na specializované výbory, změnit

²⁵⁶ DASHWOOD, Alan. The WA: Common Provisions, Governance and Dispute Settlement, s. 187.

²⁵⁷ Čl. 166 Dohody o vystoupení.

²⁵⁸ Např. čl. 36 odst. 4, čl. 172, čl. 181 atp. Dohody o vystoupení.

²⁵⁹ Čl. 181 odst. 1 Dohody o vystoupení.

²⁶⁰ Změny se nemohou dotknout částí první, čtvrté a šesté a měnit podstatné prvky Dohody o vystoupení.

²⁶¹ Čl. 164 odst. 5 Dohody o vystoupení.

²⁶² Čl. 132 odst. 1 Dohody o vystoupení.

²⁶³ Čl. 171 odst. 1 Dohody o vystoupení.

jim úkoly, zřídit další nebo stávající zrušit.²⁶⁴

Rozebíraný orgán přijímá rozhodnutí a doporučení po vzájemné dohodě, tj. s podporou Spojeného království i EU.²⁶⁵ Zahnutí požadavku vzájemného souhlasu zdůrazňuje striktně mezivládní povahu ustanovení, která vyžadují suverénní souhlas všech dotčených aktérů. Kromě toho toto ustanovení poukazuje na povahu Dohody o vystoupení jako bilaterální smlouvy mezi EU a Spojeným královstvím.²⁶⁶

Smluvní strany se mohou na Smíšený výbor obracet s jakýmkoli otázkami týkajícími se provádění, uplatňování a výkladu brexitové dohody.²⁶⁷ Jakmile dojde k přijetí rozhodnutí řečeným výborem, mají závazný charakter jak pro EU, tak pro Spojené království. Obě strany jsou povinny tato rozhodnutí dodržovat a provádět. Rozhodnutí mají stejný právní účinek jako samotná Dohoda o vystoupení.²⁶⁸

6.4 Mechanismus řešení sporů podle Dohody o vystoupení

Smluvní strany si ujednaly, že se při plnění úkolů vyplývajících z Dohody o vystoupení budou vzájemně respektovat a v dobré víře si navzájem pomáhat, a tedy, že přijmou všechna vhodná opatření s cílem zajistit splnění závazků vyplývajících z brexitové dohody a rovněž se zdrží jakýchkoli kroků, které by mohly ohrozit dosažení společně vytyčených cílů.²⁶⁹ Podmínkou k dosažení takto formulovaných závazků je neustálá vzájemná snaha smluvních stran o dosahování shody, pokud jde o výklad a uplatňování této dohody. Část třetí hlavy šesté Dohody o vystoupení věnující se řešení sporů proto ukládá EU i Spojenému království obecný závazek spolupráce a povinnost konzultací k nalezení vzájemně uspokojivého řešení jakékoli relevantní záležitosti.²⁷⁰

6.4.1 Fáze konzultací

Každý spor mezi smluvními stranami, který v budoucnu z Dohody o vystoupení vznikne, se bude řídit pouze postupy stanovenými v rámci této dohody.²⁷¹ Samotný způsob řešení těchto sporů vyplývajících z výkladu nebo aplikace dotčených ustanovení můžeme rozvrhnout do dvou fází. V první fázi se uskuteční konzultace mezi stranami sporu za účasti Smíšeného

²⁶⁴ Čl. 164 odst. 5 Dohody o vystoupení.

²⁶⁵ Čl. 166 odst. 3 Dohody o vystoupení.

²⁶⁶ LARIK, Joris. *Decision-Making and Dispute Settlement*. s. 191-209.

²⁶⁷ Čl. 164 odst. 3 Dohody o vystoupení.

²⁶⁸ Čl. 166 odst. 2 Dohody o vystoupení.

²⁶⁹ Čl. 5 Dohody o vystoupení.

²⁷⁰ Čl. 167 Dohody o vystoupení.

²⁷¹ Čl. 168 Dohody o vystoupení.

výboru. Proces konzultací je aktivován oznámením učiněným směrem ke Smíšenému výboru, který komunikuje sdělení vůči druhé straně sporu. Jednání mají být vedena *bona fide*²⁷² s cílem dosáhnout oboustranně přijatelného řešení maximálně se však mohou odehrávat po dobu tří měsíců od zaslání písemného oznámení.²⁷³ Preference primárního zapojení diplomatických prostředků řešení sporů je typická pro mezinárodně obchodní kontrakty.²⁷⁴

6.4.2 Fáze rozhodčího řízení

Pakliže tyto konzultace v uvedeném období selžou a předmět sporu mezi EU a Spojeným královstvím není vyřešen pouze za účasti Smíšeného výboru, vstupuje proces řešení sporu z brexitové dohody do druhé fáze, rozhodčího řízení, která je vedena prostřednictvím judiciálního nástroje. Potud se mechanismus řešení sporů shoduje se standardními arbitrážními klauzulemi. Podobnost stěžejních prvků je možné nalézt například v rámci systému řešení sporů při WTO.²⁷⁵ Na rozdíl však od systému WTO ukládá Dohoda o vystoupení stranám sporu povinnost zahájit mezinárodní arbitráž před Stálým rozhodčím soudem v Haagu.²⁷⁶

V žádosti některé ze stran o ustavení rozhodčího tribunálu musí být označen předmět sporu a současně představen souhrn právních argumentů na podporu předkládaných tvrzení. Tato žádost již není, na rozdíl od konzultační procedury, druhé straně zasílána skrze Smíšený výbor, nýbrž je jí adresována přímo.²⁷⁷ Ustavení rozhodčího tribunálu probíhá do patnácti dnů ode dne předložení žádosti k zahájení řízení na podkladě již vytvořeného seznamu osob, které jsou evidovány Smíšeným výborem v souladu s návrhy smluvních stran. Rozhodčí panel sestává z pěti členů. Každá se stran navrhne z osob na seznamu po dvou členech a následně je na základě jejich konsenzu z designovaných osob vybrán také předseda tribunálu. V případě, že ohledně osoby rozhodce nepanuje shoda do 15 dní, může některá ze stran navrhnout generálnímu tajemníkovi Stálého rozhodčího soudu, aby dle stanovených podmínek vybral předsedu losem. Dohoda o vystoupení v tomto myslí také na případné

²⁷² Znamená „v dobré víře“.

²⁷³ Čl. 169 ve spojení s čl. 170 Dohody o vystoupení.

²⁷⁴ Zejména v systému WTO a dohodách o volném obchodu uzavřených EU. Srov. LARIK, Joris. *Decision-Making and Dispute Settlement*.

²⁷⁵ Pokud jde o nemožnost dosáhnout zdárného výsledku po politických konzultacích se smírným orgánem, pokračuje řízení do další fáze – srov. POLAK, Polly R. *The dispute settlement mechanism in the EU-UK 50 Withdrawal Agreement and the principle of autonomy*, s. 1-16.

²⁷⁶ Čl. 170 Dohody o vystoupení.

²⁷⁷ Čl. 170 Dohody o vystoupení.

obstrukce, které by účastníci řízení mohli vyvinout s cílem zkomplikovat ustavení panelu rozhodců a prodloužit tak legitimitu jimi vytvořeného protiprávního stavu. V krajním případě je totiž, pokud rozhodčí tribunál není sestaven ani do tří měsíců ode dne podání žádosti o rozhodčí řízení, oprávnění sestavit rozhodčí tribunál svěřeno generálnímu tajemníkovi Stálého rozhodčího soudu, a to na podnět některé ze smluvních stran a po jejich společné konzultaci. Toto opatření se jeví jako rozumné zejména s ohledem na minulou zkušenost s nefunkčností Odvolacího orgánu WTO v důsledku zablokování jmenování jeho členů.²⁷⁸ Rozhodčí tribunál je ustaven, jakmile dojde ke konečnému výběru osob.²⁷⁹

Rozhodnutí ve věci vynese arbitrážní tribunál do dvanácti měsíců ode dne svého ustavení, ledaže se jedná o naléhavou věc, pro kterou je lhůta zkrácena na polovinu. U nenaléhavých věcí lze stanovený časový rámec překročit, pokud rozhodci seznají, že je to pro věc vhodné a toto rozhodnutí odůvodní.²⁸⁰ Ustavený panel primárně usiluje o přijetí rozhodnutí konsenzem, eventuálně též může rozhodnout o sporné záležitosti formou většinového hlasování. Nesouhlasná stanoviska se nezveřejňují²⁸¹ (což odporuje například praxi odvolacího orgánu WTO, ne však už tolik jiným mezinárodním obchodním a jiným dohodám).²⁸² Veškerá rozhodnutí rozhodčího tribunálu jsou závazná pro obě smluvní strany. EU i Spojené království mají povinnost podniknout veškeré nezbytné kroky k naplnění jim stanoveným povinnostem a dosažení dohody ohledně lhůty určené k jejich splnění.²⁸³

Po oznámení rozhodnutí ve věci je třeba stanovit přiměřenou lhůtu ke splnění požadavků formulovaných pro provedení uložené povinnosti.²⁸⁴ To mohou učinit strany sporu společně na základě vzájemné dohody. Pokud k takové dohodě nedojde, může délku lhůty k plnění určit původní rozhodčí tribunál na žádost úspěšné strany. Předmětnou lhůtu je přitom možné opět na základě společné dohody stran prodloužit.²⁸⁵

Neúspěšná strana písemně informuje druhou stranu sporu o svém postupu při plnění požadavků rozhodčího tribunálu, a ještě před uplynutím vymezeného času uvede všechna přijatá opatření, která přijala k naplnění požadavků rozhodnutí rozhodčího tribunálu. Pokud na konci této lhůty má úspěšná strana stále za to, že povinná strana nedodržela rozhodnutí rozhodčího tribunálu, může se znovu obrátit na původní rozhodčí tribunál s žádostí, aby věc

²⁷⁸ LARIK, Joris. *Decision-Making and Dispute Settlement*. s. 197.

²⁷⁹ Čl. 171 Dohody o vystoupení.

²⁸⁰ Čl. 173 Dohody o vystoupení.

²⁸¹ Čl. 180 Dohody o vystoupení.

²⁸² Např. Dohoda o přidružení EU-Ukrajina.

²⁸³ Čl. 175 Dohody o vystoupení.

²⁸⁴ Čl. 175 Dohody o vystoupení.

²⁸⁵ Čl. 176 Dohody o vystoupení.

posoudil. To se výrazně podobá tomu, co je v systému WTO známo jako řízení *podle článku 21.5*.²⁸⁶ Tímto se současně připouští, aby třetí nezávislá strana určila, zda došlo či nedošlo ke splnění povinnosti. Rozhodčí tribunál své rozhodnutí oznámí Unii a Spojenému království do 90 dnů ode dne podání žádosti.²⁸⁷ Pokud rozhodci dospěli k závěru, že povinná strana nesplnila požadavky původního rozhodnutí, může jí být uložena paušální částka nebo penále, které má být vyplaceno ve prospěch úspěšné strany. Výše uložené částky se zohledňuje závažnost nesplnění požadavků, souvisejícího porušení povinnosti a celkovou dobu prodlení s plněním.²⁸⁸

Konečně, pokud povinná strana neuhradí jí uložené finanční dorovnání do jednoho měsíce od nového rozhodnutí nebo pokud šest měsíců po vydání nového rozhodnutí stále neplní své povinnosti, má poškozená strana právo po řádném oznámení přistoupit k aplikaci tzv. *dočasných nápravných opatření*. Tato opatření spočívají v pozastavení plnění povinností poškozené smluvní strany či omezení určitých povinností nebo práv druhé straně ve sporu v případě, že se z přetrvávajícího protiprávního stavu očekávají závažné následky. Jejich záměrem je zabránit zhoršení situace, minimalizovat škody a působit na obnovení souladu s ujednaným právním stavem. Dohoda o vystoupení konkrétně umožňuje pozastavit výkon právních povinností vyplývajících přímo z (i) brexitové dohody s výjimkou části druhé týkající se práv občanů a případně i z (ii) částí jakékoliv jiné dohody mezi EU a Spojeným královstvím za podmínky, jež taková dohoda stanoví. Lze tak uvažovat i o pozastavení povinností jakékoli v budoucnu vzniklé dohody mezi EU a Spojeným královstvím, za předpokladu, že to tato dohoda umožní. Dohoda o vystoupení při aplikaci dočasných nápravných opatření však současně upřednostňuje pozastavení výkonu povinností plynoucích právě z ní, neboť před rozhodnutím o pozastavení částí jiné dohody musí oprávněná strana nejprve uvážit, zda pozastavení některého z ustanovení brexitové dohody nebude samo o sobě dostatečnou reakcí.²⁸⁹ V každém případě, všechna taková pozastavení plnění povinností musí být přiměřená,²⁹⁰ pouze dočasného charakteru a zohledňovat

²⁸⁶ Obdobně právo WTO umožňuje řešit nesoulad s přijatým rozhodnutím po marně uplynuté lhůtě prostřednictvím postupu řešení sporů a případně i obrácením se na původní rozhodčí komisi, místo aby se tato otázka ponechala na uvážení dotčené strany ve sporu. Viz čl. 21 odst. 5 DSU.

²⁸⁷ Čl. 177 Dohody o vystoupení.

²⁸⁸ Čl. 178 Dohody o vystoupení.

²⁸⁹ Čl. 178 odst. 2 Dohody o vystoupení.

²⁹⁰ Dotčená strana je oprávněna namítat nepřiměřenost opatření a pořádat rozhodčí tribunál, aby své rozhodnutí v tomto ohledu přezkoumal.

závažnost a svůj právní důvod.²⁹¹

Dojde-li předmět sporu až k uplatnění dočasných nápravných opatření nebo pokud je dané smluvní straně uložena povinnost platit penále, informuje druhou stranu napravení závazného stavu spolu se žádostí o ukončení pozastavení povinností nebo platby penále. Pakliže ani v této fázi nenaleznou mezi sebou do 45 dní shodu ohledně naplnění uložených povinností a dodržování norem brexitové dohody, má každá z nich další možnost obrátit se na rozhodčí tribunál se žádostí o přezkum opatření přijatých po uplatnění dočasných nápravných opatření. Rozhodne-li arbitrážní tribunál, že povinná strana nyní jedná v souladu s Dohodou o vystoupení, nařídí ukončení dočasných nápravných opatření nebo platby penále. Toto své rozhodnutí oznámí rozhodčí tribunál EU, Spojenému království i Smíšenému výboru do 75 dní od podání žádosti.

6.4.3 Role SDEU

Jak již bylo vysvětleno výše, v *přechodném období* probíhala aplikace unijního práva nejen na území EU, nýbrž pokrývala i teritorium jeho bývalého členského státu, tedy třetí země, kterou ve vymezené době již Spojené království bylo. Pokračující použitelnost práva Unie na Spojené království zahrnovala nejen hmotněprávní právní normy, ale také metody práva Unie a obecné zásady, jimiž se řídí jejich výklad, jakož i jejich právní účinky, které takto stále neomezeně působily v rámci právního systému Spojeného království.²⁹² Prezence práva EU samozřejmě také zahrnovala veškerý legislativní, správní nebo judikaturní vývoj tohoto rámce, který v tomto období nastal, byť schopnost Spojeného království tyto procesy ovlivnit byla již velmi omezená.²⁹³ Bezprecedentní koncepce pokračující přímé jurisdikce SDEU během přechodného období měla být po jeho skončení postupně ukončována²⁹⁴ a uplynutím stanovené doby tak dochází k nahrazení judiciálního prostředku rozhodčím řízením představeným Dohodou o vystoupení.

Ani následná proměna poměrů po skončení přechodného období však SDEU ze systému řešení sporů zcela nevylučuje. Naopak mu v něm, berouce v potaz specifickou povahu práva EU, zachovává stále významnou roli, a to i navzdory tomu, že se právní

²⁹¹ Čl. 178 Dohody o vystoupení.

²⁹² DOUGAN, Michael. So long, farewell, auf wiedersehen, goodbye: the UK's withdrawal package. s. 653.

²⁹³ Je třeba připomenout, že zástupci Spojeného království přišli o svá hlasovací práva v jmenovacích a rozhodovacích postupech institucí. Jak uvádí například samotná Dohoda o vystoupení.

²⁹⁴ V případech ochrany práv občanů a finančních záležitostech však tento proces probíhá o poznání pomaleji. Srov. LARIK, Joris. *Decision-Making and Dispute Settlement*.

nastavení napříště vzdaluje původním značně ambiciózním navrhovaným řešením.

Navrhované znění Dohody o vystoupení, které bylo představeno Komisí v březnu 2018, požadovalo s ohledem na nezanedbatelný rys autonomie práva EU postavit do centra řešení sporu SDEU. Dle znění později odmítnutého dokumentu měl mít Smíšený výbor pravomoc kdykoli předložit probíhající spor unijnímu soudu k rozhodnutí, a stejně tak mohly učinit též účastníci řízení. Pro tyto případy měla být automaticky přiznána jurisdikce SDEU a jeho rozhodnutí měla být bezpodmínečně závazná.²⁹⁵ Navrhované řešení by tak v podstatě učinilo ze SDEU konečného arbitra všech budoucích sporů plynoucích z Dohody o vystoupení mezi Spojeným královstvím a EU po brexitu.²⁹⁶ V souladu s očekáváním však bylo pro Spojené království neakceptovatelné, aby se suverénní stát ztotožnil s takovouto architekturou mezinárodní úmluvy a podrobil se tak bez dalšího rozhodovací činnosti soudů druhé smluvní strany. Návrh byl hodnocen také jako nespravedlivým a nepřiměřeným vzhledem k postavení Spojeného království coby nečlenského státu.²⁹⁷ V následném přepracovaném návrhu již došlo k propojení diplomatického prostředku konzultací ve Smíšeném výboru s modelem mezinárodního rozhodčího řízení. Z opatrnosti vážnoucí na riziku ohrožení autonomie unijního práva byla SDEU přiznána nová, ne však natolik dominantní role.

Současná Dohoda o vystoupení nyní reflektuje důraz unijní judikatury na to, že rozhodčí tribunály a jiné soudní orgány působící mimo systém primárního práva EU a ustavené na základě mezinárodních smluv nemohou mít konečnou jurisdikci ani kontrolu nad výkladem nebo uplatňováním ustanovení práva EU, neboť by to ohrozilo existenci právního řádu Unie. Hrozící potenciál zásahu do práva EU způsobený kvůli provázanosti ustanovení Dohody o vystoupení a práva Unie, konečně připustila i britská strana, která souhlasila s přiměřeným zapojením SDEU, a to v souladu s jeho pravomocemi vyplývající z primárního práva a jeho judikatury.²⁹⁸

Arbitrážní tribunál je ve svém rozhodování sporu z Dohody o vystoupení limitován judikaturní přiznaným principem autonomie unijního práva. V případě, že vyřešení předmětu sporu závisí na výkladu pojmu práva EU nebo ustanovení práva Unie uvedeného

²⁹⁵ Čl. 162 Návrhu Dohody o vystoupení. *EUR-Lex*. [EUR-Lex - 52018SC0072 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018SC0072) (navštíveno 25.6.2023).

²⁹⁶ „The other dispute holding up Brexit talks“. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/brexit-governance-withdrawal-treaty-dispute-negotiations/> (navštíveno 25.6.2023).

²⁹⁷ FABBRINI, Federico. From the Withdrawal Agreement to the Trade & Cooperation Agreement: Reshaping EU-UK Relations, 1-15.

²⁹⁸ POLAK, Polly R. The dispute settlement mechanism in the EU-UK 50 Withdrawal Agreement and the principle of autonomy, s. 1-16.

v Dohodě o vystoupení, nesmí rozhodčí tribunál sám o této otázce rozhodnout. Takováto otázka musí být předložena SDEU. Ačkoli předložení otázky unijní jurisdikci může iniciovat každý z účastníků řízení podáním žádosti směrem k arbitrážnímu tribunálu, pouze arbitrážní tribunál má dle ustanovení dohody pravomoc žádost po svém posouzení SDEU předložit. Jedinou obranou, které proti jeho negativnímu stanovisku ohledně vznesení dotazu k unijnímu soudu stranám sporu zůstává, je žádost o jeho přezkum. Po dobu řešení otázek před SDEU neběží lhůty pro vydání rozhodnutí podle brexitové dohody.²⁹⁹

Pokud k předložení věci SDEU dojde, bude jeho rozhodnutí ohledně výkladu práva EU pro rozhodčí tribunál závazné.³⁰⁰ Vyloučení otázky týkající se práva EU z jurisdikce rozhodčího tribunálu a vytvoření monopolu SDEU na jejich výklad a uplatňování má za cíl ochránit princip autonomie unijního práva. Důležité je poznamenat, že v případě pochybností vzniklých ohledně výkladu pojmu nebo ustanovení práva EU v souvislosti s předmětným sporem je možné se kdykoli obrátit se na SDEU. Toto rovněž platí i pro přezkumné řízení ve věci opatření přijatých po uplatnění dočasných nápravných opatření.³⁰¹ Navzdory tomuto jasně formulovému a dobře myšlenému opatření, se však objevuje pochybnost, zda je tuto konstrukci možné považovat za vůbec slučitelnou s primárním právem či nikoli.³⁰²

Systém řešení sporů, tak jak je zakotven v Dohodě o vystoupení, odráží svou specifickou povahou také zcela výjimečné okolnosti vzniku svých konkrétních ustanovení. brexitová dohoda předpokládá odlišné cesty, po kterých se účastníci sporu mohou společně vydat. Ať už se jedná o mimosoudní řešení sporů diplomaticko-politickými prostředky jako konzultace, které jsou značně přímočaré a svou povahou nijak nevybočují z praxe pozorované u jiných mezinárodních obchodních dohod EU, anebo naopak konkrétních judiciální řízení před mezinárodním arbitrážním tribunálem se specifickými prvky spočívající v možnosti zahájení řízení před SDEU nebo předložení otázky práva EU unijní jurisdikci zasedajícím rozhodčím panelem rozhodců. Ke vši výjimečnosti ustanovení brexitové dohody popsané výše přistupuje navíc nezávislý orgán³⁰³ monitorující provádění ve Spojeném království, který je oprávněný předkládat případy soudům Spojeného

²⁹⁹ Čl. 174 Dohody o vystoupení.

³⁰⁰ Toto ponechává SDEU ještě silnější roli, než jaká by byla v případě zamýšleného „mechanismu předchozího zapojení“ konstruovaného návrhu dohody o přistoupení EU k Evropské úmluvě o lidských právech, kde bylo uvedeno, že ESLP nebude vázán rozhodnutím SDEU.

³⁰¹ Čl. 179 Dohody o vystoupení.

³⁰² POLAK, Polly R. The dispute settlement mechanism in the EU-UK 50 Withdrawal Agreement and the principle of autonomy.

³⁰³ Čl. 159 Dohody o vystoupení.

království.³⁰⁴

Stejně jako v případech jiných mezinárodních dohod by složitá ustanovení Dohody o vystoupení týkající se arbitrážního řízení, vymáhání povinností a dohled nad jejich dodržováním, mají za cíl sloužit jako silný podnět pro smluvní strany, aby se vyhnuly sporům prostřednictvím po ukončení přechodného období. Pokud by však britská vláda měla v úmyslu vyvolat neshody ohledně výkladu nebo uplatňování brexitové dohody, nastavení mechanismu řešení sporů by mohl poskytnout Unii pouze poměrně obtížný a neefektivní prostředek ke zjednání nápravy nebo možnosti domoci se adekvátního odškodnění.³⁰⁵

6.5 Shrnutí

Dohoda o vystoupení je vůbec první dohodou, co upravuje podmínky ukončení předchozích smluvních vztahu mezi bývalým členským státem a EU. Tato mezinárodní smlouva se rozpadá do šesti celků, přičemž pro účely této práce je nejvíce relevantní část upravující ustanovení pro správu a řízení smlouvy. Zásadní institucí pro Dohodu o vystoupení je Smíšený výbor složený ze zástupců obou smluvních stran, jehož úkolem je zajišťovat celkové provádění a implementaci ustanovení dokumentu a případně též řešení s tímto souvisejících otázek. Jmenovaná instituce disponuje značnou pravomocí, neboť je mimo jiné nadána schopností za určitých okolností měnit ustanovení brexitové dohody, disponovat přechodným obdobím nebo zřizovat si další pomocné orgány. Smíšený výbor zaujímá důležité postavení také v rámci dvoustupňového procesu řešení sporů sestávajícího z konzultační procedury a rozhodčího řízení. Ačkoli hlavním aktérem arbitráže je Stálý rozhodčí soud, konečnou pravomoc nad volbou jeho rozhodců náleží opět tomuto výboru. Ve výčtu významných institucí nelze opominout ani SDEU, jež nadále disponuje pravomocí vykládat ustanovení nebo pojmy práva EU.

³⁰⁴ LONARDO, Luigi. The Withdrawal Agreement and the dispute settlement mechanism of the European Union, s. 1-22.

³⁰⁵ DOUGAN, Michael. So long, farewell, auf wiedersehen, goodbye: the UK's withdrawal package. s. 655.

7 Dohoda o obchodu a spolupráci

Zatímco Dohoda o vystoupení je ujednáním mezi členským státem EU a Unií jako takovou podle čl. 50 SEU zajišťující spořádaný exit Spojeného království ze struktur evropské integrace, v případě Dohody o obchodu a spolupráci mezi Evropskou Unií a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska, jejíž smluvními stranami je Unie a Spojené království v pozici třetí země, se jedná o mezinárodní smlouvu podobající se standardním obchodním dohodám, avšak upravující otázky sahající daleko za rámec obchodní politiky EU. Na rozdíl tak od těchto dohod týkajících se mezinárodního obchodu ve výlučné pravomoci EU³⁰⁶ uzavíraných postupem podle čl. 207 ve spojení s čl. 218 SFEU, je právním základem Dohody o obchodu a spolupráci čl. 217 ve spojení s čl. 218 odst. 5 a 8 druhým pododstavcem SFEU, tedy právní normy určené pro jiný typ kontraktů se třetími zeměmi, a sice dohod o přidružení.³⁰⁷

Třebaže je tedy na TCA nazíráno optikou asociační dohody, byť toto není explicitně řečeno její textací,³⁰⁸ nejedná se o dohodu smíšenou, nýbrž o dohodu ve výlučné působnosti EU uzavíranou pouze Unií jakožto smluvní stranou. Je nicméně běžnou praxí, že asociační dohody bývají uzavírány jako smíšené dohody. Nicméně, tato skutečnost není výslovným požadavkem primárního práva ani judikatury SDEU.³⁰⁹ Právní služba Rady v této souvislosti uvedla, že uzavření TCA pouze na úrovni EU nevytváří závazný precedens ohledně budoucích dohod s nečlenskými zeměmi, které se svým předmětem částečně nebo zcela týkají společné pravomoci EU.³¹⁰

³⁰⁶ Rozsudek Soudního dvora EU ve věci C-137/12, bod 65. *InfoCuria*. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=143344&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=EN&cid=5604203> (navštíveno 19.7.2021).

³⁰⁷ Bod 2 – právní základ. Návrh Rozhodnutí Rady o podpisu a prozatímním provádění Dohody o obchodu a spolupráci mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii na jedné straně a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska na straně druhé a Dohody mezi Evropskou unií a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska o bezpečnostních postupech pro výměnu a ochranu utajovaných informací jménem Unie. *Úřední věstník Evropské unie*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0855%2801%29&qid=1622021720904> (navštíveno 1.7.2023).

³⁰⁸ Hovoří se toliko o tom, že by rozhodnutí o podpisu by „mělo vycházet z právního základu pro přidružení, který Unií umožňuje činit závazky ve všech oblastech, na něž se vztahují Smlouvy.“ Rozhodnutí Rady (EU) 2020/2252, ze dne 29. prosince 2020. *Úřední věstník Evropské unie*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2020/2252/oj> (navštíveno 1.7.2023).

³⁰⁹ PEERS, Steve. So close, yet so far: the EU/UK Trade and Cooperation Agreement. s. 49-80.

³¹⁰ Čl. 10 Rozhodnutí Rady (EU) 2020/135, ze dne 30. listopadu 2020 o uzavření Dohody o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie a Evropského společenství pro atomovou energii. *Úřední věstník Evropské unie*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020D0135> (navštíveno 1.7.2023).

7.1 Struktura Dohody o obchodu a spolupráci

Ačkoli byla Dohoda o obchodu a spolupráci ve svém zárodku koncipovaná jako dohoda o volném obchodu pod výlučnou pravomocí EU, typově se o tento druh kontraktu nejedná. Jak již bylo uvedeno výše, její právní rámec spočívá především na člancích upravující uzavírání mezinárodních smluv, a to konkrétně dohod o přidružení třetích států k Unii. Jako taková totiž jde nad rámec obvyklých standardů tradičních dohod o volném obchodu.³¹¹ TCA se výslovně zaměřuje na dosažení neobchodních cílů, což dokládá její způsob sjednání jako dohody o přidružení, a zahrnuje například otázky životního prostředí a změny klimatu, a to způsobem, který neumožňuje zařadit tyto otázky do oblasti týkající se obchodu. To rovněž platí pro rozsáhlou spolupráci v oblasti vymáhání práva a trestních záležitostí.³¹²

Základní rámec struktury řeší nastavení systému institucí včetně systému řešení sporů, které umožňuje uzavírat tzv. *doplňující dohody* na širokou škálu témat. Další dvoustranné dohody mezi EU a Spojeným královstvím mají tvořit nedílnou součást TCA, jakož i součást vytvořeného institucionálního rámce. To umožňuje uzavírat tyto doplňkové dohody jako smíšené dohody, pokud je to nezbytné nebo žádoucí.³¹³ Tento model je rovněž unijně právním novem, pokud jde o podobu obchodních dohod, a vyvolává sám o sobě řadu otázek. Zdá se, že je inspirován vztahem EU se Švýcarskem, kde EU neúspěšně usilovala o obrodu organizační struktury.³¹⁴

Snahou tvůrců TCA bylo především zachovat dlouhodobě přátelské vztahy obou smluvních stran a nastolit oboustranně výhodné podmínky pro budoucí vzájemně prospěšnou spolupráci. Současně však také dochází k plnohodnotné reflexi skutečnosti, že Spojené království jakožto bývalý stát opouští dosavadní systém dohledových a donucovacích mechanismů a nemůže tak být nadále beneficentem výhod plynoucích z členství v soustavě nebo v prostoru jednotného trhu.³¹⁵ Podařilo se odstranit cla a kvóty na

³¹¹ „It goes well beyond traditional free trade agreements and provides a solid basis for preserving our longstanding friendship and cooperation.“

Viz „EU-UK Trade and Cooperation Agreement: protecting European interests, ensuring fair competition, and continued cooperation in areas of mutual interest“. Evropská komise.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2531 (navštíveno 1.7.2023).

³¹² Pátý recitál Rozhodnutí Rady (EU) 2020/2252, ze dne 29. prosince 2020. *Úřední věstník Evropské unie*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2020/2252/oj> (navštíveno 1.7.2023).

³¹³ Čl. 2 odst. 1 TCA.

³¹⁴ VAN ELSUWEGE, Peter. A New Legal Framework for EU-UK Relations: Some Reflections from the Perspective of EU External Relations Law.

³¹⁵ „Dohoda o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím“. *Evropská komise*. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/eu-uk-tca-brochure_cs.pdf (navštíveno 15.7.2021).

pohyb zboží a současně zachovat ustanovení o rovných podmínkách v záležitostech jako je státní podpora, právo životního prostředí či pracovní právo. TCA rozvíjí sociální a hospodářské partnerství také v oblastech jako je doprava, energetika, klimatická změna nebo rybolov, pro něž byla dohodnuta speciální přechodná období. Dává základ také partnerství na poli vnitřní bezpečnostní politiky, justiční spolupráci v trestních věcech za předpokladu řádného dodržování základních práv a ochrany dat.³¹⁶

Na rozdíl od původních očekávání, dohoda nedopadá na spolupráci v oblasti zahraniční politiky, vnější bezpečnosti a obrany.³¹⁷ Z její věcné působnosti jsou dále vyjmuty právní akty, které jsou považovány za jednostranné rozhodnutí EU. Jedná se například o rozhodnutí týkající se rovných podmínek v oblasti finančních služeb a rozhodnutí o odpovídajícím režimu Spojeného království pro ochranu údajů nebo posouzení jeho sanitárního a fytosanitárního režimu za účelem jeho zařazení na seznam třetích zemí, které mohou do EU vyvážet potravinářské výrobky.³¹⁸ Vynechána byla i oblast vzdělávání, což vedlo k ukončení účasti Spojeného království na programu Erasmus. Nadto, TCA neupravuje ani obchod se zbožím mezi EU a Severní Irskem, neboť pro tyto vztahy je relevantní pouze Protokol o Irsku a Severním Irsku tvořící součást výše popisované Dohody o vystoupení.³¹⁹

Dohoda o obchodu a spolupráci sestává ze tří pilířů, kterými jsou (i) zastřešující správní rámec, který stanoví způsob provádění a kontroly dodržování jednotlivých ustanovení (ii) rámec pro vymáhání práva a justiční spolupráci v trestních a občanských věcech, a především (iii) dohoda o volném obchodu, která má zajistit vysokou úroveň spolupráce v hospodářských, sociálních a environmentálních záležitostech.³²⁰

Samotný text dokumentu, který čítá 1246 stran, se pak dále člení na sedm částí. Dvě části zahrnují horizontální ustanovení, tj. institucionální rámec a systém řešení sporů, a čtyři části zaměřené na konkrétní specifické oblasti. V podrobnostech část první stanoví společná

³¹⁶ FABBRINI, Federico. From the Withdrawal Agreement to the Trade & Cooperation Agreement: Reshaping EU-UK Relations.

³¹⁷ Např. možnost participovat v programu PESCO. Srov. POLAK, Polly R. The dispute settlement mechanism in the EU-UK 50 Withdrawal Agreement and the principle of autonomy.

³¹⁸ „Dohoda o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím“. *Evropská komise*. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/eu-uk-tca-brochure_cs.pdf (navštíveno 16.7. 2021).

³¹⁹ „Dohoda o obchodu a spolupráci mezi Evropskou Unií a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irsku“. *Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví*. https://www.unmz.cz/wp-content/uploads/Dohoda-UK_EU_web.pdf (navštíveno 16.7. 2021).

³²⁰ „Dohoda mezi EU a Spojeným královstvím o obchodu a spolupráci“. *Evropská komise*. https://ec.europa.eu/info/relations-united-kingdom/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement_cs (navštíveno 15.7. 2021).

institucionální ustanovení a pravidla pro výklad dohody. Část druhá zahrnuje všechny hospodářské prvky nového vztahu mezi EU a Spojeným královstvím, včetně obchodu se zbožím, investicemi, digitálních služeb, pohybu kapitálu, duševního vlastnictví, veřejných zakázek a energetiky, jakož i dopravy, koordinace sociálního zabezpečení a rybolovu. Část třetí upravuje spolupráci v oblasti prosazování a justiční spolupráci v trestních věcech. Dále části čtvrtá a pátá obsahují zvláštní ustanovení o tematické spolupráci v oblasti zdraví a kybernetické bezpečnosti, jakož i další možnosti účasti Spojeného království na programech EU včetně odpovídajícího finančního vyrovnání. Konečně část šestá se věnuje řešení sporů a horizontální spolupráci, zatímco část sedmá obsahuje závěrečná ustanovení smlouvy, včetně doložky o přezkumu,³²¹ a včetně možnosti TCA jednostranně vypovědět. Nedílnou součástí Dohody o obchodu a spolupráci jsou též čtyři protokoly³²² a řada příloh včetně jejich dodatků.

7.2 Institucionální rámec Dohody o obchodu a spolupráci

Institucionální rámec dohody náležel mezi jedny z nejpálčivějších otázek³²³ v období, kdy byly vedeny negociace o podobě budoucí Dohody o obchodu a spolupráci.³²⁴ Konečná správní struktura Dohody o obchodu a spolupráci je jednotná, nicméně její úprava se ocitá v dokumentu na dvou místech. Jednak v třetí hlavě první části, která stanoví obecný systém orgánů, jakož i jejich pravomocí, které tuto dohodu řídí, a jednak v hlavě první části šesté, která upravuje rámec systému řešení sporů. Zatímco ustanovení první části budou popsána na tomto místě, o zapojení orgánů této dohody a jiných institucí do mechanismu řešení sporu bude pojednáno v následující podkapitole.

Obecná část zřizuje **Radu partnerství** (*Partnership Council*), jejíž úkolem je dohlížet na dosahování cílů TCA a kontrolovat její implementaci a provádění v praxi. V Radě partnerství zasedají představitelé EU a Spojeného království, kterým společně spolupředsedá člen Komise a zástupce vlády Spojeného království na ministerské úrovni.³²⁵ Každá ze smluvních stran má možnost předložit Radě partnerství jakoukoli otázku týkající

³²¹ Tzv. *rendez-vous clause* (klausule o setkání). Tato klauzule se vztahuje na ustanovení v dohodě, které určuje konkrétní bod nebo okamžik, kdy budou strany dohody přezkoumávat její provádění, účinnost nebo případné změny. Viz čl. 776 TCA.

³²² Protokol o přístupu do vod, Protokol o správní spolupráci a boji proti podvodům v oblasti daně z přidané hodnoty a o vzájemné pomoci při vymáhání pohledávek vyplývajících z daní, poplatků a cel, Protokol o vzájemné správní pomoci v celních otázkách a Protokol o koordinaci sociálního zabezpečení.

³²³ Společně například s otázkou rybolovu.

³²⁴ HALLAK, Issam. *EU-UK Trade and Cooperation Agreement – an analytical overview*.

³²⁵ Čl. 7 TCA.

se provádění, uplatňování a výkladu Dohody o obchodu a spolupráci. Tento orgán je, obdobně jako Smíšený orgán podle brexitové dohody, nadán pravomocí přijímat rozhodnutí ve všech záležitostech TCA a také smluvním stranám vydávat doporučení ohledně implementace a aplikování jmenované dohody. Má rovněž možnost rozhodnout o změně ustanovení dohody, pokud tak vyplývá z jejího znění. A po dobu čtyř let od vstupu TCA v platnost rovněž měnit v ní obsažené chyby nebo jiné nedostatky. Srovnatelné jsou též kompetence týkající se přenášení pravomocí na nižší orgány ve struktuře, nebo oprávnění tyto orgány zřizovat či rušit.³²⁶ Stran pravomoci v oblasti sledované problematiky modelu řešení sporů, Rada partnerství podobně jako Smíšený výbor úmluvy výše, vytváří seznam kandidátů vhodných pro funkci člena rozhodčího soudu. Tento seznam se tentokrát skládá ze dvou dílčích seznamů po pěti osobách jmenovaných každou ze stran a jednoho dílčího seznamu pěti odborníků, kteří nejsou státními příslušníky ani jednoho kontrahenta.³²⁷

Radě partnerství je v její činnosti nápomocen **Výbor pro obchodní partnerství** (*Trade Partnership Committee*), který dohlíží na práci deseti **specializovaných výborů pro obchod** s konkrétně vymezenými oblastmi působnosti (např. specializované výbory pro zboží, celní spolupráci a pravidel původu, technické překážky obchodu a rovné podmínky).³²⁸ Výbor pro obchodní partnerství je také nadán pravomocí zřídit či rušit specializované výbory pro obchod nebo další výbory či pracovní skupiny. Specializované obchodní výbory podporují ve své činnosti Výbor pro obchodní partnerství, dohlížení na provádění dohody a mimo jiné též projednávají technické otázky nebo poskytují stranám fórum pro výměnu informací.³²⁹

Vedle toho, co již bylo popsáno, je v souvislosti s ostatními kapitolami TCA předpokládáno zřízení osmi **(neobchodních) specializovaných výborů**. Ty se mají zabývat tématy jako je energetika, bezpečnost letectví, doprava, vymáhání práva a justiční spolupráce a účast na programech EU. Specializované neobchodní výbory mají za úkol monitorovat provádění dohody, být nápomocny Radě partnerství, zřizovat pracovní skupiny a také přijímat rozhodnutí nebo vydávat doporučení.³³⁰

Rada partnerství nebo příslušný výbor přijímá rozhodnutí a vydává doporučení na základě vzájemné dohody svých zástupců. Přijatá rozhodnutí ať už Rady partnerství nebo

³²⁶ Čl. 7 odst. 4 TCA.

³²⁷ Čl. 752 TCA.

³²⁸ Čl. 8 odst. 1 TCA.

³²⁹ Čl. 8 odst. 3 TCA.

³³⁰ Čl. 8 odst. 4 TCA.

výboru jsou pro strany a všechny orgány zřízených na základě této dohody závazná. To platí také pro rozhodčí tribunál, jak bude rozebráno níže. Doporučení nemají závaznou povahu.³³¹

Dohoda o obchodu a partnerství zřizuje ještě čtyři **pracovní skupiny**. Tři z nich (pro ekologické produkty, motorová vozidla a jejich části a léčivé přípravky) jsou pod dohledem **Zvláštního výboru pro technické překážky obchodu** (*Special Committee on Technical Barriers to Trade*). Na poslední zbylou pracovní skupinu věnující se koordinaci sociálního zabezpečení dohlíží **Specializovaný výbor pro koordinaci sociálního zabezpečení** (*Specialised Committee on social security coordination*).³³² Všechny výbory i pracovní skupiny se skládají z odborných zástupců EU a Spojeného království a předsedá jim vždy zástupce každé z těchto stran.³³³

Dohoda o obchodu a spolupráci dává prostor také pro parlamentní spolupráci mezi poslanci Evropského a britského parlamentu. Tyto legislativní sbory mohou zřídit jako fórum pro výměnu svých názorů tzv. **Parlamentní shromáždění pro partnerství** (*Parliamentary Partnership Assembly*). Shromáždění si může od Rady partnerství vyžádat informace týkající se provádění TCA, má právo být informováno o jí přijatých rozhodnutích a doporučeních a také vydávat doporučení směrem k Radě partnerství.³³⁴ Upozaděna nezůstává ani občanská společnost, s níž má být konzultováno provádění dohody,³³⁵ či domácí poradní skupiny, se kterými strany projednávají otázky vyplývající z TCA nebo provádění jejich konkrétních ustanovení.³³⁶

7.3 Mechanismus řešení sporů podle TCA

Dohoda o obchodu a spolupráci zakotvuje výchozí ustanovení upravující mechanismus řešení sporů hlavně první své šesté části.³³⁷ Pravidla uvedená v této části představují základní normy, které se budou uplatňovat při řešení sporů vzniklých na základě většiny článků TCA. Konkrétně se budou zabývat vztahy upravenými v obecných ustanoveních části první a sedmé (společná a institucionální ustanovení a závěrečná ustanovení), části druhé (úprava týkající se obchodu, dopravy a dalších ujednání) a části páté (sekce týkající se účasti Spojeného království na programech EU). Naopak se nevztahují na předměty sporů, které

³³¹ Čl. 10 TCA.

³³² Čl. 9 TCA.

³³³ Čl. 8 odst. 5–7 ve spojení s čl. 9 odst. 3 TCA.

³³⁴ Čl. 11 TCA.

³³⁵ Čl. 12 TCA.

³³⁶ Čl. 13 odst. 1 TCA.

³³⁷ Čl. 734 až čl. 737 TCA.

jsou vyňaty z této části,³³⁸ jako spory týkající se většiny ustanovení o obchodních nápravných opatřeních,³³⁹ kulturní majetek, léčivé přípravky, malé a střední podniky, regulační postupy, vybrané aspekty LPF,³⁴⁰ zdravotní a kybernetické otázky a další oblasti, které pro tento účel smluvní strany z obecných pravidel vyjmuly.³⁴¹ Pro spory plynoucí z těchto vyloučených oblastí existuje buď alternativní model řešení sporů přímo v dané kapitole TCA, anebo mohou být urovnány politicky, tedy prostřednictvím konzultací v Radě partnerství.³⁴² Vyloučení z obecných pravidel řešení sporů má důsledky přesahující pouhé odstranění příslušných ustanovení z rozsahu arbitráže, jelikož jejich vynětí také znamená znemožnění tzv. křížové odvety. Jinými slovy není možné reagovat na porušení ku příkladu obchodních ustanovení pozastavením povinností trestního práva (nebo pozastavením jakýchkoli jiných povinností vyloučených z rozsahu pravidel řešení sporů).³⁴³

Vyzdvihnout lze v tomto smyslu především část třetí TCA, která ve své podstatě představuje jednu ze samostatně stojících a oddělitelných smluv obsahující vlastní pravidla pro její ukončení nebo pozastavení, včetně zvláštních ustanovení týkajících se řešení sporů. Mechanismy týkající se vymáhání práva a soudní spolupráce v trestních věcech, jsoucím předmětem této části TCA, jsou v porovnání s hlavními pravidly obsaženými v části šesté ve své podstatě politickými nástroji. Modifikovaný systém stanoví konzultační proces mezi stranami, který probíhá buď v rámci Specializovaného výboru pro spolupráci v oblasti prosazování práva a justiční spolupráci, nebo v rámci Rady partnerství. Oba zúčastněné celky se nejprve snaží vyřešit záležitost prostřednictvím systému konzultací. Ty se konají pravidelně ve lhůtě tří měsíců ode dne doručení žádosti a je-li dosaženo rozhodnutí řešící spor, považuje se za vzájemně dohodnuté řešení. Pokud konzultace nevedly ke vzájemně dohodnutému řešení, může žalující strana pozastavit platnost ustanovení části třetí, která tak přestávají být prozatímně použitelná. Pakliže je podáno oznámení o pozastavení, sejde se Specializovaný výbor pro spolupráci v oblasti vymáhání práva a justiční spolupráci za účelem určení, jaká opatření jsou nutná k zajištění toho, aby spolupráce zahájená podle této části a dotčená oznámením byla ukončena vhodným způsobem.³⁴⁴ Významné je, že strany nemohou předložit svůj spor týkající se této části žádnému jinému mechanismu řešení než

³³⁸ Čl. 735 TCA.

³³⁹ Jedná se zejména o antidumpingová a antisubvenční pravidla a hospodářská ochranná opatření, u nichž však existuje odkaz na právo WTO, a tudíž i na pravidla řešení sporů této organizace.

³⁴⁰ Znamená rovné podmínky (*level playing field*).

³⁴¹ Čl. 735 odst. 2 TCA.

³⁴² Čl. 735 odst. 3 TCA.

³⁴³ PEERS, Steve. *So close, yet so far: the EU/UK Trade and Cooperation Agreement*. s. 49-80.

³⁴⁴ Část třetí TCA.

tomu stanovenému v této části.³⁴⁵

V TCA není výslovně uveden odkaz na samostatnou smlouvu uzavřenou mezi Spojeným královstvím a Euratomem, avšak i ta obsahuje vlastní zjednodušený mechanismus pro řešení sporů, včetně možnosti přistoupit k jeho rozhodnutí prostřednictvím arbitráže.³⁴⁶

7.3.1 Generální pravidla pro řešení sporů podle TCA

Ve své šesté části obsahuje Dohoda o obchodu a spolupráci ustanovení vymezující generální pravidla pro systém řešení sporů. Obecná část pravidel nejprve vytyčuje záměr nutnosti této úpravy, kterým je vytvořit účinný a efektivní mechanismus pro předcházení a případně i řešení sporů mezi stranami týkající se výkladu a uplatňování této dohody a doplňujících dohod, za účelem dosažení, pokud možno, vzájemně přijatelného řešení.³⁴⁷

Podobně jako v případě Dohody o vystoupení platí, že pravidla pro řešení sporů jsou výlučná. To znamená, že smluvní strany pro veškeré spory, které mezi nimi vzniknou a týkají se výkladu nebo uplatňování ustanovení smlouvy, použijí výhradně mechanismus řešení sporů, který je v předmětné dohodě stanoven. Současně však TCA nevylučuje existenci jiných systémů pro řešení sporů jako je například systém WTO. V případě, kdy je k dispozici více soudů pro vyřešení neshod mezi aktéry, je straně usilující o nápravu dána možnost vybrat to fórum, v jehož rámci má být spor urovnán. K tomuto bude typicky docházet v situacích, kdy se spor týká porušení jakékoliv povinnosti TCA a současně nerespektování podstatně ekvivalentní povinnosti podle jiné mezinárodní dohody, ke které jsou obě strany smluvními stranami, včetně dohody WTO.³⁴⁸ Jakmile strana volbu učiní, nemůže být tentýž spor předložen jinému orgánu, a to ani podle ustanovení jiné mezinárodní dohody, ledaže zvolené fórum za určitých podmínek odmítne rozhodnout.³⁴⁹ Dohoda o obchodu a spolupráci tedy umožňuje účastníkům řízení pozastavit plnění povinností dle TCA také v důsledku použití procesních postupů podle pravidel WTO nebo jiné mezinárodní dohody, a obdobně systém řešení sporů WTO (nebo mechanismus podle jiných mezinárodních dohod) nebrání stranám v cestě, pokud chtějí pozastavit plnění svých povinností dle TCA.³⁵⁰ V brexitové

³⁴⁵ JANET, Albert. Dispute settlement and jurisdictional issues for law enforcement and judicial cooperation in criminal matters under the EU–UK trade and cooperation agreement. s. 209-297.

³⁴⁶ Čl. 21 Dohody mezi vládou Spojeného Království Velké Británie a Severního Irska a Evropským společenstvím pro atomovou energii o spolupráci v oblasti bezpečného a mírového využití jaderné energie.

³⁴⁷ Čl. 734 TCA. Formulace tohoto cíle je podobná, ne však totožná s ustanovením čl. 167 Dohody o vystoupení.

³⁴⁸ Čl. 737 odst. 1 TCA.

³⁴⁹ Čl. 737 odst. 2 TCA.

³⁵⁰ Čl. 737 odst. 4 TCA.

dohodě neexistuje odpovídající ustanovení týkající se volby soudu, avšak je možné předpokládat, že rozebírané pravidlo dle TCA bude možné použít také tehdy, dopadne-li spor do působnosti obou smluv.³⁵¹

7.3.1.a Fáze konzultací

Dohoda o obchodu a spolupráci upravuje konkrétní procesní pravidla. Existující spor by měl být nejprve vyřešen prostřednictvím politických kanálů jako jsou vzájemné konzultace. Žalující strana by měla usilovat o vyřešení záležitosti prostřednictvím konzultace v dobré víře s cílem dosáhnout oboustranně přijatelného řešení.³⁵² Písemná výzva ke konzultaci obsahující vysvětlení svého právního důvodu má být adresována druhé smluvní straně přímo. TCA rovněž upravuje striktní časové limity. Pravidla předpokládají rychlou odpověď ze strany odpůrce nejpozději do 10 dnů a zahájení konzultací do 30 dnů od doručení žádosti. Ve stejné lhůtě musí být fáze konzultací také ukončena, ledaže zde panuje zájem stran na jejich pokračování.³⁵³ Fórum pro konzultace může poskytovat buď specializovaný výbor nebo Rada partnerství.³⁵⁴ Pokud žalovaná strana na žádost o konzultace neodpoví do 10 dnů ode dne jejího doručení, konzultace se neuskuteční ve lhůtách stanovených v dohodě, strany se dohodnou, že konzultace nepovedou, nebo konzultace budou ukončeny bez dosažení vzájemného řešení, může žalující strana požádat o ustavení rozhodčího soudu.³⁵⁵

7.3.1.b Fáze rozhodčího řízení

Fázi rozhodčího řízení iniciuje stěžující strana písemnou žádostí o ustavení rozhodčího tribunálu přímo druhé smluvní straně. Rozhodčí soud sestává ze tří rozhodců, přičemž standardní postup³⁵⁶ jmenování jeho členů má zabránit tomu, aby některá ze stran ochromila urovnávání sporu v jeho ranné fázi. Dohoda o obchodu a spolupráci upravuje konkrétní postupy výběru rozhodců, včetně požadavků na jejich odborné znalosti a zastávané funkce, a následně i jejich dosazování do konkrétního rozhodčího panelu z dopředu pečlivě sestavených seznamů adeptů. V případě prodlení strany s výběrem svého rozhodce nebo nemožnosti stran dohodnout se na osobě předsedy arbitrážního tribunálu plní záchranou

³⁵¹ PEERS, Steve. So close, yet so far: the EU/UK Trade and Cooperation Agreement. s. 49-80.

³⁵² Čl. 738 odst. 1 TCA. Fórum pro konzultace upravuje odst. 7 téhož ustanovení.

³⁵³ Čl. 738 odst. 3 a 4 TCA. Odst. 5 zkracuje tyto lhůty na 20 dní pro naléhavé záležitosti v rámci zrychleného řízení podle čl. 744 TCA. Tyto časové limity jsou kratší než u čl. 170 Dohody o vystoupení, který stanoví tříměsíční lhůtu jednání předtím, než může být arbitráž jednostranně spuštěna.

³⁵⁴ Čl. 738 odst. 7 TCA.

³⁵⁵ Čl. 739 odst. 1 TCA.

³⁵⁶ Srov. čl. 171 Dohody o vystoupení, kde rozhodčí tribunál je pětimístný.

funkci spolupředseda žalující strany, který má pravomoc chybějící osoby vybrat dle stanovených podmínek losem. Rozhodčí tribunál je ustaven dnem, kdy poslední z rozhodců uvědomí strany o přijetí svého jmenování.³⁵⁷

Příslušný rozhodčí tribunál předloženou záležitost objektivně posoudí, přičemž zohlední všechna skutková a právní zjištění, svá rozhodnutí řádně odůvodní a po dobu vedení řízení se stranami jim umožňuje konzultace a poskytuje jim vhodné příležitosti k nalezení vzájemně přijatelného řešení.³⁵⁸ Následně je ve věci vydána předběžná zpráva, jejíž určité aspekty mohou být na žádost stran předmětem dalšího přezkumu. Neuplatňuje-li žádná ze stran sporu přezkum předběžné zprávy, stává se rozhodnutím rozhodčího tribunálu konečné. Arbitři by za žádných okolností neměli při vydání rozhodnutí překročit lhůtu 160 dnů počítanou ode dne ustavení svého panelu.³⁵⁹ Jednání rozhodčího soudu je neverejné, ale jeho rozhodnutí jsou veřejná a závazná. Soudy ani jedné ze stran nemají v rámci řešení sporů pravomoc.

Strana, která byla ve sporu neúspěšná, přijme nezbytná opatření tak, aby okamžitě splnila požadavky rozhodnutí rozhodčího tribunálu a dosáhla souladu s porušenými pravidly. Za tímto účelem musí do 30 dnů oznámit žalující straně opatření, která přijala nebo přijme.³⁶⁰ Avšak není-li okamžité zjednání nápravy možné, oznámí lhůtu, kterou bude k dosažení takového souladu potřebovat. Nedomluví-li se strany na přiměřené lhůtě společně, určí tuto lhůtu rozhodčí tribunál do 20 dnů od podání žádosti.³⁶¹ Stejně jako v případě řešení sporů při WTO, se kterým sdílí tato dohoda mnohé aspekty, lze řešit patovou situaci spočívající v tom, že povinná strana prodlévá s plněním uložených povinností nebo mezi stranami panuje neshoda o vhodnosti přijatých opatření a dosažení souladu s relevantními ustanoveními dohody, přezkumem ze strany tribunálu.³⁶²

Není-li možné včas splnit požadavky rozhodnutí či přijmout za účelem splnění požadavků vhodná opatření, nebo rozhodčí tribunál dokonce konstatuje, že nebylo přijato žádné opatření ke splnění požadavků či že opatření přijaté ke splnění požadavků není v souladu se zahrnutými ustanoveními, je ve sporu neúspěšná strana povinna nabídnout

³⁵⁷ Čl. 740 odst. 3, 4 a 5 a čl. 741 TCA.

³⁵⁸ Čl. 742 TCA.

³⁵⁹ Čl. 745 TCA.

³⁶⁰ Čl. 746 odst. 2 TCA. Srov. s čl. 175 Dohody o vystoupení.

³⁶¹ Čl. 747 TCA. Toto pravidlo s výjimkou časových postupů procedury odpovídá Dohodě o vystoupení.

³⁶² Čl. 748 odst. 2 TCA.

dočasnou kompenzaci zjištěného nesouladu.³⁶³ Pokud nedojde v této věci k dohodě je vítězná strana oprávněna pozastavit některé své povinnosti podle podmínek vymezených v TCA, a tím reagovat na opětovné porušení ze strany povinného.³⁶⁴

Stojí za povšimnutí, že pozastavit lze i povinnost plynoucí z dříve uzavřených dohod, jestliže jedna ze stran stále neplní rozhodnutí rozhodčího tribunálu ustanoveného podle této dřívější dohody.³⁶⁵ Z praktického hlediska to znamená, že porušení Dohody o vystoupení může být sankcionováno uplatněním obchodních nebo jiných sankcí podle TCA – což jinými slovy znamená, že Dohoda o vystoupení může být potenciálně snadněji vynucena nepřímo. Podrobnosti o těchto dočasných nápravných opatřeních a jejich přezkumu jsou však upraveny v Dohodě o vystoupení.³⁶⁶

Pro užití dočasných nápravných opatření nicméně existují limity.³⁶⁷ Především, stejně jako v případě pravidel WTO, opatření musí být proporcionální, tj. nesmí přesáhnout úroveň ekvivalentního poškození způsobeného porušením pravidel. Konkrétně se nápravná opatření mohou týkat pouze těch částí TCA, které spadají do vymezeného rámce pravidel podle čl. 735 TCA. Z rozsahu je také zásadně vyňata úprava sociálního zabezpečení, a programů EU.³⁶⁸ Dále například povinnosti týkající se finančních služeb nemohou být pozastaveny jinak než oproti rozhodnutí ve věci finančních služeb.³⁶⁹ Podobně jsou v Dohodě o obchodu a spolupráci uvedena i specifika pro další oblasti.

Oprávněná strana tak může pozastavit plnění povinností 10 dnů ode dne doručení oznámení druhé smluvní straně, ledaže by později uvedená strana podala žádost o přezkoumání úrovně pozastavených povinností. Tento přezkum opět provádí původní rozhodčí tribunál. Ve svém rozhodnutí přitom nezkoumá povahu předmětných povinností, nýbrž jejich rozsah oproti omezení nebo zrušení výhod plynoucích z dohody způsobené porušením plnění povinností. Strany akceptují rozhodnutí rozhodčího tribunálu jako konečné a o další řízení ve věci již neusilují.³⁷⁰

Uplatňování nápravných opatření je stejně jako v případě Dohody o vystoupení v každém případě dočasné. Zpravidla bude trvat do doby, než dojde ke splnění původního rozhodnutí o porušení práva, nebo dokud se strany nedohodnou na vyřešení problému jiným

³⁶³ Čl. 749 odst. 1 TCA.

³⁶⁴ Čl. 749 odst. 2 TCA.

³⁶⁵ Čl. 749 odst. 4 TCA

³⁶⁶ PEERS, Steve. *So close, yet so far: the EU/UK Trade and Cooperation Agreement*. s. 49-80.

³⁶⁷ Čl. 749 odst. 3–5 TCA.

³⁶⁸ Čl. 749 odst. 3 písm. a) TCA. Srov. s čl. 178 odst. 2 písm. a) Dohody o vystoupení.

³⁶⁹ Čl. 749 odst. 3 písm. d) TCA.

³⁷⁰ Čl. 749 odst. 11 a 12 TCA.

způsobem.³⁷¹ Je však faktem, že neexistuje žádný oficiálně stanovený časový limit, tudíž se opatření mohou uplatňovat neomezeně dlouho dobu.

Po konečném přijetí požadavků v návaznosti na pozastavení plnění povinností nebo případně po uplatnění dočasné kompenzace, a tedy po splnění povinností stanovené v původním rozhodnutí rozhodčího tribunálu, dojde k ukončení pozastavení plnění povinností do 30 dní od doručení informace oprávněné straně. Zároveň je povinná strana oprávněna ve stejné lhůtě ustát v uplatňování kompenzace. V případě, že strana, která prohrála, tvrdí, že splnila podmínky, ale vítězná strana má o tomto tvrzení pochybnosti, spor lze vyřešit opět prostřednictvím rozhodčího řízení s 46denní lhůtou pro rozhodnutí ve věci.³⁷²

7.3.2 Role SDEU

Obecná ustanovení o řešení sporů v TCA se v zásadě podobají pravidlům Dohody o vystoupení, avšak lze zde najít některé podstatné odlišnosti. Na rozdíl od brexitové dohody se na Dohodu o obchodu a spolupráci již nevztahuje jurisdikce SDEU. Uvedené platí s jedinou výjimkou týkající se účasti Spojeného království na programech EU.³⁷³ Mechanismus řešení sporů podle TCA neponechává SDEU pravomoc rozhodovat o otázkách souvisejících s výkladem práva EU, neboť pravomoc soudů některé ze smluvních stran rozhodovat o řešení sporů je dohodou zcela vyloučena.³⁷⁴ Dohoda o obchodu a spolupráci tak bude vykládána primárně v souladu s mezinárodním právem veřejným, zahrnující předně Vídeňskou úmluvu o smluvním právu z roku 1969.³⁷⁵ Pokud by SDEU musel rozhodovat na základě řízení o předběžné otázce o sporu souvisejícím s TCA, nebylo by podle odborníků takové rozhodnutí pro Spojené království závazné.³⁷⁶

7.4 Shrnutí

Nové uspořádání nejen obchodních vztahů mezi EU a Spojeným královstvím je vtěleno do Dohody o obchodu a spolupráci, která obsahuje pravidla aplikovatelná nejprve provizorně a posléze definitivně počínaje květnem 2021. Ačkoli dle svého pojmenování uvozuje, že se jedná typově o dohodu o volném obchodu, svým obsahem přesahuje standardy mezinárodních smluv tohoto typu. Sktruktura dokumentu se de facto rozpadá na dílčí

³⁷¹ Čl. 749 odst. 13 a čl. 750 odst. 1 TCA. Srov. art. 178 odst. 5 Dohody o vystoupení.

³⁷² Čl. 750 TCA.

³⁷³ Srov. čl. 728 TCA.

³⁷⁴ Čl. 754 odst. 5 TCA.

³⁷⁵ Vídeňská úmluva o smluvním právu (1969).

³⁷⁶ MANKO, Rafal; CIRLIG, Carmen-Cristina. European Court of Justice and international agreements, s. 1-11.

dohody, jejichž výčet není pevně uzavřený ani nijak ohraničen. Šest věcných kapitol prostupují v horizontální rovině ustanovení definující institucionální rámec TCA. Správa dohody je svěřena vícečetnému souboru orgánů, jejichž vzájemné kompetence jsou jasně definovány. Zaštiťující institucí je Rada partnerství, která může být, vedle specializovaného výboru, účastná úvodní fáze při řešení sporů mezi aktéry. Generální mechanismus řešení sporů je předmětem šesté části TCA a je uplatňován plošně na její ustanovení s výjimkou vyloučených pasáží pro něž dohoda předjímá alternativní postupy, které typicky inklinují spíše k politicko-diplomatickým metodám. Základní sporový rámec se však skládá z fáze konzultací následovanou rozhodčím řízením, které se konstituuje na podkladě předmětné dohody. Do procesních ustanovení nevstupují justiční orgány ani jedné ze stran. Odchylku tvoří účast SDEU ve věcech týkajících se participace spojeného království na unijních programech.

8. Komparace získaných dat

Následující kapitola je věnována komparaci údajů získaných v rámci provedené analýzy zkoumaných dohod, a sice Dohody o obchodu a spolupráci, Dohody o vystoupení a obchodních dohod uzavíraných mezi EU a třetími zeměmi, jejímž reprezentativním zástupcem byla zvolena konkrétní dohoda uzavřená mezi EU a Jižní Koreou. Užití komparativní metody je zvoleno z důvodu možnosti preciznějšího posouzení povahy současného vztahu mezi Spojeným královstvím a EU, pokud jde o instituce zapojené do systému řešení sporů a tento mechanismus jako takový. K dosažení odpovědi na zkoumaný záměr a zodpovězení výzkumných otázek sleduje tato práce pět vybraných aspektů jednotlivých dohod, které budou postupně vzájemně porovnávány. Jedná se o (i) povahu angažovaných politických institucí, (ii) roli SDEU a WTO, (iii) zapojení diplomaticko-politických či judičiálních postupů, (iv) způsoby ustavení rozhodčího tribunálu a konečně (v) typy sankcí, které jsou aplikované v důsledku neúspěšného řešení sporů.

8.1 Povaha angažovaných politických institucí

Institucionálnímu rámci Dohody o obchodu a spolupráci dominuje Rada partnerství, která je svým charakterem politický orgán vytvořený na základě této mezinárodní smlouvy a již je svěřena podstatná část pravomocí týkající se implementování dohody v praxi. Tímto však jednoduchost analyzované struktury končí. Podpůrné orgány asistující Radě partnerství při její činnosti lze dělit do dvou větví ve shodě s věcným vymezením záležitostí, které spravují. Na jedné straně je to agenda spojená s otázkami přímo se dotýkajícími obchodní výměny v širším slova smyslu. Významnou institucí této strany struktury je Výbor pro partnerství. Ten řídí deset navazujících specializovaných výborů pro obchod a k tomu ještě tři pracovní skupiny přímo podřízené jen jednomu z těchto výborů. Na druhé straně stojí neobchodní specializované výbory, jichž smlouva zřizuje osm. Tyto výbory se zabývají tématy, které s obchodem jako takovým přímo nesouvisejí. Výborům v této kategorii je zatím podřízena pouze jedna pracovní skupina. Všechny z vyjmenovaných orgánů se přitom skládají se zástupců každé smluvní strany v rovném poměru a totožný princip je aplikován také na dvoučlenné předsednictvo. Doplňující složku pozorovaných institucí tvoří fakultativně zřizované Parlamentní shromáždění pro partnerství, jehož prezence zamýšlí sblížovat názory mezi poslanci Evropského parlamentu a parlamentu Spojeného království ve společné diskuzi. Otázky, které se týkají předmětu Dohody o obchodu a spolupráci, by

měly současně být diskutovány v rámci domácích poradních skupin.

Na rozdíl od poměrně komplexní struktury správy TCA zavádí Dohoda o vystoupení pouze unitární strukturu institucí. Tento přístup je obecně typický pro mezinárodní kontrakty. Hlavní úlohu, pokud jde o provádění a uplatňování brexitové dohody, sehraává Smíšený výbor sestávající ze zástupců Unie a Spojeného království. K zajištění řádného plnění jeho funkcí smlouva zřizuje dalších šest orgánů věcně členěných podle témat, která se v době uzavírání dohody projevila jako problematická a u nichž bylo možné předjímat další více méně složitý vývoj do budoucna. Pravidla smlouvy však, podobně jako u Dohody o obchodu a spolupráci, nelimitují hlavní instituce v počtu ustavených pomocných orgánů a je tedy možné jejich množství dle potřeb měnit. To ostatně platí také pro dále popisovanou dohodu zóně volného obchodu.

Vzhledem k tomu, že poslední uvedené instituční schéma je obvykle obsaženo v mezinárodních dohodách, které zakládají obchodní vztahy mezi Unií a zeměmi mimo EU, je možné podobnou sestavu orgánů pozorovat také u Dohody EU-Korea. Funkci reprezentativního zástupce by však na tomto místě mohla plnit i CETA nebo Dohoda EU-Japonsko. Klíčovou politickou institucí tvoří Výbor pro obchod, který již svým názvem napovídá svému zaměření. Také v jeho složení jsou smluvní strany reprezentovány rovným dílem. Na rozdíl však od dříve uvedených dohod smlouva upravuje výchozí lokaci pro roční setkávání zástupců, a to jak tohoto orgánu, tak i specializovaných výborů. Specializovaných výborů smlouva zřizuje celkem šest a jejich činnost se pojí pouze s tématy přímo souvisejícími s konkrétními složkami obchodu se zbožím a službami. Sedm pracovních skupin má na starosti dílčí aspekty témat jednotlivých podkapitol rozebírané dohody. Za pozornost stojí také paralela styku se soukromým sektorem a organizacemi občanské společnosti, kterou zavádí rovněž TCA. V tomto případě se však jedná pouze o úkol uložený Výboru pro obchod.

Není bez zajímavosti věnovat pozornost také kompetencím svěřeným institucím na základě předmětných smluvních ujednání. Platí, že všechny klíčové orgány ze sledovaných dohod dohlížejí na provádění a používání té které dohody. Konkrétně Dohoda o vystoupení však výslovně normuje, že při neplnění popisované povinnosti bude vyvozena odpovědnost přímo Smíšenému orgánu.³⁷⁷ Jeví se jako logické, že důsledky bude nutné analogicky dovodit vůči určitým subjektům také ve zbylých případech, dohody však o této skutečnosti mlčí. Za nejvýznamnější pravomoc lze vzhledem k stabilitě podoby smluvních závazků,

³⁷⁷ Srov. čl. 164 odst. 3 Dohody o vystoupení.

a tedy i předvídatelnosti práv a povinností, považovat schopnost institucí měnit dojednání ustanovení nebo přijímat související rozhodnutí. Rada partnerství v tomto ohledu přijímá rozhodnutí ve všech záležitostech nejen základní dohody, ale i jakékoli doplňující dohody k TCA, a to vše bez bližšího časového omezení. Dále je oprávněna jmenované dohody do konce čtvrtého roku měnit, pokud tak konkrétní pravidla povolují. Smíšený výbor podobně přijímá rozhodnutí ve všech záležitostech popsanych v brexitové dohodě. Souhlasně také může samostatně rozhodnout o změně konkrétních ustanovení tam, kde to znění dohody předpokládá. Výbor pro obchod je naopak kompetentní změny Dohody EU-Korea pouze projednat. Přistoupit ke změně ustanovení nebo přijetí rozhodnutí, je možné toliko za situace, kdy je orgán k tomuto výslovně zmocněn. Jak již bylo uvedeno, svěřená pravomoc měnit ujednání je specifickou pravomocí, která, ač může působit nezávadně, má potenciál výrazně ovlivnit průběh plnění ze smlouvy. V kontextu sledovaného případu tak může například mít dopady na rozhodčí řízení, pokud dojde ke změně jednacního řádu.

Stojí za povšimnutí, že Výbor pro obchod specializuje svou činnost primárně na obchodní agendu, kterou má podle smlouvy monitorovat, studuje průběh obchodních vztahů založených Dohodou EU-Korea a hledá způsoby, jak tyto obchodní vztahy dále posilovat.³⁷⁸ Nad rámec již uvedeného je vhodné upozornit i na skutečnost, že výčet základních pravomocí Rady partnerství pak, oproti dvěma dalším analyzovaným dohodám, postrádá povinnost hledat způsoby a metody předcházení sporů mezi smluvními stranami.³⁷⁹

8.2 Role SDEU a WTO

Pravomoc SDEU rozhodovat o otázkách práva EU a v tomto důsledku korigovat integrační činnost je dána zakládajícími smlouvami Unie jako mezinárodní organizací *sui generis*. Soudní instituce zajišťuje eurokonformní výklad a uplatňování primárního i sekundárního práva Unie v rámci svého území skládajícího se z rozsahu jurisdikce všech svých členských států. Statusem členství je však, nebo by měla být, evropská jurisdikce limitována. Z logiky ubírající se v tomto směru vychází i vyloučení pravomoci soudů všech smluvních stran při řešení sporů v Dohodě o obchodu a spolupráci.³⁸⁰ Interpretace jejího textu je ponechána vodítkám mezinárodního práva. Lze tedy říci, že v tomto aspektu panuje mezi TCA a současnými obchodními dohodami obsahová harmonie. I přes tuto skutečnost Dohoda o obchodu a spolupráci obsahuje jednu výjimku. Představují ji programy EU, v nichž se

³⁷⁸ Čl. 15.1 odst. 3 písm. d) a f) Dohody EU-Korea.

³⁷⁹ Srov. čl. 15.1 odst. 3 písm. e) Dohody EU-Korea a čl. 164 odst. 3 písm. c) Dohody o vystoupení.

³⁸⁰ Čl. 754 odst. 5 TCA.

Spojené království rozhodlo nadále participovat, tedy povahově dlouhodobé závazky s celospolečenským přesahem, jejichž tvůrcem i hybatelem jsou právě Unie a její členské země.

Co se týče Dohody o vystoupení, vymezení role SDEU není zdaleka tak jednoznačné. Jeho přímá jurisdikce nad Spojeným královstvím totiž pokračovala nadále, a to i v období přechodu od členství v EU k nabytí samostatného statusu třetí země. Až do konce přechodného období tak bylo Spojené království podřízeno publikovaným rozhodnutím SDEU. Rozsudky vydávané po tomto datu musí Spojené království navíc v předmětných věcech adekvátně zohlednit. Brexiová dohoda upravuje též pravidla týkající se dopadu vlivu SDEU v právních případech, řešených na konci přechodného období, a také v těch spojených s událostmi, jež nastaly před jeho skončením. To se týká ku příkladu o situace jako je řízení o porušení povinnosti vedené proti Spojenému království, pokud se provinilo proti právu EU. Tyto věci lze stále projednat před SDEU do čtyř let od skončení přechodného období.³⁸¹ Podobně lze vzpomenout i na řízení ve věci žaloby na neplatnost rozhodnutí orgánů, institucí nebo jiných subjektů EU určená Spojenému království nebo jeho fyzickým a právníkům osobám. Napadené správní akty mohou souviset s řízením probíhajícím před koncem přechodného období nebo se týkat otázek vzniklých v tomto období, ale rozhodnutých později.³⁸² Ve specifických věcech si smlouva vyměňuje plnou jurisdikci SDEU také na dobu neurčitou. Jedná se mimo jiné o agendu finančního vyrovnání, Protokolu o Irsku/Severním Irsku a Protokolu týkající se výsostných oblastí na Kypru (vojenské základny Akrotiri a Dekelia). Obecně převažuje klamavý dojem, že brexiová dohoda nedává SDEU pravomoc nad celým jejím rozsahem a příslušnost soudu věc projednat a rozhodnout je svázána především s výkladem práva EU. K tomuto je třeba poznamenat, že díky povaze dohody bude pravděpodobně vznikat řada sporných otázek, které se budou týkat výkladu práva EU. Zůstává však sporné, jak bude postupováno v případě, kdy se rozhodčí tribunál neztotožní s názorem, že se jedná o výklad práva EU, a věc v tomto důsledku SDEU nepředloží.

Vzhledem k jedinečné povaze odchodu Spojeného království z EU je těžké najít podobné příklady, u nichž by byla zachována, avšak postupně snižována, pravomoc SDEU. Uvažovat je vhodné současné asociační dohody EU,³⁸³ ve kterých lze dohledat ustanovení

³⁸¹ Čl. 87 Dohody o vystoupení.

³⁸² Čl. 95 Dohody o vystoupení.

³⁸³ Srov. čl. 322 Dohody o přidružení EU-Ukrajina, čl. 403 Dohody o přidružení EU-Moldavsko, čl. 267 Dohody o přidružení EU-Gruzie.

o nutnosti výkladu určitých pravidel v souladu s judikaturními závěry SDEU, nebo povinnost vyvinout iniciativu k započetí řízení ve věcech jejich aplikace. Avšak tyto dohody neúměrně nerozšiřují pravomoci soudního orgánu Unie. Jiná paralela se uplatní v případě pravidel Dohody o evropském hospodářském prostoru, jelikož ta umožňuje stranám požádat SDEU o rozhodnutí o otázkách práva společenství.³⁸⁴ Nicméně, stejně jako u Dohody o vystoupení, rozhodčí tribunál SDEU v případě specifikované nesrovnalosti aktivně osloví. Naproti tomu Dohoda EHP zakládá jen pouhé oprávnění stran takto postupovat. Navíc, u první jmenování může SDEU vyložit také pojmy práva EU, což u Dohody EHP neplatí.

Nejen část upravující řešení sporů v Dohodě o obchodu a spolupráci zohledňuje závazky, ke kterým smluvní strany přistoupily na poli multilaterálního systému pro mezinárodní obchod. Smluvní strana aktivně usilující o vyjasnění problémů týkajících se opatření způsobující porušení dohody při výkonu určitého závazku je oprávněna vybrat si fórum, jemuž věc včetně svých námitek předloží. TCA výslovně anticipuje využití sudiště WTO nebo mechanismu řešení sporů podle jiné mezinárodní dohody. Při volbě alternativní cesty však staví překážku litispendence ve vztahu k jiným relevantním judiciálním orgánům. Díky volbě alternativního mechanismu pro řešení sporů je možné přijmout odpovídající obranná opatření v souladu se schválenými postupy WTO nebo jiné mezinárodní dohody. Žádná mezinárodní dohoda, Dohodu o WTO nevyjímaje, však nemůže být uplatněna za účelem zabránění jakékoli straně v přerušení plnění svých závazků podle TCA.³⁸⁵

Tato pravidla čerpají inspiraci z obchodních dohod mezi EU a třetími zeměmi. Například dohoda EU-Korea stanoví, že její ustanovení neporušují opatření stanovená v rámci WTO ani jiná opatření přijatá pro řešení sporů. Připomíná však, že jednou započatý spor probíhající podle jejich pravidel nemůže být v téže věci předložen orgánu WTO. Tato klíčová překážka se uplatní reciprocitně. Porušení totožného závazku vyplývající z obou smluvních rámců nelze kompenzovat dvakrát. Nic z uvedeného však nebrání poškozené straně pozastavit plnění závazků na základě předchozího rozhodnutí orgánu pro řešení sporů z Dohody EU-Korea. Ukazuje se, že obchodní dohoda tak bere na vědomí účinky systému WTO v mezinárodním prostředí. Na druhou stranu, TCA předpokládá existenci soudního mechanismu a postupů pro řešení sporů, které jsou vytvořeny na základě jiné (další) dohody, včetně Dohody o vystoupení, která však ve svém právním rámci s působností WTO výslovně

³⁸⁴ Srov. čl. 111 Dohody EHP.

³⁸⁵ Srov. čl. 737 TCA.

nezmiňuje.

8.3 Zapojení diplomaticko-politických a judiciálních postupů

Analýza tohoto ukazatele odráží obecný systém řešení sporů v mezinárodním právu veřejném, který byl podrobně popsán výše. Tento systém se postupně vyvinul v důsledku vzájemných interakcí mezi státy jako subjekty mezinárodního práva a nyní je oficiálně kategorizován v rámci Charty OSN. Ve všech podrobně analyzovaných dohodách je obsažena výchozí dichotomie mírových řešení, která zahrnuje jak diplomaticko-politické mechanismy, tak judiciální prostředky. Uvedené dohody jako svůj první krok k vyřešení vzniklých neshod volí konzultace, tedy vyjednávání. Negociace si tak udržují svůj status klíčového mechanismu pro řešení (nejen obchodních) sporů, přestože nemusí vždy mít reálný potenciál daný spor vyřešit. Avšak časový horizont, ve kterém jednotlivé úmluvy umožňují konzultacím dosáhnout úspěchu, se liší. Nejvíce benevolentní přístup volí Dohoda o vystoupení, která smluvním stranám k dosažení dohody poskytuje až tři měsíce.³⁸⁶ Ve zbylých případech jsou negociace považovány za ukončené po uplynutí třiceti dní, ledaže se strany dohodnou na pokračování.³⁸⁷ K tomuto je vhodné doplnit, že zrychlené řízení v naléhavých věcech, v nichž se uplatní zkrácené lhůty, je možné vést jak na základě TCA a Dohody EU-Korea, tak i v rámci brexitové dohody.

Rozmanitá jsou však především fóra, v jejichž rámci mají smluvní strany o problematických aspektech při výkonu práv a povinností ze smluv jednat. TCA svěřuje vedení konzultací Specializovanému výboru, potažmo Radě partnerství (v důsledku postoupení věci nebo tzv. atrakce).³⁸⁸ Podle brexitové dohody jsou konzultace vedeny ve Smíšeném výboru.³⁸⁹ Dohoda EU-Korea však pouze stanoví zákaz vedení diplomatických jednání na území smluvní strany, o bližším upřesnění místa konání, ať už v rámci institucí či geograficky, mlčí.³⁹⁰

Není vyloučeno, aby byl projednáváný spor vyřešen již v první fázi procesu pouze diplomaticko-politickými prostředky. Pokud se to však nestane, smluvní strany mají možnost v textu mezinárodní dohody předem zakotvit judiciální nástroje, jejichž prostřednictvím následně dospějí k vyřešení případu. Na smluvní bázi je tak vhodné rozhodnout též o druhu rozhodčího soudu nebo určit konkrétní procesní pravidla. Všechny

³⁸⁶ Srov. čl. 169 Dohody o vystoupení.

³⁸⁷ Srov. čl. 14.3 odst. 3 Dohody EU-Korea a čl. 738 odst. 3 TCA. ³⁸⁸ Znamená převzetí řešeného případu. Srov. čl. 738 odst. 7 TCA.

³⁸⁹ Čl. 169 Dohody o vystoupení.

³⁹⁰ Čl. 14.3 odst. 3 Dohody EU-Korea.

zde zkoumané dohody sice formálně označují svůj mechanismus řešení sporů jako rozhodčí řízení, avšak skutečnou podobu normovaného arbitrážního procesu lze pozorovat toliko v Dohodě o vystoupení. Nejen, že instituce, které je v této fázi spor z brexitové dohody předložen, je Stálý rozhodčí soud, procesně se toto řízení také jako arbitrážní chová.³⁹¹ Ohledně institucionalizace rozhodčího tribunálu sdílí TCA s Dohodou EU-Korea prvek jmenování arbitrážního tribunálu až *ad hoc* pro řešený případ, čímž se přibližují obecným rysům obchodních sporů vedených v mezinárodním prostředí. Mechanismus řešení sporů provozovaný při WTO je naukou považován za kvazijudiciální řízení, neboť místo okamžitého vymáhání plnění povinností dle příslušného rozhodnutí, je ještě před vynesením verdiktu je stranám sporu poskytnuta dodatečná možnost vyhledat vzájemně souhlasné řešení. Uvedené v praxi spočívá v seznámení stran sporu s předběžnou zprávou rozhodčího tribunálu.³⁹²

Za účelem zachování právní jistoty, narovnání právního stavu a zabránění liknavosti soudu, podléhají rozhodčí tribunály při vynášení konečného verdiktu jasně vymezeným časovým mezím. I v tomto sledovaném aspektu panuje rozdíl mezi TCA, obchodní dohodou a Dohodou o vystoupení. Zatímco však podle Dohody EU-Korea je arbitrážní tribunál povinen vynést rozsudek nejdéle do 130 dní a hranice pro TCA je posunuta na 160 dní, řízení před rozhodčím soudem podle Dohody o vystoupení může trvat až 12 měsíců.

Specifikem pozorovaného kritéria jsou již vyjmenované kapitoly TCA, které podléhají vyloučení z dvoustupňové kaskády řešení sporů. Jde o systematický výběr kapitol, jejichž ustanovení nemají být dotčena následnými obrannými mechanismy stran a zejména pak pozastavením výkonu těchto závazků. Na takto vyňatých kapitolách spočívá výjimečný zájem, a tak mají být předmětem pouhých politických a diplomatických disputací. To však ve svém důsledku vylučuje jejich vynutitelnost z právní perspektivy.

8.4 Způsob ustavení rozhodčího tribunálu

Ve všech pozorovaných případech se členové rozhodčích tribunálů vybírají ze předem sestavovaných seznamů vhodných kandidátů. Povinnost k vedení evidence svěřují jednotlivé dohody svým ústředním institucím, tedy Radě partnerství, Smíšenému výboru a Výboru pro obchod. Mechanismus výběru probíhá způsobem, že každá ze smluvních stran vybere polovinu přísedících soudců a vhodné adepty na předsedu tribunálu navolí strany

³⁹¹ Čl. 170 Dohody o vystoupení.

³⁹² Srov. čl. 14.6 Dohoda EU-Korea a čl. 745 TCA.

společně po vzájemné dohodě. Nejpočetnější seznam je tvořen na základě Dohody o vystoupení, jelikož čítá celkem 25 osob. Ve zbylých případech strany vytváří seznamy odborníků o 15 osobách.³⁹³ Rozdíl v evidovaném množství jmen promítá finální skladbou tribunálu, která je v případě TCA i Dohody EU-Korea trojčlenná, avšak podle Dohody o vystoupení bude zasedat vždy až pětičlenný rozhodčí panel.

Sestavování arbitrážního panelu v konkrétní věci probíhá podle ustanovení Dohody o obchodu a spolupráci a Dohody EU-Korea obdobně.³⁹⁴ Vždy je zapotřebí, aby se strany ve sporu usnesly na celkovém obsazení panelu konsenzem. Systém jmenování rozhodců v souladu s Dohodou o vystoupení naopak požaduje, aby nejprve každý účastník řízení vybral ze sestaveného seznamu dva kandidáty na přisedící a jejich předseda bude následně vybrán dohodou. V případě sporu ve věci pravidel TCA a Dohody EU-Korea je jako předsedající tribunálu volena osoba, která není státním příslušníkem žádné smluvní strany.

V případě, že by takto vylíčený systém výběru selhal, pamatují dotčené dohody i na záložní mechanismus, prostřednictvím něhož jsou aplikovány vzájemně podobné, avšak ne zcela totožné postupy. Podle TCA jmenuje každá ze zaangażovaných stran jednoho přisedícího a o pozici předsedajícího je rozhodnuto losem spolupředsedajícího Rady partnerství žalující strany, ledaže ten tímto úkolem pověří již najmenovaného soudce. Stejným způsobem tak může být určen též druhý přisedící, pokud žalovaná strana neprovede své právo volby včas. Metoda losu je užita rovněž při výběru předsedajícího rozhodčího tribunálu podle Dohody o vystoupení.³⁹⁵ Pověřenou osobou je v tomto případě však generální tajemník stálého rozhodčího soudu. Hrozí-li ve sporu prodlení, má oprávněná strana možnost požádat generálního tajemníka o výběr celého rozhodčího panelu. Ten tak má učinit po předchozí konzultaci s Unií i Spojeným královstvím. Ustanovení tohoto typu nejsou zahrnuta v dohodách jako je CETA nebo Dohoda o přidružení mezi EU a Ukrajinou. V kontrastu s již řečeným aplikuje Dohoda EU-Korea zcela nesložitý postup, kdy předseda Výboru pro obchod vybere losem všechny tři arbitry.

Dohody obecně lpí na expertíze a adekvátních schopnostech svých rozhodců. Jak TCA, tak Dohoda EU-Korea explicitně stanoví, že rozhodci mají mít odborné znalosti v oblasti práva a mezinárodního obchodu. Dohoda o obchodu a spolupráci navíc konkretizuje další kritéria zdůrazňující nestrannost svých sudích. V porovnání s uvedeným

³⁹³ Srov. čl. 752 TCA, čl. 14.18 Dohody EU-Korea a čl. 171 Dohody o vystoupení.

³⁹⁴ Srov. čl. 740 TCA a čl. 14.5 Dohody EU-Korea.

³⁹⁵ Srov. čl. 171 Dohody o vystoupení.

se brexitová dohoda omezuje pouze na konstatování, že kandidáti na rozhodce mají být „schopni a ochotni“ tuto funkci patřičně vykonávat.

8.5 Typy sankcí aplikované v důsledku neúspěšného řešení sporů

Nedojde-li k naplnění požadavku rozhodnutí judiciálního orgánu o porušování povinností z dohod v druhé fázi řízení o urovnání sporu, může nastoupit aplikace tzv. dočasných nápravných opatření. Tato opatření jsou dočasná, protože předpokládají, že povinnost bude nakonec splněna a bude obnoven původní nezávadný stav. Mezi tato opatření patří zejména pozastavení plnění povinností z dohody, ale v širším smyslu k nim spadá také finanční kompenzace, která však nemusí nutně nastat.

Určitou formu finanční náhrady upravují všechny ze studovaných smluv. Finanční dorovnání funguje na principu učinění nabídky neúspěšné strany ve sporu směrem ke druhé smluvní straně právoplatně uznané za poškozenou.³⁹⁶ Ohledně výše kompenzace připadající jako náhrada za neplnění požadavku rozhodnutí se strany sporu mají souhlasně usnést. Není-li však dosažen konsenzus ve stanovené lhůtě, je poškozená smluvní strana oprávněna přistoupit k pozastavení plnění svých povinností na základě té které dohody. Až k tomuto stádiu je systém TCA totožný pro obchodní dohodu s Jižní Koreou. Strana oprávněná z poslední jmenované dohody může nadto v souladu s pravidly rozhodnout o zvýšení celních sazeb na úroveň WTO. V souladu s brexitovou dohodou mohou finanční kompenzace být stanoveny buď jako pevná částka, nebo ve formě penále. Rozhodčí tribunál sankci uloží na žádost žalující strany. Pozastavení plnění povinností lze aplikovat, neuhradí-li povinná strana stanovenou finanční kompenzaci do jednoho měsíce, nebo nesplní-li své povinnosti ani do půl roku od vydání rozhodnutí.

Procedura aplikování sankce v podobě pozastavení uplatňování povinností je jednotná ve všech případech. Každý zúčastněný subjekt, tedy jakákoli smluvní strana, v této fázi sporu samostatně rozhoduje o použití dočasného nápravného opatření a informuje o tom protistranu ve sporu. Podle Dohody EU-Korea je nutné s uvedeným postupem seznámit rovněž Výbor pro obchod. Pokud strana, která je podrobená pozastavení povinností, nesouhlasí s touto sankcí, má vždy možnost požádat o přezkoumání u příslušného rozhodčího tribunálu.³⁹⁷ Stejně tak může být toto opatření zrušeno na základě rozhodnutí

³⁹⁶ Srov. čl. 749 odst. 1 TCA a čl. 14.11 Dohody EU-Korea.

³⁹⁷ Srov. čl. 749 odst. 2 TCA, čl. 14.11 odst. 2 Dohody EU-Korea a čl. 178 odst. 2 Dohody o vystoupení.

oprávněné smluvní strany nebo rozhodnutím tribunálu o nepřípustnosti tohoto opatření.³⁹⁸

Existují však i výjimky, v jejichž důsledku není možné dočasně nápravná opatření využít. Tuto odchylku konstituuje Dohoda o vystoupení pro jednak ustanovení obsažená v její druhé části, a jednak pro ustanovení jiných dohod uzavřených mezi Unií a Spojeným královstvím, pokud tak tyto dohody určí.³⁹⁹ Podle TCA lze však pozastavit plnění povinností i z dohod jí časově předcházejícím. Tato situace je podmíněna stavem, kdy jedna ze stran stále neplní rozhodnutí rozhodčího tribunálu ustaveného podle této dřívější dohody. V těchto případech je důležité postupovat v souladu s ujednáním stanoveným v této dřívější dohodě.⁴⁰⁰

8.6 Shrnutí

Prvním sledovanou metrikou relevantní pro zodpovězení této otázky byla povaha politických institucí angažovaných v systému Dohody o obchodu a spolupráci s dopadem na rovinu řešení sporů. Podrobné zkoumání vymezeného kritéria ukázalo, že předmětná dohoda zavádí komplexní systém institucí, které vytváří zcela originální rámec oproti dříve zaužívaným strukturám obvykle přítomných v mezinárodním právu. TCA se tak významně odlišuje nejen od Dohody o vystoupení, které naopak využívá pouze jednoduchou struktur institucí tak, jak bývá praxí v obchodních dohodách uzavíraných EU. Ačkoli systematizace orgánů spravující brexitovou dohodu není jejími ustanoveními jakkoli omezována, je vysoce nepravděpodobné, že by do budoucna mohla vytvořit obdobný ráz, jako tomu je v případě TCA. Vzhledem k účelové konstrukci v TCA však toto není ani kýženým vývojem. Jak TCA, tak brexitová dohoda přiznává svým institucím přijímat rozhodnutí související s těmito smlouvami a za vymezených podmínek tyto mezinárodní úmluvy také měnit. I v tomto aspektu však Dohoda o obchodu a spolupráci předčí Dohodu o vystoupení, neboť je jí svěřena pravomoc rozhodovat o změnách nejen v její textaci, ale též v záležitostech jakékoli doplňující dohody. V kontrastu s uvedeným zkoumaná obchodní dohoda s třetí zemí nezakládá ústřednímu orgánu žádné takové oprávnění.

Druhým pozorovaným kritériem byla role SDE a WTO v rámci systému řešení sporů. Z provedené komparace vyšlo najevo, že Dohoda o obchodu a spolupráci se svou povahou již vzdaluje původně přechodnému řešení brexitové dohody. Na rozdíl od druhé jmenované, která zavádí robustní systém evropské jurisdikce jdoucí daleko za hranice přechodného období, TCA zavazuje Spojené království k poslušnosti pouze ohledně dobrovolně přijatých závazků vyplývajících z účasti na programech EU. Nutno podotknout, že ani jedno z těchto nastavení není

³⁹⁸ Srov. čl. 750 TCA, čl. 14.11 odst. 4 Dohody EU-Korea a čl. 179 Dohody o vystoupení.

³⁹⁹ Srov. čl. 178 odst. 2 Dohody o vystoupení.

⁴⁰⁰ Srov. čl. 794 odst. 4 TCA.

zcela charakteristické pro obchodní dohody. Určitá míra dohledu ze strany SDEU však bývá zahrnutou klauzulí v dohodách přidružujícího rázu. V souvislosti s druhou zkoumanou institucí je možné vyzorovat jistou příbuznost pravidel TCA s pravidly ujednanými v textech mezinárodních obchodních dohod. Jmenovitě jsou to zejména procesní ustanovení a dále možnosti uplatnit sankční mechanismy. V tomto ohledu se Dohoda o obchodu a spolupráci podstatně vzdaluje brexitové dohodě, a naopak spíše nabývá charakteru typické obchodní dohody.

Dále se komparativní analýza soustředila na zapojení diplomaticko-politických a judiciálních postupů do procesů, jakými jsou nalézána smírná řešení mezi smluvními stranami. Ze srovnání příslušných ustanovení vyplynulo, že TCA podobně jako zbylé dvě dohody vychází ze standardního procesního postupu, jenž je uplatňován na úrovni mezinárodně obchodních vztahů. Generální nastavení řešení sporů z Dohody o obchodu a spolupráci odpovídá nastavení dohod upravující obchodní závazky. Podobnosti přitom vykazují jak procesní pravidla, tak lhůty. Mezinárodně obchodnímu rámci se však dohoda vymyká, pokud jde o věci vyloučené z obecné úpravy mechanismu řešení sporů. U těchto specifických oblastí je totiž předpokládáno hledání mezivládního řešení.

Předposlední sledované kritérium je způsob ustavení rozhodčího tribunálu pro vyřešení vzniknuvšího sporu mezi smluvními stranami. Pokud jde o tento sledovaný aspekt, byly důkladně pozorovány mechanismy základního výběru rozhodců, kteří mají právo zasedat v panelu, požadavky na jejich osobu a případné náhradní mechanismy pro řešení případných patových situací. Po srovnání vymezených kritérií vyšla najevo převažující podobnost mezi Dohodou o obchodu a spolupráci a Dohodou EU-Korea. TCA se od ustanovení Dohody o vystoupení liší nejen velikostí rozhodčího senátu a záložním mechanismem určeným pro výběr jeho členů, ale i požadavky na dotčené rozhodce, pokud jde o odborné znalosti z oblasti práva a mezinárodního obchodu. Jednotlivým prvkem těchto dohod však je skutečnost, že prvotní volbu rozhodčího tribunálu mají strany činit na podkladě vzájemného konsenzu.

Nakonec předkládaná diplomová práce zaměřila svou pozornost na typy sankcí, které je možné aplikovat jako důsledek porušení povinností uložených předmětnými smlouvami. Základními formulovanými postihy jsou dočasná nápravná opatření, která jsou podstatnou náležitostí každého typu sledovaných mezinárodních dohod. Oproti Dohodě o vystoupení TCA nekonkretizuje charakter možné finanční nápravy, kterou lze požadovat bezprostředně po nevykonání opatření stanoveného tribunálem v rozhodné lhůtě. Kompenzaci však požadovat lze. Tato úprava ovšem neodporuje ani normám Dohody EU-Korea. V případě poslední uvedené dohody je možné rozpoznat specifické kontrolní mechanismy v podobě ohlášení aplikace sankcí

směrem k ústřední instituci. Tyto nejsou v Dohodě o obchodu a spolupráci zaznamenány. TCA je na druhou stranu atypická tím, že umožňuje aplikační přesah též dříve uzavřených smluv.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala mechanismem řešení sporů v Dohodě o obchodu a spolupráci uzavřené mezi EU a Spojeným královstvím. Tato mezinárodní dohoda uzavírá proces vyjednání, který započal po oficiálním opuštění struktur evropské integrace prvním členským státem. Ačkoli Dohoda o vystoupení upravila podmínky oddělení tohoto tehdejšího členského státu od EU, smluvní strany pouze naznačily obecné směřování vzájemných budoucích vztahů prostřednictvím nezávazného politického prohlášení. Za těchto okolností bylo nutné zahájit nová kola negociačí s cílem stanovit podrobné podmínky další spolupráce mezi EU a Spojeným královstvím. Přesto, že se situace dlouho nejevila příznivě a s koncem přechodného období hrozil i tzv. tvrdý brexit, bylo toho dosaženo chvíli před konečným termínem vyjednáním právě společné Dohody o obchodu a spolupráci.

Diplomová práce se zabývala analýzou mechanismu řešení sporů v Dohodě o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím. Jako svůj primární záměr si práce stanovila ověřit zvolenou hypotézu a nalézt odpovědi na výše vymezené výzkumné otázky. V úvodu byla popsána teoretická a metodologická východiska prováděného zkoumání. Stať stavěla své základy na institucionalismu racionální volby a opírala své postupy o metodu jednopřípadové studie. Aby mohlo dojít k naplnění záměru této stati zaměřily se úvodní kapitoly na popis institutů zahrnutých do systému řešení sporů v obecném mezinárodním právu, jakož i v oblasti mezinárodního obchodu. Potřeba obsáhnout standardy pravidel zahraničního obchodu z evropské perspektivy dále vedla k zařazení deskripce povahy obchodních dohod EU uzavíranými s třetími zeměmi, zvláště pak jejich nové generace datující se po roku 2006. Následně bylo přistoupeno k podrobné analýze institucionálního rámce a systému řešení sporů obou dohod relevantních pro odloučení Spojeného království ze systému evropské integrace a nastavení budoucí povahy vztahů. Stať posléze dospěla ke komparaci vybraných aspektů, aby dovedla závěry pro zodpovězení výzkumných otázek. Jejich předmětem bylo zjistit, (1) jak se odlišuje ustanovení dohod o institucích zapojených do systému řešení sporů mezi sebou a případně od ustanovení standardních obchodních dohod uzavíraných EU a dále odpovědět na to, (2) jak se odlišuje mechanismus řešení sporů předvídaný jednotlivými dohodami mezi sebou a případně od jiného systému řešení sporů v obchodních dohodách EU.

Komparace byla prováděna s důrazem na pět předem vybraných kritérií. V rámci zkoumání prvního kritéria vyšlo najevo, že Dohoda o obchodu a spolupráci zavádí atypicky

různorodý systém institucí, kterým svěřuje pravomoci jdoucí nad rámec nutných kompetencí věcně souvisejících s mezinárodním obchodem. TCA se tak vzdaluje tradiční institucionální systematice obchodních partnerství a dále z vybraného vzorku dohod svěřuje svým orgánům nejsilnější pravomoci. Na základě pozorování role SDE a WTO bylo možné v zásadě konstatovat patrnost ústupu vlivu unijní jurisdikce z obsahu Dohody o obchodu a spolupráci, a naopak silnější napojení jejich ustanovení na systém řešení sporů ve WTO. Stran pozorování diplomaticko-politických a judičiálních postupů inklinují generální pravidla pro řešení sporů zakotvená v TCA k modelu nastaveným mezinárodním obchodním fórem. Dohoda o obchodu a spolupráci však inkorporuje atypické prvky mechanismu řešení sporů ve svých specifických částech, které vylučují možnost řešení sporů na jiných úrovních než diplomaticko-politických. Tyto kapitoly nemohou být ani předmětem obecných sankcí. Prostřednictvím čtvrtého kritéria byl analyzován postup ustavení rozhodčího tribunálu. Zde bylo zjištěno, že existují podobnosti zejména v souvislosti s obchodními dohodami EU, což se projevuje zejména ve velikosti počtu rozhodců a jejich odborných požadavků. Posledním zkoumaným prvkem byly různé typy sankcí, jejichž povaha se napříč zkoumaným spektrem dohod nijak výrazně nelišila. Nicméně, ve způsobu jejich aplikace byla zaznamenána větší podobnost s obsahem Dohody EU-Korea.

Z konečných výsledků komparativní analýzy tak lze dojít k závěru, že přestože je institucionální rámec Dohody o obchodu a spolupráci podstatně oproštěn od intraunijních vlivů, její mechanismus řešení sporů ve standardních pravidle obchodních dohod nové generace hledá pouhá inspirační vodítka pro úpravu svých postupů. TCA tak nelze bez dalšího prohlásit za tradiční formu mezinárodní smlouvy, jejíž předmětem je úprava ekonomických závazků na úrovni EU-třetí země. Na základě blíže pozorovaných kritérií je tedy nutné druhou část stanovené hypotézy vyvrátit.

Předkládaný závěr diplomové práce je však limitován nejen volbou svého zaměření a podrobněji zkoumaných metrik, ale také výběrem konkrétního zástupce z kategorie obchodních dohod nové generace. Není vyloučeno, že s posunem povahy vnějších obchodních vtaů EU a jejich stále se rozvíjející komplexnosti, postupně dojde ke sblížení podob těchto pravidel a TCA se tak v určité fázi budoucnosti stane typickou obchodní dohodou. Toto, či další náhledy na zkoumanou problematiku, je však ponecháno jako možný předmět již jiného výzkumu.

Summary

The Trade and Cooperation Agreement between the European Union and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland was signed on 30 December 2020 and has since governed not only the trade relations between the parties, but also a number of other agendas. The present thesis analyses the nature of these new complex relationships against the background of dispute resolution mechanisms, whilst considering the role and importance of the institutions involved. After setting out the theoretical and methodological framework, the thesis defines the basic systematics of dispute resolution mechanisms in international law, after which it also approaches the examined issue from the perspective of the principles of international trade and, ultimately, European free trade agreements. Subsequently, it analyses in detail the institutional framework and dispute settlement mechanism of a selected new generation trade agreement, the Withdrawal Agreement and last but not least the Trade and Cooperation Agreement. The collected data is then subjected to a comparative analysis in the final chapter of the present study. The thesis should contribute to the understanding of the current status of the UK and also monitor the further development of the EU's relationship with the former member state of European integration.

Použitá literatura

Primární prameny

Právní předpisy

1. Dohoda mezi vládou Spojeného Království Velké Británie a Severního Irska a Evropským společenstvím pro atomovou energii o spolupráci v oblasti bezpečného a mírového využití jaderné energie.
2. Dohoda o Evropském hospodářském prostoru.
3. Dohoda o obchodu a spolupráci mezi Evropskou Unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii na jedné straně a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska na straně druhé.
4. Dohoda o přidružení mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii a jejich členskými státy na jedné straně a Gruzii na straně druhé.
5. Dohoda o přidružení mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii a jejich členskými státy na jedné straně a Moldavskou republikou na straně druhé.
6. Dohoda o přidružení mezi Evropskou unií a jejími členskými státy na jedné straně a Ukrajinou na straně druhé.
7. Dohoda o volném obchodu mezi Korejskou republikou a EU.
8. Dohoda o volném obchodu mezi Evropskou unií a Singapurskou republikou.
9. Dohoda o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie a Evropského společenství pro atomovou energii.
10. Charta OSN.
11. Komplexní hospodářská a obchodní dohoda (CETA) mezi Kanadou na jedné straně a Evropskou Unií a jejími členskými státy na straně druhé.
12. Politické prohlášení, v němž se stanoví rámec budoucích vztahů mezi Evropskou unií a Spojeným královstvím (2019/C 384 I/02).
13. Návrh Rozhodnutí Rady o podpisu a prozatímním provádění Dohody o obchodu a spolupráci mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii na jedné straně a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska na straně druhé a Dohody mezi Evropskou unií a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska o bezpečnostních postupech pro výměnu a ochranu utajovaných informací jménem Unie.
14. Rozhodnutí Rady (EU) 2020/135, ze dne 30. listopadu 2020 o uzavření Dohody o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie a Evropského společenství pro atomovou energii.
15. Rozhodnutí Rady (EU) 2020/2252, ze dne 29. prosince 2020 o podpisu jménem Unie a o prozatímním provádění Dohody o obchodu a spolupráci mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii na jedné straně a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska na straně druhé a Dohody mezi Evropskou unií a Spojeným královstvím

Velké Británie a Severního Irsku o bezpečnostních postupech pro výměnu a ochranu utajovaných informací.

16. Statut Mezinárodního soudního dvora.
17. Ujednání o pravidlech a postupech pro řešení sporů při WTO.
18. Vídeňská úmluva o smluvním právu (1969).

Judikatura

1. Posudek A-2/15 ze 16. května 2017, ECLI:EU:C:2017:376, bod 1. *InfoCuria*. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=190727&doclang=CS> (navštíveno 19.7.2021).
2. R (Miller) proti státnímu tajemníkovi pro vystoupení z EU, [2017] UKSC 5. *The Supreme Court*. <https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2016-0196.html> (navštíveno 10.7.2021).
3. Rozsudek Soudního dvora EU ve věci C-137/12, bod 65. *InfoCuria*. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=143344&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=EN&cid=5604203> (navštíveno 19.7.2021).
4. Rozsudek Soudního dvora EU ve věci C-621/18. *InfoCuria*. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-621/18> (navštíveno 2.6.2023).

Sekundární prameny

Monografie

1. BENEŠ, Vít a Petr DRULÁK, ed. *Metodologie výzkumu politiky*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-283-8.
2. EECKHOUT, Piet. *EU External Relations Law*. 2. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2011. ISBN 978-01-9965-995-1. FIALA, Vlastimil. *Teoretické a metodologické problémy*

- evropské integrace*. V Olomouci: Periplum, 2007. Studie a analýzy (Periplum). ISBN 978-80-86624-37-2.
3. GOODIN, Robert E. a Hans-Dieter KLINGEMANN, ed. *A new handbook of political science*. Oxford: Oxford University Press, 1996. ISBN 0-19-828015-7.
 4. HENDL, Jan a Jiří REMR. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1.
 5. CHRASTINA, Jan. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu: Case study – a method of qualitative research strategy and research design*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. ISBN 978-80-244-5373-6.
 6. KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-467-0.
 7. MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5., podstatně upr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4474-6.
 8. MERRILLS, J. G. *International dispute settlement*. Sixth edition. New York: Cambridge University Press, 2017. ISBN 9781316615737.
 9. MOORE, J.B. *History and digest of the int. arbitrations to which the US has been a party*. London, 1898. 1. vydání, s. 653.
 10. ONDŘEJ, Jan, Josef MRÁZEK a Oto KUNZ. *Základy mezinárodního práva veřejného*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-487-2.
 11. PETERS, B. Guy. *Institutional theory in political science: the new institutionalism. Fourth edition*. Cheltenham, UK: Edward Elgar publishing, 2019. ISBN 978-1-78643-792-1.
 12. POLLACK, Mark A. *The engines of European integration: delegation, agency, and agenda setting in the EU*. Oxford: Oxford University Press, 2003. ISBN 0-19-925118-5. Dostupné také z: <http://www.loc.gov/catdir/enhancements/fy0613/2002038196-d.html>
 13. SCHEU, Harald Christian. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*. 2. doplněné vydání. Praha: Auditorium, 2019. ISBN 978-80-87284-73-5.
 14. STEINMO, Sven, Kathleen Ann THELEN a Frank LONGSTRETH, ed. *Structuring politics: historical institutionalism in comparative analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992. Cambridge studies in comparative politics. ISBN 0-521-41780-5
 15. THOMAS, Gary. *How to do your case study: a guide for students and researchers*. London: SAGE, 2011. ISBN 085-70-2563-5.
 16. YIN, Robert K. *Case study research: design and methods*. 3rd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2003. Applied social research methods series. ISBN 0-7619-2553-8.

Články

1. BARTOŠKOVÁ, Lucie. *CETA jako model nové generace obchodních dohod mezi EU a vyspělými státy*. *Současná Evropa*. Roč. 2 (2018), číslo 1, 2018. s. 16-26.
2. BULMER, Simon. *New Institutionalism and the Governance of the Single European Market*. *Journal of European Public Policy*. Roč. 5 (1997), č. 3. s. 365-386.
3. CÍSAŘ, Ondřej. *Teorie mezinárodních vztahů a evropská studia*. *Politologický časopis*. Roč. 1 (2002), s. 50-67.
4. DASHWOOD, Alan. *The WA: Common Provisions, Governance and Dispute Settlement*. *European Law Review*. Roč. 45 (2020), s. 183-192.
5. DOUGAN, Michael. *So long, farewell, auf wiedersehen, goodbye: the UK's withdrawal package*. *Common Market Law Review*. Roč. 57 (2020), s. 631-704.

6. FABBRINI, Federico. From the Withdrawal Agreement to the Trade & Cooperation Agreement: Reshaping EU-UK Relations. *Brexit institute*. Working paper. Roč. 10 (2020). s. 1-15.
7. KADDOUS, Christine. *The Transformation of the EU Common Commercial Policy*. In: Piet Eeckhout, Manuel Lopez-Escudero. *The European Union's External Action in Times of Crisis*. Oxford: Hart Publishing, 2016, s. 434.
8. KOSAŘ, David a PETROV, Jan. Jak vybrat „případy“ do případové studie a pracovat s nimi v právu: poznatky z výzkumu na pomezí práva a politologie. *Jurisprudence*. Roč. 6 (2016), s. 21-27.
9. LONARDO, Luigi. The Withdrawal Agreement and the dispute settlement mechanism of the European Union. *Brexit institute*. Working paper. Roč. 03 (2022). s. 1-22.
10. LOWNDES, Vivien. Institutionalism. In: MARSH, David; STOKER, Gerry (eds). *Theory and Methods in Political Science*. 2. vyd. New York: Palgrave, 2002. s. 97-98.
11. MANKO, Rafal; CIRLIG, Carmen-Cristina. *European Court of Justice and international agreements*. EPRS (European Parliament Research Service), PE 696.171 (2021). s. 1-11.
12. PEERS, Steve. So close, yet so far: the EU/UK Trade and Cooperation Agreement. *Common Market Law Review*. Roč. 59 (2022), s. 49-80.
13. PERSAUD, Wilberne. *Bad Samaritans: The Myth of Free Trade and the Secret History of Capitalism*. Online. Social and Economic Studies. Mona: University of the West Indies, Sir Arthur Lewis Institute of Social and Economic Studies. Roč. 69 (2020), č. 1-2, s. 193-197.
14. POLAK, Polly R. The dispute settlement mechanism in the EU-UK 50 Withdrawal Agreement and the principle of autonomy. *Brexit institute*. Working paper. Roč. 21 (2021), s. 1-16.
15. ŠLOSARČÍK, Ivo. Soudní moc a brexit: Právní a politické důsledky kauz Miller a Wightman. *Jurisprudence*. Roč. 3 (2020), str. 1-10.
16. TRIDIMAS, Takis. Article 50: An Endgame without an End?. *King's Law Journal*. Roč. 27 (2016), č. 3, s. 297-313.
17. VAN ELSUWEGE, Peter. A New Legal Framework for EU-UK Relations: Some Reflections from the Perspective of EU External Relations Law. *European Papers*. Roč. 6 (2021), č. 1, s. 785-799.

Online články

1. BLATTER, Joachim and BLUME. *Till, In Search of Co-Variance, Causal Mechanisms or Congruence? Towards a Plural Understanding of Case Studies*. Online. Political Science

- Review. Roč. 14 (2008), č. 2. s. 115-156. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=3009152>. [cit. 15.7.2023].
2. GERRING, John. *What Is a Case Study and What Is It Good for?*. Online. American Political Science Review. Roč. 98 (2004), č. 2. s. 341-354. Dostupné z: [10.1017/S0003055404001182](https://doi.org/10.1017/S0003055404001182). [cit. 15.7.2023].
 3. JANET, Albert. Dispute settlement and jurisdictional issues for law enforcement and judicial cooperation in criminal matters under the EU–UK trade and cooperation agreement. *New Journal of European Criminal Law*. Roč. 12 (2021), č. 2, s. 290-297.
 4. HALLAK, Issam. *EU-UK Trade and Cooperation Agreement – an analytical overview*. EPRS (European Parliament Research Service), PE 679.071 (2021). s. 1-28. Dostupné z: [10.2861/847218](https://doi.org/10.2861/847218) [cit. 20.6.2023].
 5. LARIK, Joris. *Decision-Making and Dispute Settlement*. In: *The Law & Politics of Brexit*. Edited by Federico Fabbrini. Online. Oxford University Press USA – OSO (2020). s. 191-209. Dostupné z: [10.1093/oso/9780198848356.003.0009](https://doi.org/10.1093/oso/9780198848356.003.0009). [cit. 15.3.2023].
 6. MARCH, James G.; OLSEN, Johan P. *The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life*. Online. The American Political Science Review. Roč. 78 (1984), č. 3. s. 734.
 7. https://www.jstor.org/stable/pdf/1961840.pdf?refreqid=excelsior%3Ab8ff73a2cbd5f8f4752c0605de8fc916&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1
 8. MOLLER, Axel. *The Briand-Kellogg Pact*. Online. *Nordisk Tidsskrift for International Ret*, 3, 1932, pp. 94-107. HeinOnline, <https://heinonline-org.ezproxy.muni.cz/HOL/P?h=hein.journals/nordic3&i=404>.
 9. MORRIS, Marley; KIBASI, Tom. *The Brexit withdrawal agreement: A first analysis*. Online. IPPR, 1-14. Dostupné z: <http://www.ippr.org/research/publications/brexit-withdrawal-agreement> [cit. 1.5.2023].
 10. PATEL, Kiran Klaus. Something new under the sun? The lessons of Algeria and Greenland. In: *Brexit and Beyond*. Benjamin Martill and Uta Staiger. ULC Press. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/pdf/j.ctt20krxf8.18.pdf> (cit. 5.5.2023).
 11. PEERS, Steve. *Analysis 3 of the Revised Brexit Withdrawal Agreement: Dispute settlement*. Online. EU Law Analysis. Dostupné z: <http://eulawanalysis.blogspot.com/2019/10/analysis-3-of-revised-brexit-withdrawal.html> [cit. 1.5.2023].
 12. PUCHALA, Donald P. *Institutionalism, Intergovernmentalism and European Integration*. Online. *Journal of Common Market Studies*. Roč. 37 (1999), č. 3. s. 317-320. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00165>. [cit. 15.7.2023].
 13. SVOBODA, Ondřej. *Změny společné obchodní politiky po posudku Soudního dvora EU k Dohodě o volném obchodu EU–Singapur*. Online. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica* 2(2019): 91–102. Dostupné z: [0.14712/23366478.2019.18](https://doi.org/10.14712/23366478.2019.18) [cit. 18.7.2021].

Ostatní internetové prameny

Internetové zdroje

1. „A unique contribution“. *WTO*. https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/displ_e.htm (navštíveno 26.7.2021).

2. „Časová osa – dohoda o vystoupení mezi EU a Spojeným královstvím“. *Evropská rada*. <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-relations-with-the-united-kingdom/the-eu-uk-withdrawal-agreement/timeline-eu-uk-withdrawal-agreement/> (navštíveno 24.4.2023).
3. „Dispute settlement“. *European Commission*. <https://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/dispute-settlement/> (navštíveno 26.7.2021)
4. „Disputes under bilateral trade agreements“. *European Commission*. <https://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/dispute-settlement/bilateral-disputes/> (navštíveno 26.7.2021).
5. „Dohoda o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím“. *Evropská komise*. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/eu-uk-tca-brochure_cs.pdf (navštíveno 15.7. 2021).
6. „Dohoda mezi EU a Spojeným královstvím o obchodu a spolupráci“. *Evropská komise*. https://ec.europa.eu/info/relations-united-kingdom/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement_cs (navštíveno 16.7. 2021).
7. „Dohoda o obchodu a spolupráci mezi Evropskou Unií a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irsku“. *Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví*. https://www.unmz.cz/wp-content/uploads/Dohoda-UK_EU_web.pdf (navštíveno 16.7. 2021).
8. „Dohoda o volném obchodu mezi EU a Koreou v praxi“. *Evropská komise*. <https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/45363/51106/585420/priloha001.pdf> (navštíveno 20.7.2023).
9. „Dohoda o založení WTO“. *WTO*. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/agrmntseries1_wto_e.pdf (navštíveno 3.3.2023).
10. Dopis Davida Camerona ze dne 10.listopadu 2015. *Government UK*. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/475679/Donald_Tusk_letter.pdf (navštíveno 6.5.2023).
11. Dopis Davida Frosta ze dne 19. května 2020. *Government UK*. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/886168/Letter_to_Michel_Barnier_19.05.20.pdf (navštíveno 12.7.2021).
12. Dopis Michela Barniera v odpovědi na dopis Davida Frosta ze dne 19. května 2020. *Evropská komise*. <https://brexit.hypotheses.org/files/2020/05/uktf-20203060790-mb-reply-to-df-wd.pdf> (navštíveno 12.7.2021).
13. „Doporučení pro Rozhodnutí Rady, kterým se Komise zmocňuje k zahájení jednání o dohodě se Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irsku o podmínkách jeho vystoupení z Evropské unie“. *EUR-Lex*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017PC0218> (navštíveno 10.7.2021).
14. „Draft Council conclusions on the negotiation and conclusion of EU trade Agreements – Adoption“. *Council of the European Union*. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8622-2018-INIT/en/pdf> (navštíveno 20.7.2021).
15. Draft text of the Agreement on the New Partnership with the United Kingdom. *Evropská komise*. https://commission.europa.eu/publications/draft-text-agreement-new-partnership-united-kingdom_en (navštíveno 10.7.2021).
16. Draft working text for a comprehensive free trade agreement between the United Kingdom and the European Union. *Government UK*. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data

- ta/file/886010/DRAFT_UK-EU_Comprehensive_Free_Trade_Agreement.pdf (navštíveno 12.7.2021).
17. „EU-UK negotiations on the future relationship.“ *European Council*,
<https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-uk-negotiations-on-the-future-relationship/>
(navštíveno 14.7.2021).
 18. „EU-UK Trade and Cooperation Agreement“. *Legislative Train Schedule*.
<https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-stronger-europe-in-the-world/file-eu-uk-trade-and-cooperation-agreement> (navštíveno 14.7.2021).
 19. „EU-UK trade and cooperation agreement: Council adopts decision on conclusion“. *European Council*. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/04/29/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement-council-adopts-decision-on-conclusion/> (navštíveno 15.7. 2021).
 20. „EU-UK Trade and Cooperation Agreement: protecting European interests, ensuring fair competition, and continued cooperation in areas of mutual interest“. *Evropská komise*.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2531 (navštíveno 1.7.2023).
 21. „European FTAs“. *International Labour Organization*.
https://www.ilo.org/global/standards/information-resources-and-publications/free-trade-agreements-and-labour-rights/WCMS_115822/lang--en/index.htm (navštíveno 27.7.2023).
 22. „European Union Referendum 2016“. *House of Commons Library*.
<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7639/CBP-7639.pdf>
(navštíveno 24.4.2023).
 23. „Europoslanci posvětili obchodní dohodu s Velkou Británií. Co obsahuje a jak funguje?“
Euractiv. <https://euractiv.cz/section/brexit/news/europoslanci-posvetili-obchodni-dohodu-s-velkou-britanii-co-obsahuje-a-jak-funguje> (navštíveno 15.7. 2021).
 24. „Joint Statement from European Commission President Ursula von der Leyen and UK Prime Minister Boris Johnson“. *Evropská komise*.

- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_2337 (navštíveno 13.7.2021).
25. „Kellogg-Briand Pact 1928“. *Yale Law School*.
https://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp (navštíveno 19. 3. 2023).
 26. „Návrh Dohody o vystoupení“. *EUR-Lex*. EUR-Lex - 52018SC0072 - EN - EUR-Lex (europa.eu) (navštíveno 25.6.2023).
 27. „Outcome of the Council Meeting, 3618th Council Meeting. 9102/18,“ *Council of the European Union*. <https://www.consilium.europa.eu/media/34837/st09102-en18.pdf> (navštíveno 20. 7. 2021).
 28. „Rada (článek 50) dala souhlas k zahájení rozhovorů o brexitu a přijala směrnice pro jednání“. *Rada EU*. <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2017/05/22/brexit-negotiating-directives/> (navštíveno 10.7.2021).
 29. Revised Agreement on Government Procurement“. *WTO*. <https://www.trade.gov/wto-agreements> (navštíveno 4.3.2023).
 30. „The European Union and the World Trade Organization.“ *European Parliament*.
 31. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/161/evropska-unie-a-svetova-obchodni-organizace> (navštíveno 26.7.2021).
 32. „The other dispute holding up Brexit talks“. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/brexit-governance-withdrawal-treaty-dispute-negotiations/> (navštíveno 25.6.2023).
 33. „UK Government statement on the UK-EU Joint Committee and the Implementation of the Northern Ireland Protocol“. *Government UK*.
<https://www.gov.uk/government/publications/uk-government-statement-on-the-uk-eu-joint-committee-and-the-implementation-of-the-northern-ireland-protocol/uk-government-statement-on-the-uk-eu-joint-committee-and-the-implementation-of-the-northern-ireland-protocol> (navštíveno 13.7.2021).
 34. „Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes“. *WTO*.
https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/28-dsu.pdf (navštíveno 5.3.2023).
 35. „Withdrawal Agreement: European Commission sends letter of formal notice to the United Kingdom for breach of its obligations“. *Evropská komise*.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1798 (navštíveno 13.7.2021).
 36. „Z EU odešlo jen Alžírsko, Grónsko a dvě zámořská území“. *Echo24.cz*.
<https://echo24.cz/a/wZLlJ/z-eu-odeslo-jen-alzirsko-gronsko-a-dve-zamorska-uzemi-francie> (navštíveno 6.5.2023).
 37. Zasedání Evropské rady (18. a 19. února 2016) – závěry. *Evropské rada*.
<https://www.consilium.europa.eu/media/21768/st00001cs16.pdf> (navštíveno 24.4.2023).
 38. „Zpráva Komise Evropskému Parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů o provádění dohod o volném obchodu“. *EUR-Lex*.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52018DC0728> (navštíveno 26.7.2023).

Seznam zkratek

CETA	Komplexní hospodářská a obchodní dohoda (CETA) mezi Kanadou na jedné straně a Evropskou Unií a jejími členskými státy na straně druhé
DSB	Orgán pro řešení sporů
DSU	Ujednání o pravidlech a postupech pro řešení sporů
EHP	Evropský hospodářský prostor
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
Euratom	Evropské společenství pro atomovou energii
EUSFTA	Dohoda o volném obchodu mezi Evropskou unií a Singapurskou republikou
FTAs	Dohody o volném obchodu
GATT	Všeobecná dohoda o clech a obchodu
Komise	Evropská komise
LFP	Rovné podmínky
OSN	Organizace spojených národů
Rada	Rada EU
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
SEU	Smlouva o Evropské unii
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
TCA	Dohoda mezi EU a Spojeným královstvím o obchodu a spolupráci
UNCITRAL	Komise OSN pro mezinárodní obchodní právo
WTO	Světová obchodní organizace

PROJEKT MAGISTERSKÉ PRÁCE

Jméno (příjmení, křestní): Michaela Kurková
E-mail: 46800340@fsv.cuni.cz
Program: Teritoriální studia (N0312A200013)
Specializace (uved'te zkratkou):* ES
Datum zadání: Jaro 2021
Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok): Jaro 2022
Vedoucí diplomového semináře: Mgr. Jan Váška, Ph.D.
Vedoucí práce (povinné): prof. JUDr. PhDr. Ivo Šlosarčík, Ph.D., LL.M.
Název práce: Analýza mechanismu řešení sporů v Dohodě o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím
Základní charakteristika tématu (10 řádek): Dohoda o obchodu a spolupráci (TCA) mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii na jedné straně a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irsku na straně druhé je dohodou o volném obchodu uzavřenou na základě článku 216 SFEU. Dohoda o partnerství zavádí pravidla dvojího mechanismu řešení sporů, a to obecnou klauzuli o řešení sporů a samostatný postup řešení sporů pro řízení týkajících ustanovení v části třetí o spolupráci v oblasti prosazování práva a justiční spolupráce v trestních věcech. Později uvedený systém stanoví, že konzultační proces mezi stranami bude probíhat za pomoci nově zřízených orgánů - Specializovaného výboru pro spolupráci v oblasti prosazování práva a justiční spolupráci nebo Rady partnerství. Pokud konzultace nepovedou k oboustranně přijatelnému řešení, může žalující strana pozastavit platnost ustanovení příslušné části TCA. Nastíněný postup se tedy může projevovat jako spíše politický než jurisdikční. To, mimo jiné vyvolává otázku, zda TCA skutečně nahrazuje další možnosti řešení sporů mezi Spojeným královstvím a členskými státy EU.
Cíl práce (5 řádek): Diplomová práce se bude zabývat analýzou mechanismů řešení sporů vyplývajících z Dohody o obchodu a spolupráci (TCA) mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii na jedné straně a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irsku na straně druhé. Cílem práce je analýza vzniknutivšího nastavení systému řešení sporů zavedeného Dohodou a komparace předmětných mechanismů s dalšími již etablovanými systémy řešení sporů v mezinárodním prostředí.
Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů): BERLASCONI-OSTERWALDER, Nathalie. State-State Dispute Settlement in Investment Treaties. IISD, 2014. Dostupné z: https://www.iisd.org/system/files/publications/best-practices-state-state-dispute-settlement-investment-treaties.pdf. CARRIL-CACCIA, Frederico. Will the Future EU-UK Free Trade Agreement Affect Foreign Direct Investment?. Intereconomics 55, 266–270 (2020). Dostupné z: https://doi.org/10.1007/s10272-020-0911-3.

D'ERMAN, Valerie. Competing Logics of Integration: EU Trade Post-Brexit. *International Studies*, vol. 58, 2: pp. 219-233. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/00208817211004692>.

EU. EU–UK Trade and Cooperation Agreement. In: *EUR-Lex*. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/draft_eu-uk_trade_and_cooperation_agreement.pdf

GSTOHL, Sieglinde, PHINNEMORE, David. The future EU-UK partnership: a historical institutionalist perspective. *Journal of European Integration*, vol. 43, 99-115 (2021). Dostupné z: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07036337.2020.1818074?casa_token=co3YioG-q4EAAAAA%3A4Pde-Dtw_SIIy98EqT1MG4zQCH692gOeuB-JePID558Cv5PZ2S0HbuxA27ogHGy7RzXkWZ3HYqC3RQ.

JANET, Albert. Dispute settlement and jurisdictional issues for law enforcement and judicial cooperation in criminal matters under the EU–UK trade and cooperation agreement. *New Journal of European Criminal Law*, 3 Mar 2021. Dostupné z : <https://doi.org/10.1177/2032284421996022>.

O'CONNELL, MaryEllen, et all. *International Dispute Settlement*. 1st ed. London: Routledge, 2003. Accessed: <https://doi-org.ezproxy.muni.cz/10.4324/9781315092560>.

ROSAS, Allan, The EU and international dispute settlement. *Europe and the World a law review*, June 2017. Dostupné z: <https://www.scienceopen.com/document?vid=3594974f-2cfc-4885-9b5d-ee85947a6b50>.

SCHOMBURG, Wolfgang. Brexit: First observations on the EU-UK Trade and Cooperation Agreement in criminal law. *New Journal of European Criminal Law*, 3 Mar 2021. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/2032284421996035>.

SCHWEDT, Kristin et al. Investment Protection in the EU-UK Trade and Cooperation Agreement. Wolters Kluwer, 9 January, 2021. Dostupné z: <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com.ezproxy.muni.cz/2021/01/09/investment-protection-in-the-eu-uk-trade-and-cooperation-agreement/>.

Etika výzkumu:**

Podpis studenta a datum

31.5.2021

Schváleno

Datum

Podpis

Vedoucí diplomového semináře

Garant programu

* BESSB – Balkánská, eurasijská a středoevropská studia se zaměřením na Balkán a střední Evropu; BESSR – Balkánská, eurasijská a středoevropská studia se zaměřením na Rusko a Eurasii; ES – Evropská studia; NRS – Německá a rakouská studia; SAS – Severoamerická studia; ZES – Západoevropská studia.

** Pokud je to relevantní, tj. vyžaduje to charakter výzkumu (nebo jeho zadavatel), data, s nimiž pracujete, nebo osobní bezpečnost vaše či dalších účastníků výzkumu, vysvětlíte, jak zajistíte dodržení, resp. splnění těchto etických aspektů výzkumu: 1) informovaný souhlas s účastí na výzkumu, 2) dobrovolná účast na výzkumu, 3) důvěrnost a anonymita zdrojů, 4) bezpečný výzkum (nikomu nevznikne újma).